PANAIT ISTRATI

PANAIT ISTRATI

CHIRA CHIRALINA

„Kira Kiralina este, în lumea cântecului bătrânesc, patroana eponimă a Brăilei şi, ca orice eroină de baladă, îşi dormea somnul de moarte în sarcofagul de aur al folclorului, din care nimeni nu s-a gândit vreodată s-o resuscite.[…] Iată de ce, ori de câte ori vorbim de Panait Istrati şi de opera lui literară, nu ne putem smulge acelor violente impresii ale debutului său, pe care cu intenţia scriitorului predestinat, l-a sădit sub scutul tutelar al acestei nimfe dunărene, care este la urma urmelor Kira Kiralina”

(Perpessicius 1980: 138-139).

I – STAVRU.

Adrian străbătu, buimac, scurtul bulevard al Maicii Domnului, care, la Brăila, duce de la biserica cu acelaşi nume la Grădina publică. Ajuns la intrarea grădinii, se opri, încurcat şi necăjit.

— Ce dracu! exclamă el cu voce tare, nu mai sunt copil!

Şi cred că am tot dreptul să înţeleg viaţa cum o simt.

Erau orele şase seara. Zi de lucru. Aleile grădinii erau aproape pustii către cele două porţi principale; soarele crepuscular aurea nisipul, în vreme ce boschetele de liliac se scufundau în umbra serii. Liliecii zburau de colo-colo, zăpăciţi. Băncile pe alee erau aproape toate libere, afară de cele din colţurile ascunse ale grădinii, unde perechi de tineri se îmbrăţişau amoros şi deveneau serioase la trecerea inoportunilor. Adrian nu dădu atenţie nici unuia din oamenii ce întâlni în drum. El sorbea lacom aerul curat, care se ridica din nisipul de curând udat – amestec îmbălsămat de miros de flori – şi se gândea la ceea ce nu putea înţelege.

El nu înţelegea mai ales împotrivirea mamei sale la legăturile lui de prietenie, împotrivire care dăduse naştere la o ceartă violentă între mamă şi fiul ei unic. Adrian îşi zicea: „Pentru ea, Mihail e un străin, o haimana suspectă, servitorul plăcintarului kir Nicola. Dar, ce? Eu ce sunt?

Un zugrav de case şi, pe deasupra, o fostă slugă a aceluiaşi plăcintar! Şi dacă mâine am să mă duc în altă ţară, numai pentru atâta trebuie să fiu socotit ca o haimana?".

Aţâţat, el lovi din picior: „Ei drăcia dracului!… E o nedreptate revoltătoare pentru bietul Mihail! Eu îl iubesc pe omul ăsta, fiindcă e mai deştept ca mine, mai învăţat, şi fiindcă rabdă mizeria fără să se plângă. Cum? Pentru că nu vrea să-şi strige pe acoperişuri numele, ţara şi numărul dinţilor care îi lipsesc, nu e decât o haimana?… Ei bine, eu vreau să fiu prietenul acestei haimanale! Şi sunt foarte fericit de asta." Adrian îşi continuă maşinal plimbarea, odată cu critica mintală a celor ce-i spusese mamă-sa; şi totul îi păru absurd: „Şi povestea asta cu însurătoarea? N-am decât optspre-zece ani şi ea se gândeşte să-mi arunce o neroadă în spinare, o neroadă sau poate o puioasă, care să mă copleşească cu dragostea ei şi să facă din odaia mea o hazna!

Ei drace! S-ar zice că nu e nimic mai inteligent pe lume decât să prăseşti la proşti, să umpli lumea de sclavi şi să devii însuţi primul sclav al acestei prăsile! Nu, nu!… Mai bine un prieten ca Mihail, fie el şi de zece ori mai suspect!

Cât despre învinuirea că „trag oamenii de limbă pentru a-i face să vorbească" – pe legea mea, nici eu nu ştiu prea bine de ce-mi place „să trag oamenii de limbă!" Asta-i, poate, pentru că lumina vine din vorba celor tari, probă.

Dumnezeu care a trebuit să vorbească ca Lumina să se facă."

În liniştea acelei seri primăvăratice, sirena unui vapor săgeta aerul cu fluieratul ei strident. Tânărul se trezi, în vreme ce o adiere parfumată de trandafiri şi garoafe îl întâmpină.

Adrian se îndreptă spre marea alee care se întinde de-a lungul malului înalt ce domină portul şi Dunărea. El se opri un minut pentru a privi miile de lămpi electrice care scânteiau pe vapoarele ancorate în port şi pieptul i se umflă într-un nestăpânit dor de ducă.

„Doamne! Ce bine trebuie să fie să te găseşti pe unul din aceste pacheboturi, care alunecă pe mări şi descoperă alte ţărmuri, alte lumi!”

Necăjit de a nu-şi putea împlini dorul, el porni din nou cu capul în jos; dar se auzi deodată chemat din urmă:

— Adrian!

Se întoarse. Pe o bancă, prin apropierea căreia trecuse, sta un om, cu picioarele încrucişate, şi fuma. Miopia şi întunericul împiedicară pe Adrian să-l recunoască. Omul se ridică, şi Adrian se apropie de el oarecum contrariat, când o exclamaţie de bucurie îi scăpă:

— Stavru!

Îşi strânseră mâinile şi Adrian se aşează alături.

Stavru, negustor ambulant – numit „limonagiul” din cauza mărfii ce vindea prin bâlciuri – era văr de-al doilea, după mamă, cu Adrian, şi o figură foarte cunoscută altădată în cercurile băieţilor de viaţă din mahala. El era acum uitat, îngropat sub dispreţul unui scandal pe care firea sa îl pricinuise cu treizeci de ani în urmă.

De talie deasupra mijlociei, blond spălăcit, foarte slab şi foarte zbârcit; ochii săi albaştri şi mari, când deschişi şi sinceri, când ascunşi şi vicleni, după împrejurări, înfăţişau toată viaţa lui Stavru. Existenţa de burlac hoinar, zvârlit de ici-colo de natura lui nomadă şi ciudată; viaţa prinsă la vârsta de douăzeci şi cinci de ani în tristul angrenaj al societăţii (căsătorie cu o fată bogată, frumoasă şi sentimentală), din care ieşi după un an acoperit de ruşine, cu inima sfâşiată, cu caracterul falsificat.

Adrian cunoştea vag povestea. Mamă-sa, fără a intra în amănunte, i-o da exemplu de ticăloşie, dar Adrian trăgea încheieri cu totul opuse; şi nu o dată, cu instinctul care era

la baza sufletului său, el se plecase asupra lui Stavru, aşa cum te pleci asupra unui instrument muzical pe care vrei să-l auzi sunând; instrumentul se împotrivise.

De altminteri, ei nu se văzuseră decât de vreo trei sau patru ori, totdeauna pe stradă. Casa mamei sale era închisă pentru Stavru, ca toate casele cinstite. Şi apoi, ce ar fi putut el să spună, derbedeul tuturor iarmaroacelor, băieţandrului răsfăţat şi ţinut din scurt?

Stavru trecea drept un flecar pentru toată lumea – şi era în adevăr, voia să fie. În costumul său prăpădit şi boţit chiar când era nou; cu înfăţişarea sa de ţăran orăşenit, cu cămaşa necălcată, fără guler, cu aerul său de geambaş hoţoman, el se deda la o paradă de vorbe şi de gesturi care amuzau pe oameni, dar care lui nu-i aduceau decât umilire, dispreţ.

El îşi striga cunoscuţii în plină uliţă cu porecle potrivite şi comice, niciodată supărătoare. Multe dintre ele prinseseră.

Dacă cineva îi plăcea, îl lua cu el la cârciumă, comanda o jumătate de kilogram de vin, dar după ce ciocnea un pahar, ieşea în curte pentru „o mică trebuinţă” şi nu se mai întorcea, lăsând pe invitat să plătească! Iar dacă întâlnea vreun plicticos, el îi zicea iute: „Cutare prieten te aşteaptă în cutare cafenea; aleargă repede!”.

Dar ceea ce entuziasma pe Adrian erau glumele lui Stavru, cu capetele de ţâri şi cu tabachera. În cursul unei conversaţii, limonagiul scotea din buzunar un cap de ţâr şi-l atârna pe poala hainei altui flecar ca el. Bietul om pleca şi se plimba pe stradă cu capul de ţâr atârnat de haină, spre cea mai mare desfătare a trecătorilor.

Gluma cu tutunul era şi mai bună. Stavru nu pregeta să acosteze pe orice cunoştinţă îi ieşea în cale şi să-i ceară să „răsucească” şi el o ţigară, dar de îndată ce era servit, în loc de a înapoia tabachera cu mulţumire, el o băga în propriu-i buzunar, care era spart, de unde ea îndată cădea, rostogolindu-se pe pământ. Atunci se repezea, o ridica, o ştergea, se scuza, şi voind s-o bage în buzunarul

proprietarului, el o scăpa pe de lături. Biata cutie, care era din metal nichelat ori din carton presat, cădea din nou pe pavaj!

— Ah, cât sunt de stângaci!

— Nu e nimic, răspundea de obicei păcălitul, examinându-şi scula turtită, în vreme ce privitorii se prăpădeau de râs.

Dar Stavru nu se mai întâlnea după aceea cu tabache-rele pe care le batjocorise o dată.

Astfel, Adrian începuse să iubească acest om pentru farsele sale. Cu toate astea, lucruri ciudate se întâmplaseră, care-l tulburau şi-l încurcau: câteodată în plină glumă şi năzdrăvănie, Stavru, serios, se întorcea către Adrian pironindu-l în ochi cu o privire limpede, liniştită şi stăpânitoare, cum facem când ne uităm în bunii şi naivii ochi ai unui viţel. Atunci el se simţea micşorat de acest limonagiu de bâlci, de acest analfabet. I se părea straniu 5 şi se puse să-l observe. Dar prilejurile erau rare. Privirea misterioasă şi tulburătoare pa care Adrian o numea în taină „celălalt Stavru” se arăta rar şi numai pentru el.

Totuşi, într-o zi – era cu câteva luni înainte de întâlni-rea din grădină – întovărăşind pe limonagiu la băcanul său – un grec bătrân şi tăcut care-i furniza zahărul şi lămâile – el văzu deodată apărându-i „celălalt Stavru”.

Adrian se înfipse în ochii lui.

Într-un colţ al magazinului puţin luminat, Stavru cu zbârciturile feţei suprimate, cu trăsăturile îndulcite, cu ochii mari deschişi, ficşi şi luminoşi, privea pe băcanul cu chip umflat şi posac şi zicea, sfios, dar hotărât, în vreme ce celălalt îl aproba cu capul:

— Kir Margulis. Merge prost. Nu e cald şi limonada nu se vinde. Îmi mănânc economiile mele şi zahărul d-tale. Prin urmare, ai înţeles? Nici de data asta nu plătesc. Ce zici? O să fie ca şi celelalte dăţi: dacă mor o să pierzi zece lei.

Şi negustorul zgârcit, dar cunoscător la oameni, acorda creditul cu o strângere de mână seacă, cum îi era şi viaţa.

Afară, cu marfa sub braţ, Stavru se grăbea să facă o glumă, să arunce o salutare vreunei vagi cunoştinţe şi să sară într-un picior:

— L-am păcălit, Adrian, l-am tras pe sfoară, şoptea el, la urechea tânărului.

— Ba nu, Stavrule! protestă Adrian; nu l-ai păcălit deloc, o să plăteşti!

— Da, Adrian, o să-i plătesc de n-oi muri. Şi dacă o să mor, o să-i plătească dracu!

— Dacă mori!… Asta e altceva. Dar tu zici că l-ai păcălit: asta ar însemna că eşti necinstit.

— Poate că sunt.

— Nu, Stavrule, vrei să mă înşeli; tu nu eşti un om necinstit!

Stavru se opri brusc, îşi trase tovarăşul lângă gard şi luându-şi pentru moment înfăţişarea-i rară, de sfială şi subjugare în acelaşi timp, zvârli în nasul lui Adrian:

— Da, sunt necinstit! Din nenorocire, Adrian, sunt necinstit!

Şi zicând acestea, el voi să-şi reia drumul, dar Adrian, cuprins de un fel de frică, îl apucă de reverul hainei, îl reţinu şi-i strigă cu o voce înăbuşită:

— Stavrule, stai! Ai să-mi spui adevărul! Eu văd în tine doi oameni: care e cel adevărat? cel bun sau cel rău?

Stavru se împotrivea:

— Nu ştiu!

Şi smulgându-se brutal din mâinile lui Adrian:

— Lasă-mă-n pace! strigă el supărat.

Apoi, niţel mai departe, socotind că a jignit pe tânăr, adăugă:

— Îţi voi spune, când o să-ţi crească tuleile mai mari!

De atunci ei nu se mai văzură: Stavru bătând bâlciurile între martie şi octombrie, iarna vânzând castane coapte, Dumnezeu ştie pe unde. Pe la Brăila, nu venea decât să se aprovizioneze.

Adrian a fost tot atât de mulţumit să-l întâlnească acum pe bancă în grădină, cum trebuie să fie mulţumite râurile când se unesc cu fluviile când se pierd în sânul mărilor.

Stavru, contrar obiceiului său, a fost mai puţin vorbăreţ şi asta făcu şi mai multă plăcere lui Adrian. Îi examină figura în lumina palidă a serii şi o găsi aceeaşi. Nimeni n-ar fi putut să-i ghicească etatea. Totuşi, Adrian băgă de seamă că, pe la tâmple, blondul palid al părului se făcuse alb-fumuriu.

— Ce ai de te uiţi aşa la mine? întrebă Stavru, plictisit; nu sunt de vânzare.

— Ştiu, dar aş vrea să-mi dau seama dacă eşti tânăr sau ai început să îmbătrâneşti.

— Sunt tânăr şi bătrân: ca vrăbiile.

— Adevărat: ce mai vrăbioi îmi eşti, Stavrule!

Şi după o mică pauză:

— Nu cumva vrei tabachera mea, ca să mi-o trânteşti niţel pe jos? Asta ţi-ar aminti poate că sunt mereu curios să ştiu de unde vii, unde te duci şi cum îţi merg afacerile?

— De unde vin şi unde mă duc, n-are nici o importanţă; pot să-ţi spun însă că afacerile nu-mi merg prea rău. Cu toate astea, mânzule, astăzi sunt foarte plictisit! Şi el lovi cu palma peste genunchiul lui Adrian.

— Asta ţi se întâmplă cam rar, îi replică tânărul; şi pentru ce eşti nemulţumit, Stăvărache? S-au rărit lămâile?

— Nu, nu lămâile, ci haimanalele de treabă, de odinioară, s-au rărit.

— Haimanalele de treabă? exclamă Adrian, asta nu se poate, haimanalele nu pot să fie de treabă!

— Aşa crezi tu? Eu cunosc totuşi câteva.

Stavru se îndoi de mijloc şi rămase aşa, cu ochii la pământ. Adrian îl simţi că vorbea serios şi voi să afle mai mult, dar el procedă cu băgare de seamă:

— Mi-ai putea spune pentru ce anume ţi-ar trebui o asemenea haimana?

— Pentru a mă însoţi la bâlciul din Slobozia, joia viitoare. La drept vorbind, nu e pentru mine, dar e ca şi cum ar fi. Ştii că am obiceiul, în bâlciuri, să mă aşez lângă câte un plăcintar care face gogoşi. Ţăranii mănâncă şi li se face sete, atunci eu sunt gata cu limonada. La nevoie, un pumn de sare în aluatul gogoşilor. (Vezi că nu sunt cinstit.) Ei bine, am pe plăcintar, e kir Nicola.

— Kir Nicola! tresări Adrian.

— Vecinul nostru, fostul tău stăpân. Dar, iată nenorocirea: el nu-şi poate părăsi cuptorul ca să meargă la bâlci.

Îi trebuie deci o „haimana de treabă” care să însoţească pe servitorul său Mihail şi să adune gologanii, pe când celălalt se va ocupa cu prăjitul gogoşilor. Sunt două zile de când caut o asemenea haimana.

— Din zi în zi, Brăila devine tot mai săracă în oameni!

Adrian se simţi străpuns de un fior. Se ridică în picioare, în faţa limonagiului şi zise:

— Stavrule! Sunt eu demn să fiu haimanaua de treabă pe care-o cauţi?

Negustorul ridică ochii:

— Zău, nu glumeşti?

— Pe cuvântul meu de haimana, aşa cum o înţelegi tu!

Merg cu voi!

Stavru sări ca un cimpanzeu şi strigă:

— Dă-mi laba, pui de vântură-lume. Eşti demn urmaş al strămoşilor tăi chefaloniţi!

— O, desigur, trebuie să fi fost mari haimanale!

Zicând aceasta, limonagiul sărută pe zugrav; pe urmă, luându-l de braţ, plecară în goană:

— Iute la Nicola, să-i dăm vestea bună! Plecăm cel mai târziu mâine, duminică, spre seară, pentru a ne găsi la Slobozia marţi dimineaţă şi să apucăm locuri bune. O zi şi două nopţi cu căruţa. Calul o să meargă la trap şi la pas, după puterile lui şi după tăria vinurilor ce-om găsi pe la hanuri.

Apariţia colindătorului de bâlciuri şi a „mânzului” său, prilejui o violentă discuţie în plăcintărie. Kir Nicola înţelese după urletele lui Stavru că dăduse norocul peste el.

Acesta îi debită pe nerăsuflate o tiradă în turceşte. Mihail, care era la curent cu afacerea, se amestecă în discuţie, spre marea uimire a lui Adrian, care nu pricepea o vorbă.

La o replică serioasă a lui Mihail, el văzu pe kir Nicola ridicând din umeri şi pe Stavru potolindu-se, dar strigând îndată într-o grecească perfectă:

— Nu vă fie teamă de ce-o să zică mamă-sa, o, „pedia mu!” (copiii mei!). Dacă ar fi fost să mă iau după viaţa mamei mele – acum cincizeci de ani – n-aş fi ştiut niciodată cum răsare şi apune soarele dincolo de şanţul care înconjura atunci frumoasa noastră cetate Brăila!

Vedeţi voi, dragii mei, mamele sunt toate la fel, ele vor să retrăiască în copiii lor, atât sărmanele lor plăceri, cât şi plictiselile lor fără farmec. Şi apoi, ia spuneţi-mi, cu ce am greşit dacă suntem aşa cum ne-a lăsat Dumnezeu?

Nu-i aşa, Adrian?

Mihail interveni din nou, tot în greceşte:

— În asta ai dreptate, prietene, dar noi nu cunoaştem pe mama lui Adrian; putem avea a face cu o dureroasă excepţie. În ce mă priveşte, vă propun să trimitem pe Adrian să-i ceară învoirea; dacă o obţine, voi fi primul să mă bucur. Dar fără ştirea mamei lui, ori împotriva voinţei sale, ei bine, nu voi merge la bâlci.

Vorbele astea făcură pe Adrian să plece ca vântul.

Mamă-sa tocmai pregătea cina. El se opri în mijlocul odăii, cu ochii umezi, cu obrajii roşii, cu părul zbârlit.

Neavând pregătit ceea ce trebuia să-i spună, îşi simţi vocea strangulată. Dar ea îl ghici şi-i luă înainte:

— Iar eşti cu capul în nori!

— Da, mamă.

— Ei bine, dacă e vorba să reîncepi muzica de adineauri, te rog! Fă ce crezi că poţi face, fără a-mi sfâşia prea mult inima şi nu te îngriji de mine. E mai bine aşa.

— Nu e vorba de nimic sfâşietor, mamă, răspunse Adrian. Sunt fără lucru timp de opt zile, poate mai de mult, şi aş vrea să însoţesc pe Mihail la bâlciul din Slobozia. Ar fi un bun prilej pentru mine să văd locurile acelea frumoase şi să câştig în vremea asta ceea ce pierd dincoace.

— O să fiţi numai voi doi?

— Da. nu. o să fie şi Stavru.

— Foarte frumos! Merge din ce în ce mai bine. Şi ăla trebuie să fie în ochii tăi un „filosof”, nu-i aşa? Şi cum băiatul tăcea, ea adăugă:

— În sfârşit, poţi să te duci!

— Fără să te superi, mamă?

— Fără să mă supăr, dragul meu.

Plecarea avu loc în duminica aceea, sub ochii şi glumele ţaţelor din strada Griviţei, vecinele plăcintarului. Stavru sosi la ceasurile patru după-amiază cu căruţa în care se aflau toate marafeturile lui: butoiul de apă, iar în el, cofele, zahărul, lămâile, paharele etc. Înaintea plăcintăriei, el încercă cu ajutorul lui kir Nicola şi al lui Mihail materialul necesar pentru fabricarea gogoşilor: o masă, un mangal, o tigaie mare, doi saci cu făină, mai multe bidoane cu untdelemn şi uneltele. Se făcu apoi şi un leagăn pentru trei inşi.

Pentru a scuti pe Adrian de batjocurile mahalagiilor, mamă-sa ieşi cu el, o jumătate de oră mai înainte de sosirea lui Stavru. În strada Galaţi se despărţiră, ea urmând să se ducă la o prietenă, iar el luând-o spre şoseaua pe unde avea să apară căruţa. Şi îmbrăţişându-şi copilul, îi zise:

— Vezi tu, Adrian, mă supun voinţelor tale, dar într-o zi, te vei căi de ce faci azi; călătoria pe care o întreprinzi acum îţi va da gustul să faci mâine altele mai lungi, din ce în ce mai lungi; şi dacă tu nu poţi să-mi spui ce fericire îţi pregăteşte acest viitor, eu pot să te asigur de pe acum că vom avea să plângem amândoi într-o zi – să-mi fie vorba într-o doară!

El voi să răspundă, dar ea îl părăsi. Ţintuit locului, Adrian o urmărea cu privirea: mergea drept, drept înainte, aşa

cum îi fusese şi viaţa, dreaptă, simplă, dureroasă.

Singura abatere de care se făcuse vinovată n-o regreta, cu toate că o costase aşa de scump: era greşeala de a fi făcut un copil „din flori”. Cu tulpan şi bluză de pânză ieftină, cu batista în mâna dreaptă, ea ridică uşor cu mâna stângă rochia prea lungă ce se târa în praf, şi ţinea ochii ţintiţi în pământ, ca şi cum ar fi căutat ceva – ceva ce nu pierduse încă, ceva ce era pe cale să piardă.

Sărmanul meu frate Adrian! Tremuri. În căruţa asta care se înfundă pe şoseaua naţională, înghemuit pe pernă lângă Stavru, care mână calul la trap şi cântă armeneşte la dreapta ta, şi rezemat de umărul lui Mihail, care fumează şi tace, la stânga ta, – tu tremuri, bunul meu prieten!

Dar nu de frig! Să tremuri tu oare de fricǎ? Sau – strâns între aceşti doi demoni ai vieţii tale – te înfiori poate sub răsuflarea destinului tău, care te împinge nu numai către bâlciul din Slobozia, ci încă spre marele bâlci al existenţei tale, care de-abia începe?

Multă, multă vreme – sub răsfrângerile unui apus încărcat de furtună, călătorind pe şoseaua dreaptă ca o funie întinsă între rândurile de arbori şi lanurile de grâu – Stavru cânta şi se jeluia în armeneşte. Multă vreme, Mihail şi Adrian ascultară fără a înţelege nimic, dar simţind totul. Pe urmă noaptea îi învălui, pe ei şi gândurile lor.

Sate şi cătune urmară altor sate şi cătune, cuiburi sărăcăcioase de tristeţe şi de mulţumire, înghiţite de întuneric şi neştiute de lume. Lumina tremurătoare ce se bălăbănea spânzurată la chilna căruţei, descoperea 13 privelişti nocturne, rustice şi jalnice, pe care le lumina o clipă şi care dispăreau pentru totdeauna: un câine care lătra furios; un colţ de perdea care se da la o parte, pentru a lăsa să se vadă o figură omenească ce încerca să privească afară: vechi maghernițe cu acoperişuri strivite şi înnegrite de vreme, curţi cu gardurile rupte.

Cum intra într-un sat, Stavru oprea înaintea unui han, freca ochii calului, îl trăgea de urechi, îi da traista cu ovăz,

îi punea pătura şi năvălea cu zgomot în crâşmă, urmat de cei doi tovarăşi de drum. Aci el redevenea pala-vragiu, uşuratec, glumeţ, arunca porecle caraghioase şi, uneori, îşi îngăduia să dea şi câte un ghiont amical în căciula vreunui ţăran. Apoi, comandând un chil şi un pahar pentru jupân, el cerea politicos acestuia să-i dea tabachera, răsucea o ţigară şi serios ca un papă, începea drept mulţumire să trântească de pământ biata sculă a negustorului.

Adrian îşi dădu seama că Mihail, care nu cunoştea pe Stavru decât de două zile, îl supunea la o tainică, dar continuă observaţie. Folosindu-se de o scurtă lipsă a limonagiului, el zise prietenului său pe greceşte:

— Ce huruitoare!… Cât zgomot pentru a nu spune nimic!

Mihail îi şopti:

— E un zgomot care vrea să înăbuşe ceva, undeva, nu ştiu unde. în orice caz, omul ăsta ascunde ceva.

După şapte ore de drum, aproape mereu la trap, către miezul nopţii, căruţa – grea de oboseală şi sub începutul unei ploi mărunte – pătrunse într-un sat mare în care nu se putea distinge nimic în afară de zarva câinilor epi-leptici ce se repezeau furioşi la cal. Stavru îi lovi nemilos 14 cu biciul şi se îndreptă sigur către o curte în a cărei poartă, din cauza beznei, calul se lovi cu capul şi fu cât pe-aci s-o doboare. De la locul lui, Stavru strigă la hangiu:

— Grigore! Ei, Grigore!

Şi când după o lungă aşteptare, o umbră neagră veni să deschidă, el adăugă, înjurând furios:

— Paştele, evanghelia şi toţi sfinţii! N-ai vrea doar să fac gogoşi şi limonadă cu apă de ploaie! Deschide iute, încornoratule!

Cel apostrofat astfel bombăni ceva şi luă calul de căpăstru. Stavru deshămă şi împinse căruţa sub şopron.

Apoi, cei trei călători şi hangiul se găsiră într-una din acele cârciumi româneşti, asemănătoare cu cea a lui moş Anghel, unde se mănâncă, se fumează, se spun lucruri bune şi rele, după oameni, după vârsta lor şi după calitatea vinului.

De astă dată, Stavru fu scurt:

— Să mâncăm bine, dar să nu întârziem la palavre. Ne oprim până mâine în zori şi plecăm. Ce-a fost mai greu, am trecut. Mâine dimineaţă, odihniţi la minte şi la trup, o să ne spunem poveşti ţinându-ne mereu de malul apei şi privind la soare, care va răsări drept în ochii calului.

Mâine o s-avem vreme bună.

Li se aduse o duzină de ouă, jumări, slănină, brânză şi un vin „să dai cu căciula în câini”. Ciocnind cu Stavru, hangiul zise:

— Te duci la bâlciul din Slobozia?

Celălalt răspunse cu capul. Crâşmarul îl luă peste picior:

15

— Tot cu zaharină în loc de zahăr şi cu sare de lămâie, faci limonadă? Stavru îl privi în ochi şi continuă să mestece, pe urmă răspunse:

— Şi tu, porcule, tot cu spirt denaturat şi cu apă de la puţ îţi faci ţuica cu care otrăveşti pe ţăran şi-ţi umfli chimirul?

Adrian, mirat, interveni:

— Dar, Stavrule, te-am văzut cumpărând zahăr şi lămâi, nu erau pentru a face limonadă?

— Nu, dragul meu, asta e praf în ochii însetaţilor! răspunse Stavru. Şi el adăugă în greceşte:

— Vezi bine că sunt necinstit! Şi asta nu-i nimic: pot să fiu şi mai mult!

Mihail şi Adrian schimbară o privire înţelegătoare şi ochii celui dintâi răspunseră ochilor întrebători ai celuilalt: „Se ascunde ceva aici”.

Cei trei oameni se ridicară. Patronul luă o cutie de chibrituri şi o lumânare şi-i conduse în podul grajdului care era pe jumătate plin cu fân. Acolo, pe scânduri, ei întinseră o rogojină mare, pe care toţi trei se aruncară îmbrăcaţi, cu stomacul greu, puţin ameţiţi de vin şi de oboseală.

— Dacă fumaţi, luaţi seama la foc, le zise hangiul lăsându-i, luând cu el lumânarea şi chibriturile. După cinci minute, toţi trei dormeau.

Cât să fi fost ceasul? Adrian nu-şi putea da seama, dar, într-un moment din noapte, el simţi o mână care îi atinse umărul, apoi faţa. Deschizând o clipă ochii grei de somn, anevoie îşi aduse aminte că nu e acasă, ci într-un pod, şi 16 adormi îndată. Dar iată că din nou mâna aceea îi trecu peste faţă şi în acelaşi timp o sărutare caldă îi atinse obrazul drept. De data asta, Adrian se trezi şi prinse a reflecta, încremenit. Ce dracu putea fi? Clipind în întuneric, îşi aminti situaţia celor care dormeau lângă el: la dreapta şi deci, la mijloc, era Stavru, dincolo de acesta, Mihail. Şi el gândi: „Cum? Stavru m-a sărutat? Ce-o fi însemnând asta?” Un gând îngrozitor se fixă în creierul lui, aşa de îngrozitor că-l respinse, zicându-şi: „Nu. Desigur, am visat!

Nu e cu putinţă!”

Dar, câteva minute după aceea, simţi mâna lui Stavru atingându-i de mai multe ori pieptul. Uluit, el întrebă cu o voce strangulată:

— Cauţi tabachera mea, Stavrule?

Întrebarea răsună în noaptea calmă ca sub o cupolă.

Gâfâind, limonagiul îi apucă braţul şi-i şopti la ureche, tremurând de emoţie:

— Taci!

— Dar ce vrei să faci? Tu m-ai sărutat adineauri? stărui Adrian, din ce în ce mai speriat.

— Taci!… Nu ţipa! îi şopti celălalt, strângându-l de braţ.

Câteva clipe de linişte şi de groază urmară, când deodată se auzi vocea pe deplin trează a lui Mihail, vorbind blând în turceşte şi punând scurt o întrebare lui Stavru.

Acesta păru că nu vrea să răspundă; pe urmă rosti câteva vorbe. Mihail stărui cu o nouă întrebare. Stavru îi replică mai lung. Şi, din nou, cel dintâi îl întrebă cu mai multă vigoare; celălalt răspunse sec. Mihail păru că chibzuieşte, 17 tăcu o vreme, dar iată-l că se ridică într-un cot şi, având aerul că priveşte pe Stavru drept în ochi, el îi vorbi calm un moment, fără a întreba. Celălalt îi ripostă brutal, tăindu-i

vorba. Atunci, se petrecu ceva care aruncă pe Adrian în groază.

Mihail, pe care Adrian nu-l cunoştea violent, sări în sus şi urlă ceva zgomotos şi scurt. Stavru făcu aceeaşi mişcare şi replică pe acelaşi ton. De aici, un dialog tăios se angajă între cei doi oameni, care de-abia se cunoşteau. În noaptea neagră să-ţi scoţi ochii, frazele, vorbele ţâşneau aprige ca loviturile, într-un asalt de scrimă. Bănuiai cum capetele lor se apropiau adesea fără a se atinge, cum ochii lor se străfulgerau neputincioşi, cum braţele lor se agitau. În inima îngheţată a lui Adrian, vocalele limbii turceşti răsunau ca gemetele oboiului, iar numeroasele şi aprigele ei consonante loveau ca huruiturile unei tobe.

Adrian înţelese adevărul. El înţelese de asemenea că Mihail strângea pe Stavru ca într-un cleşte; şi o mare milă pentru nefericirea acestuia îi umflă pieptul şi-l făcu să izbucnească în lacrimi. Suspinând, el zise:

— Dar. vorbiţi greceşte! Nu înţeleg nimic!

Această explozie de durere, sfărâmă disputa. O linişte grea căzu peste fraza lui Adrian, când întrebă:

— Stavrule, pentru ce ai făcut asta?

Cel întrebat se întoarse către tânăr şi răspunse cu o voce înăbuşită:

— Dar, dragul meu, – fiindcă sunt necinstit! Ţi-am spus-o!

Potolit, Mihail îi replică:

— Asta-i mai rău ca necinstea! Asta-i perversiune. E o violenţă săvârşită asupra unui echilibru în care totul e armonie: ai viciat acest echilibru. Şi faci cea mai rea dintre crime când vrei să propagi, să întinzi acest viciu.

Şi Mihail adăugă cu tărie:

— Cere-i iertare lui Adrian; dacă nu, te las aci cu mustăria ta cu tot!

Stavru nu răspunse nimic. Îşi făcu o ţigară; şi când o aprinse, cei doi amici văzură din profil că figura lui devenise de nerecunoscut. Gura şi nasul i se lungiseră, mustaţa se zbârlise. Faţa-i era ca un spectru. Cu ochii înfundaţi, el nu-i

privea. Nu se uită la ei nici când aceştia, la rândul lor, făcură ţigări şi le aprinseră.

Afară, lătratul câinilor şi cântecul cocoşilor umpleau aerul şi noaptea.

— Da, începu Stavru într-un târziu, când Mihail nu mai aştepta răspuns. Da, am să cer iertare lui Adrian.

Sincer, dar nu cu umilinţă. Şi nu îndată, ci după ce mă veţi fi ascultat. D-ta zici „perversiune", „violenţă", „viciu".

Şi crezi că mă turteşti de ruşine. Cu toate astea, eu v-am spus că sunt necinstit. Şi asta-i mult mai vinovat, fiindcă prin asta înţeleg: a face rău în chip conştient. Dar perversiune? Dar violenţă? Bunul meu Mihail! Asta se întâmplă zilnic în jurul nostru şi nimeni nu se revoltă. A intrat în legi, în obiceiuri; e regula vieţii. Şi eu, eu sunt unul din stâlciţii acestei vieţi perverse; totul în viaţa mea a fost perversiune, violenţă şi viciu. Am crescut sub răsuflarea acestor calamităţi. Totuşi, n-aveam pentru ele nici o înclinare. E neplăcut să fii silit să vorbeşti fără voia ta, dar mă folosesc că suntem încă în puterea nopţii ca într-o 19 împărăţie a cârtiţelor. Şi vorbesc nu pentru a mă apăra: o!

cât despre asta, nu-mi pasă! Vorbesc pentru a vă da, eu, omul imoral, o lecţie de viaţă, vouă care sunteţi persoane morale, mai ales d-tale, Mihail, care poate nu cunoşti toată viaţa, aşa cum îţi închipui! Sunt un om imoral şi necinstit.

În ce priveşte necinstea, mă învinuiesc eu însumi; cât despre imoralitate, eu am drept să fiu judecător. Judecătorul cui? O să vedeţi. O împrejurare din viaţa mea o să vă lămurească. Împrejurarea asta e povestea însurătorii mele. Şi acum ascultaţi:

Prin anul 1867, puţin după intrarea prinţului Carol în Principate, intram şi eu în ţară, dar nu ca un prinţ. Veneam prăpădit de pierderea năprasnică a surorii mele mai mari şi viciat de viaţa aventuroasă pe care o dusesem, colindând timp de doisprezece ani prin Anatolia, Armenia şi Turcia europeană. Păcat pentru dv. că nu pot să încep prin a vă povesti copilăria mea, tristul destin al surorii mele şi

împrejurările pervertirii. Ar ţine prea mult. Poate că am s-o fac într-o zi, dacă o să mai vreţi să-mi întindeţi mâna; iar dacă n-o să mai vreţi, atâta pagubă!

Aveam pe-atunci cam vreo douăzeci şi cinci de ani, posedam câţiva bani şi trei limbi orientale, dar uitasem aproape de tot românească. Oamenii care copilăriseră cu mine nu m-au recunoscut şi asta-mi convenea; nu voiam, pentru nimic în lume, să fiu recunoscut. De altminteri, chiar hârtiile mele dovedeau că sunt raia (supus otoman). Vorbind prost limba mea, am fost luat drept străin.

De ce reveneam în ţară? Pentru nimic şi pentru un lucru mare. Pentru nimic, fiindcă mă simţeam foarte bine în străinătate. Totuşi, binele ăsta nu era decât aparent.

Duceam o viaţă liberă, pribeagă, dar păcătoasă. Nu cunoşteam femeia decât ca soră şi ca mamă: soţia sau amanta mi-erau necunoscute. Şi ce dor mi-era să le cunosc! Dar şi ce teamă aveam să m-apropii de ele! Iată un lucru pe care d-ta nu-l ştii, Mihaile!

A, câtă nedreptate e în viaţă! Unui om schilod de un picior sau de o mână, nimeni nu-i aruncă dispreţul lui, toată lumea îl priveşte cu milă; dar fiecare se dă înapoi, nimeni nu simte milă înaintea unui schilod al sufletului! Şi totuşi, acestuia îi lipseşte însuşi pivotul vieţii. El îmi lipsea mie. Întorcându-mă în România, veneam să cer acest sprijin celor care nu erau nişte nenorociţi ca mine, ci oameni, cu viaţă sexuală firească. Ei mi l-au dat, dar pentru un moment; şi mi l-au retras îndată, ruşinos, pentru a mă azvârli din nou în viciu. Iată cum: Odată ajuns, mi-am reluat meseria de salepgiu, bătând târgurile şi bâlciurile, dar afară din Brăila, prin împrejurimi şi chiar mai departe. În oraş, nimeni nu ştia care e ocupaţia mea. Salepul îl cumpăram pe furiş de la un turc, faţă de care mă dam drept compatriot şi lăsându-l să vadă numai ceea ce voiam eu. Astfel, munceam puţin şi câştigam bine, mai ales că mă sprijineam pe rezerva din chimirul meu. În vremea asta, începui să fac cunoştinţe.

Îmbrăcat ca un chiabur şi plătind fără a mă uita ocale de vin, pe ici, pe colo, am dat într-o zi, în uliţa Calime-reascâ, peste un vin şi peste ceea ce căutam de când mă înapoiasem (aproape un an): vinul era servit uneori de o frumoasă crâşmăriţă, fata negustorului. Şi devenii deodată muşteriul credincios al acestui vin straşnic ca şi prada flăcărilor pe care le aruncau ochii negri ai vrăjitoarei. Dar am fost cuminte, casa era cinstită şi bogată. Pe deasupra, nu-i plăceau străinii, deşi ei îi făcuseră bogăţia.

Atunci, primul lucru pe care-l făcui, a fost să-mi procur hârtii româneşti, treabă uşoară în ţările Sfântului Bacşiş.

Dintr-o zi pe alta, îngrop pe „Stavru salepgiul” şi devin domnul Isvoranu, „negustor de arămuri de Damasc”.

Numele şi calitatea plac. Sunt privit cu consideraţie şi atenţie. Casa n-avea o mamă. Tatăl era bătrân, aspru şi bolnav de picioare.

După trei luni de venire zilnică, mă văd într-o seară reţinut la masă în familie. Găsesc aci o mătuşă care ţinea loc de mamă şi care nu lăsa din ochi pe nepoată. Dar bag de seamă mai ales că e totdeauna bine să nu minţi decât pe jumătate. La masă se aflau doi fraţi voinici, care erau stabiliţi la Galaţi ca negustori de covoare şi arămărie de Damasc. Din fericire, cunoşteam Damascul şi meşteşugul lor mai bine ca ei; vândusem deseori covoare şi arămuri cizelate din acea ţară.

În timpul mesei vorbesc, povestesc istorioare şi scene trăite în Anatolia şi stăruiesc mai ales asupra tristeţii care învăluie covoarele şi arămurile de Damasc, la a căror fabricare, în totul manuală, se văd lucrând copii de cinci ani şi bătrâni aproape orbi, cei dintâi câştigând aproape doi metelici pe zi (zece bani), neştiind aproape ce este copilăria şi intrând în viaţă pe uşa chinurilor; ceilalţi sleindu-se de foame şi neavând dreptul nici la odihnă, nici la liniştea bătrâneţii.

Poveştile mele interesează pe domnişoară şi cu tristeţea lor îi smulg lacrimi, dar ceilalţi au inima ursuză; ei nu reţin

decât partea anecdotică. Asta îmi displace aşa de mult, că sunt gata să bat în retragere, dar mi-aduc aminte la vreme că nu veneam în casa asta pentru a mă însura 22 cu toată lumea. Fata era după gustul meu şi numai pe ea o vream.

Cu ea, legăturile mele se mărginiră la snoave şi poveşti.

Două luni după această primă masă, puteam să mă socot ca un membru al familiei. În casa asta, aproape fără prieteni, domnea o atmosferă înăbuşitoare, dar singura care se asfixia de-a binelea era minunata făptură ce iubeam. Veneam în fiecare seară să petrec două-trei ore lângă ea, să-i povestesc, să-i spun glume şi câteodată să-i cânt arii orientale, melodioase şi jalnice. Mătuşa şi bătrânul erau mulţumiţi, dar fata era încântată. Ea nu se mai sătura.

Tatăl gonise din prăvălie toţi muşterii zurbagii, tot ce putea fi zarvă; şi rari erau cei care îi mai deschideau uşa pentru a-i cere o consumaţie. Retraşi cu toţii în cămăruţa din dos, mătuşa, care era gospodina casei, cârpea rufele şi supraveghea prin perdelele uşilor cu geamuri prăvălia puţin luminată. Domnişoara broda sau făcea dantele, în vreme ce tatăl, întins pe patul cu baldachin, moţăia, gemea când şi când şi m-asculta. Era mai prost ca oaia.

Stând pe sofa, lângă el, îi înşiram tot ce era potrivit planului meu şi el înghiţea totul.

Astfel, am putut cu uşurinţă să-i prind slăbiciunea: el avea nevoie de un om dezgheţat pentru a-i continua negoţul şi văzuse în mine pe omul acesta. Se ştie că românul nu e prea negustor; el nu e decât sclavul pământului.

Şi cum bătrânul voia să-şi dea fata după cineva priceput în negoţ, iar pe de altă parte, cum numai străinii pe vremea aceea se pricepeau la afaceri uşoare şi bănoase, el a fost mulţumit să se găsească în faţa unuia de-ai lui, care învârtise multe, care cunoştea limbi străine şi care putea să dea sfaturi celor doi fii, tot aşa de neghiobi ca tatăl lor. Căci, tot întrebându-mă cum asemenea animale putuseră face o avere atât de mare, aflasem că răposata mamă fusese de o pricepere negustorească neîntrecută. Fata avea

temperamentul ei, dar, după moartea mamei, casa lâncezea.

Apariţia mea adusese aer proaspăt, dar fiecare din cele cinci fiinţe îl respira în felul ei. Tatăl şi cei doi fii ai lui, care veneau la fiecare cincisprezece zile să petreacă duminica în familie, rânjeau ca nişte idioţi şi mă sufocau cu întrebările lor de afaceri, mereu de afaceri. Pentru a pune la încercare mintea mea, moşul nu găsi nimic mai înţelept decât să-mi ceară o dată o sumă de bani; altă dată să-mi încredinţeze una. Îl împăcai în amândouă împrejurările, zicându-mi că, desigur, prostia şi banii trebuie să fie fraţi gemeni. Deci, aceştia trei nu se deosebeau prea mult unul de altul.

Bătrâna, sora răposatei, nici nu râdea, nici nu plângea.

În schimb, mă descosea adesea asupra afacerilor mele.

Câtva timp i-am ocolit întrebările şi ea m-a suspectat. Pe urmă, tare pe încrederea celor trei nătângi, îi răspunsei îndelung că afacerile mele merg rău de doi ani, din lipsă de capital mai mare. Şi asupra acestui lucru nu minţeam decât pe jumătate, căci era adevărat; dacă aş fi avut la îndemână o sumă mai importantă, cel mai bun negoţ din vremea aceea era arămăria străină. Răspunsul meu prinse, dat fiind că nu spusesem niciodată că sunt bogat.

Dar bucuria inimii mele era dragostea frumoasei Tincuţa.

Ea era singura care m-a făcut să stăruiesc şi să nădăjduiesc în această casă a deznădejdii.

Om liber şi care nu preţuiam deloc banul, obişnuit să respir marile vijelii ale vieţii, care mătură miasmele 24 naturii, nu întârziam în casa asta – unde totul era viciat de egoism şi de prostie – decât pentru aceea care năzuia din toate puterile ei către libertate.

Deseori rămâneam singuri. Cum cădea seara, prăvălia se închidea. Mătuşa se ducea să se culce, fiindcă se scula de cu noapte. Şi atunci – lângă tatăl (de care nu ştiam când doarme şi când e treaz decât după gemete) – Tincuţa, plecată pe ghergheful ei, îmi zicea, cu o ocheadă care-mi îngheţa sângele:

— Povesteşte-mi ceva, domnule Isvoranu; ceva trist.

Tatăl sărea în sus:

— Nu, nu trist! Mă plictiseşte!

— Bine, atunci ceva vesel! adăuga ea, melancolică.

— Vă voi povesti ceva care să împace pe toată lumea, le zisei. Anul trecut mă găseam cu marfă într-un bâlci pe Ialomiţa. Ştiţi că, la bâlci, a fi bine cu toată lumea, e un lucru foarte înţelept. Faci repede cunoştinţe şi le desfaci tot atât de repede, dar un negustor se poate întâlni cu altul ceva mai des decât un mort cu popa care l-a îngropat.

— Hm, ce înţelepciune, mormăia bătrânul.

— Mă conformam deci acestei linii de conduită, când iată ce mi se întâmplă într-o bună zi. Cunoşteam de câtăva vreme pe un nelipsit al iarmaroacelor, numit Trandafir, un ţigan care pretindea că vinde salbe de mărgele, dar care în realitate alerga după ageamii buni de jumulit cu „uite popa, nu e popa!”. Cu alte cuvinte, Trandafir era un pungaş.

Dar pungaşul ăsta mă interesa. Cu salbele sale pe braţ, el se sprijinea de baraca mea, fuma din lulea fără să spună nimic şi scuipa în aşa fel, că dezgustat, trebuia să-l gonesc.

Atunci se amesteca în mulţime, strigând: „Salbe, salbe!” Dar ochii lui scotoceau capetele ţăranilor în stare să devină clienţi ai jocului său, şi cel ce-i cădea pradă ieşea cu buzunarele goale. Voind să-l fac să câştige viaţa mai onest, îi propusesem odată să-şi schimbe meseria.

— Ce? mi-a răspuns el, vrei să mă faci tovarăşul tău?

— Nu, zisei eu, nu pot să te fac tovarăşul meu, dar pot să te fac salepgiu. Se câştigă bine.

— O, făcu el; se câştigă bine! Salepul tău n-o să mă facă niciodată să câştig destul pentru ca să pot, la fiecare şase luni, să adaug un nou galben la salba de galbeni imperiali ai frumoasei mele Miranda; şi atunci, dragul meu, ea se va duce cu altul, căci, vezi tu, dragostea e schimbătoare!

— Aşa era, avea dreptate: salepul nu produce galbeni, în vreme ce „uite popa, nu e popa”. Ei bine, „uite popa, nu e popa”, îi adusese, în ziua aceea, cinci galbeni în mai puţin

timp decât ţi-ar trebui ca să faci o mămăligă. Dar iată că galbenii aceştia îi veniră însoţiţi de-o poveste hazlie: tânărul ţăran care fusese despuiat de avutul său, nu-l mai slăbea pe Trandafir şi amândoi, după ce se fugăriră peste câmpuri, se înfăţişară înaintea mea, pentru a mă lua ca arbitru. Ţăranul zicea:

— Dacă nu vrea să-mi dea înapoi banii, atunci să mă înveţe meşteşugul lui; da, meşteşugul lui; am să fac ca el.

Trandafir ridică din umeri.

— Ţăranul ăsta e nebun, zău e nebun. Ce belea, ce belea!

— Nu, băiete, zicea celălalt, banii, banii mei, ori meşteşugul tău! Nu e bine să fii cinstit; am să fiu ca tine!

— Dar nici tu nu eşti mai cinstit decât mine, striga Trandafir; tu ai vrut să-mi iei banii mei; am fost mai şmecher şi ţi-am luat eu pe ai tăi, asta-i tot.

— Da, conveni ţăranul, n-am fost mai cinstit ca tine; pentru aceea îţi las un galben; dă-mi înapoi pe ceilalţi patru. Dacă nu, mă arunc în Ialomiţa şi e păcat. Am acasă o nevastă tânără şi singurică. Ne-am luat din dragoste.

Şi cei cinci galbeni erau toată podoaba salbei ei. Îi luasem pentru ca să-mi cumpăr doi cai şi să-mi pot munci pământul.

Trandafir sări ca ars cu fierul roşu.

— Cum, tâmpitule, iei galbenii nevestei ca să cumperi cai?

A! nu eşti vrednic să ai femeie frumoasă cu salbă la gât!

— Dar ce să fac? se jelui ţăranul.

— Ce să faci? ei bine, să te duci să furi caii la trei poşte departe de satul tău şi să laşi galbenii la gâtul nevestei!

Şi întorcându-se spre mine, Trandafir mă întrebă: Ai mai văzut un român aşa de prost ca ăsta?

Zicând acestea, el căzu pe gânduri, trase din lulea şi scuipă. Ţăranul plângea, acoperindu-şi faţa cu mâinile.

Atunci, iată ce-mi văzură ochii. Trandafir se întoarse către tânăr, îi descoperi faţa şi, repede ca fulgerul, îi arse două palme.

— Pentru ce mă baţi? îi strigă pălmuitul.

— Pentru că eşti prost! Nu-mi plac bărbăţii care plâng, răspunse ţiganul, rotindu-şi ochii de cărbune ca un drac.

Acum, na-ţi cei cinci galbeni şi cară-te, dar la noapte să te ţii la o bătaie de puşcă de satul tău, pe drumul mare: în zori am să-ţi aduc caii şi am să-ţi mai dau două palme, 27 ca să te-nvăţ minte să nu te mai atingi altă dată de salba unei femei frumoase decât ca să adaugi noi galbeni.

Şase luni după această întâmplare, întâlnesc pe Trandafir pe drumul Nazârului. Era călare; eu cu trăsura.

Încrucişându-ne, îl întrebai:

— Te-ai ţinut de cuvânt, Trandafire?

— Da, îmi răspunse el, i-am dat cei doi cai şi cele două palme!

În timp ce povesteam, tatăl adormise, dar Tincuţa era mai mişcată ca de obicei. Pentru întâia oară în viaţa mea m-am aflat atunci singur înaintea unei fete frumoase care mă privea cu ochi iubitori, umezi, scânteietori. Aplecându-se către mine, ea mă luă de mână şi zise cu o voce melodioasă ca sunetele viorii:

— Spune-mi, domule Isvoranu, ai fi în stare să iubeşti ca ţiganul Trandafir?

N-aş putea să vă spun dacă mâna ei mă arse ori mă-ngheţă, dar ştiu că am fost cuprins de-o spaimă nemaipomenită, capul mi se învârti de parcă aş fi căzut de pe acoperiş şi, fără să zic o vorbă, îmi luai pălăria şi plecai.

Ea luase asta drept o glumă din parte-mi şi râse mult, când mă văzu a doua zi. Dar eu eram nenorocit: frica de a mă găsi singur cu o femeie mă stăpânea mai puternic ca oricând. Toată nădejdea că voi putea fi salvat prin mijlocirea unei intimităţi de mai multe luni, se risipise; rămăsesem pe de-a-ntregul omul cu sufletul schilodit.

Totuşi, aşa cum se face cu caii care se sperie de foc, mă încăpăţânai să cred că, tot plimbându-mi flacăra pe sub nas, voi ajunge să nu-mi mai fie teamă de ea. Şi cine ştie?

Ce cunoaştem noi din firea omului? Mai puţin ca animalele! Dacă aş fi avut răgazul să-mi stăpânesc, să-mi

îmblânzesc simţurile pervertite, instinctele însălbăticite, poate că aş fi reuşit să-mi găsesc echilibrul ce-mi lipsea.

Dar pentru aceasta mi-ar fi trebuit bunăvoinţa oamenilor şi ajutorul împrejurărilor. Nici ei, nici ele nu au vrut să salveze un om. Împrejurările au făcut din mine un om sărac, în vreme ce oamenii aceştia nu vedeau în mine altceva decât ceea ce egoismul lor le comanda. Rezultatul a fost că ne-am sfărâmat capul de un zid; dar dintre toţi, cel mai de plâns am fost eu.

N-aş fi vrut să cer mâna Tincuţei, înainte de a fi fost sigur că un început de vindecare se simte în apucăturile mele; dar un alt pretendent îmi luă înainte şi-mi puse situaţia în pericol. Fata strigă tare că nu vrea să se mărite cu altul decât cu mine. Tatăl mă întrebă atunci ce planuri aveam.

Ce planuri! Vai de capul meu! Singur gândul însurătorii mă zvârlea în toate chinurile iadului! Nu putui răspunde nimic. Mă arătai şovăitor, încurcat. Tincuţa, jignită în mândria ei, plânse cu lacrimi care îmi smulseră inima.

Bătrânul tălmăci încurcătura mea, atribuind-o faptului că nu sunt un om bogat şi mă mângâie zicându-mi: „O să fii şi bogat într-o zi, muncind aici!” Aţi auzit? Ei credeau că eu caut bogăţie în casa lor.

Astfel prăpastia se apropia şi eu mergeam drept spre ea: cerui mâna Tincuţei. Copila săltă de bucurie, casa se trezi din amorţeală, iar eu – mă simţeam pierdut. Zilele care urmară, după ce făcui cererea mea de căsătorie, semănară cu ultimele minute ale unui condamnat la moarte. Tincuţa era încântată.

— Emoţia te zăpăceşte aşa? mă întrebă ea într-o zi. Cât sunt de fericită!

Biata fată!

Pentru a-mi da curaj, glumeam de dimineaţă până seara, dar se băgă de seamă că nu era ca înainte vreme, şi în seara logodnei am fost gata-gata să leşin. Rubedeniile fură foarte nedumerite şi, ca şi logodnica mea, ele îmi puseră tulburarea pe seama emoţiei. Mă îndemnară să vorbesc, am

fost rugat să povestesc. Îmi scormonii mintea şi nu găsii nimic. Dar preotul care ne schimbase inelele, după ce rosti rugăciunile bisericeşti, îmi înlesni o anecdotă.

Era vorba de munca câmpului şi popa se plângea că muncitorii îşi băteau joc de el, lucrând prea încet.

Zisei, pentru a pregăti istorioara mea:

— Dacă vrei să-i faci să lucreze mai repede, nu e decât un mijloc, părinte.

— Care, fiule?

— Să înjuri, să înjuri ca un surugiu!

— A! noi preoţii nu putem înjura, e păcat.

— Da, e păcat, desigur, am aprobat eu, dar a fost dezle-gat de mitropolitul din Bucureşti pentru orice împrejurare în care nu se poate face altfel.

Popa făcu o mutră neîncrezătoare, dar asistenţii strigară:

— Cum, spune-ne cum? Istoriseşte!

— Ei bine, iată cum. Într-o zi, mitropolitul din Bucureşti trebuia să se ducă într-un oraş în care prezenţa sa era necesară la o ceremonie oficială. I se aduse cea mai bună diligenţă şi sfinţia sa se sui în ea. Dar surugiul trăsurii a 30 fost foarte nedumerit, cu tot bacşişul gras ce-l aştepta şi asta pentru că, după cum ştim cu toţii, un surugiu nu poate conduce caii fără să înjure. Pentru el, a învârti biciul în aer şi a înjura, este ceva mai necesar decât bacşişul. Surugiul mitropolitului nu-şi dezminţea numele. Temându-se însă de mânia înaltului prelat, bietul om îşi muşcă buzele şi mână cum putu timp de trei ore de drum, dar ajungând la un vad, el se opri brusc. Roşu de mânie, ca un rac fiert, lăsă hăţurile celor patru cai şi aşteptă, hotărât să-şi ceară dreptul lui cu orice preţ. Mitropolitul pierdu răbdarea, şi după o vreme scoţând capul pe ferestruica diligenţei, întrebă pe surugiu de ce s-a oprit. Surugiul îşi scoase căciula şi zise cu umilinţă:

— Păi să vedeţi, Înalt Prea Sfinte; caii sunt obişnuiţi cu înjurăturile surugiului şi cum nu pot să înjur din pricina

Înalt Prea Sfinţiei Voastre, ei nu mă mai recunosc şi nu mai vor să treacă vadul.

Mitropolitul îl sfătui:

— Dă-le şi tu o gură, fiule: hi, hi, bravi căişori!

Surugiul şiret repetă din vârful buzelor:

— Hi, hi, căişorilor! Dar caii nu mişcară.

— Nu e alt chip decât înjurăturile ca să-i faci să meargă?

Întrebă Sfinţia Sa, pierzându-şi răbdarea.

— Nu, Înalt Prea Sfinte, vă spun: caii nu merg decât cu ovăz şi cu înjurături!

— Ei bine, răspunse mitropolitul, înjură atunci şi te voi dezlega de păcat!

Surugiul sări în picioare, apucă hăţurile, pocni din nesfârşitul lui bici şi strigă cu glas, să sperie morţii: 31

— Hi! hi! hi! Papucii maicii Domnului! Icoanele şi cele patruzeci de evanghelii! Şaizeci de taine! Doisprezece apostoli şi patruzeci de mucenici! Hi, hi, hi, căişorilor, Dumnezeul şi Paştele vostru!

Diligenţa trecu zburând peste vad ca o rândunică. Pe malul celălalt, mitropolitul scoase din nou capul şi zise vizitiului, care-l privea cu un aer victorios:

— E uimitor cum ţi-ai dresat caii, dar nu te pricepi la cele sfinte: nu patruzeci de evanghelii, ci patru; nici şaizeci de taine, ci numai şapte.

— Aveţi dreptate, părinte, o ştiam şi eu. Dar, vedeţi, patru ori şapte sunt numere prea scurte ca să poţi înjura din rărunchi. Şi apoi noi ăştia, vizitiii, facem şi noi ce putem ca să împăcăm cele sfinte cu nevoile meşteşugului!

Anecdota aceasta, prin râsul care-l pricinui, puse pe popă în încurcătură şi mă învioră şi pe mine. Tincuţa era veselă nevoie mare şi mândră de mine.

Ah, pentru ce lucrurile nu s-au oprit aici? Sau pentru ce nu m-am hotărât să fug înainte de dramă? Căci drama lungă, nesfârşită, veni trei săptămâni după aceea, trei săptămâni de chin nemaipomenit şi de necrezut, când fiecare sărutare pe care o primeam de la logodnica mea mi se părea un

îndemn s-o rup la goană, să-mi iau lumea în cap. Drama asta începu odată cu nunta.

Am ajuns acum la îngrozitoarea crimă care sfărâmă viaţa mea şi a nevinovatei Tincuţa; am ajuns, dragul meu Mihail, la perversiunea, la violenţa, la viciul de care vorbeai

— am ajuns la toate nemerniciile pe care bestii mergând în două labe le practică sub formă de obiceiuri, de datini, de tradiţii, otrăvind viaţa şi chinuind pe nevinovaţi. Căci, 32 tot atât cât şi curata mea logodnică, eu însumi eram un nevinovat, o victimă a denaturării de care sufeream.

D-ta nu ştii, poate, Mihail, de ce e vorba. Nu ştii că la noi, în noaptea nunţii, femeile din familie şi chiar femei străine, năvălesc în camera de culcare a tinerilor soţi, câteva ore după ce s-au culcat, gonindu-i în altă odaie şi răscolind patul pentru a găsi mărturia netăgăduită a fecioriei miresei, pe care o duc câteodată în triumf pentru a o arăta musafirilor, care petrec în odaia de alături. Mi s-a întâmplat să văd şi mai mult decât asta: am văzut acest steag dus în vârful unei prăjini pe şoseaua de la Petroiu la Cazasu, înconjurat de o ceată de femei turbate, care hăuiau în jurul dezgustătorului trofeu. Întovărăşite de un ţigan care scârţâia din diblă, ele mergeau, în zorii zilei de luni, ducând „rachiu roşu” fericitei mame şi nefe-ricitei mirese.

Cunoşti d-ta, Mihail, ceva mai barbar şi mai oribil?

Există oare perversiune ori perversitate, viol sau violenţă, viciu ori sadism care să fie mai inumane, mai crude, mai neînchipuite ca bucuria asta, ca spectacolul, obiceiul acesta infam şi ruşinos?

Eu îl ştiam, îl cunoşteam înainte de-a veni ziua nunţii.

Nu numai că m-a dezgustat totdeauna, dar el în ceasul periculos în care simţurile mele aveau să mă trădeze în chip atât de trist, era pentru mine o chestiune de viaţă şi de moarte să îndepărtez, să trimit la dracu această mascaradă blestemată.

Chemai pe tată şi pe mătuşă şi le vorbii. Tatăl, deşi ţinea la scârbosul obicei, nu a fost prea îndărătnic, dar bătrâna

susţinea cu încăpăţânare că trebuia neapărat 33 respectat, fiindcă era o datină a poporului şi o pavăză a cinstei.

Rămăseserăm înţeleşi, şi nunta porni într-o frumoasă după-amiază, cu alaiul obişnuit, spre biserică: toată lumea mergea pe jos, afară de doi călăreţi care deschideau drumul; venea apoi purtătorul celor două imense lumânări de Moscova, culcate pe o mare tavă de argint cizelat, încrustat cu aur, iar în urmă, invitaţii. La ieşirea din biserică, călăreţii o luară înainte, trăgând cu pistoalele, fluturând în aer peşchirele legate de braţele lor şi jucându-şi caii care aveau coamele împodobite cu panglici şi beteală de argint. Pe tavă erau acum pâinea şi sarea tradiţională.

Imediat după aceştia, veneam eu, de-abia trăgându-mi picioarele, tremurând de frică şi de mizerie, cu lumânarea în mână şi cu Tincuţa de braţ. Ea era fericită sub grămada de podoabe care o acopereau pe de-a-ntregul. În urma noastră toată lumea, asurzită de doisprezece lăutari care cântau din patru instrumente: vioară, cobză, clarinet şi goarnă. Pe drum, femeile care veneau de la fântână vărsau cofele lor înaintea nuntaşilor, drept urare de belşug.

Şi seara, ceasul blestemat bătu pentru mine. Erau la masă vreo duăzeci de invitaţi, cu rubedenii, cu tot. Oraţiile nuntaşilor dezlănţuiră o veselie ameţitoare şi trebui să mă supun şi să răspund şi eu cu istorioare la poveştile comesenilor. Unul din aceştia, cu capul înfierbântat de vin, avu prostul gust să povestească cum odată, într-un sat, o mireasă fiind găsită că greşise, a fost bătută de mire chiar în noaptea nunţii; a doua zi el o aruncă într-un car, aşezând-o cu spatele spre boi şi cu faţa spre o prăjină care avea în vârf o oală de pământ spartă în fund. Cu astfel de alai, el o duse părinţilor îngroziţi.

Priveam pe Tincuţa: ea asculta liniştită, sigură de inocenţa ei. Dar eu mă îngrozii şi strigai că ceea ce se petrece între cei doi soţi nu priveşte pe nimeni decât pe ei înşişi.

— O să vedem noi numaidecât, dacă nu priveşte pe nimeni, răspunseră câţiva intimi.

În sfârşit, acest „numaidecât” veni repede, căci, cum bătu miezul nopţii, băgai de seamă că mici cocoloaşe de pâine începură să mă lovească din diferite părţi. Cocoloaşele fură urmate de bucăţi de pâine şi, după câteva minute, de felii întregi.

— Ce înseamnă asta? întrebai eu.

— Ei bine, asta înseamnă că trebuie să te scoli de aici şi să te duci să-ţi faci datoria! strigă naşa.

Vă jur, dragii mei, că nu înţelegeam nimic, dar am înţeles când naşul mă luă la o parte şi-mi spuse de ce datorie e vorba. În timp ce-mi vorbea, naşa şi mătuşa făceau toaleta Tincuţei în camera de culcare ce ne era destinată; apoi ele veniră să mă îmbrăţişeze, ca şi tatăl şi, fără altă introducere, îmi deschiseră uşa, mă împinseră înăuntru şi o închiseră în urma mea.

În această clipă, una din cele mai tragice din viaţa mea, mi-amintesc încă vag că am văzut capul minunat al Tincuţei odihnindu-se pe albeaţa pernei, părul ei negru, răspândit în juru-i. Şi asta a fost tot ce s-a petrecut în seara aceea. Am căzut leşinat, în mijlocul camerei!

Nişte friguri puternice mă făcură să delirez douăzeci şi patru de ore. Stătui bolnav cincisprezece zile. Nu ştiu ce am spus în timpul stării mele de inconştienţă, dar ştiu că foarte puţini numeroşi fură acei care veniră să mă viziteze.

Sculându-mă din boală, mă trezii într-o lume vrăjmaşă.

Socru-meu şi mătuşa îmi cerură explicaţii asupra „ruşinii” pe care o abătusem asupra casei lor. Scăpai deocamdată spunând că sunt „legat”. Ei n-au avut nici o milă de mine şi m-au urât tot mai mult.

Din această clipă şi timp de zece luni, ura şi duşmănia se asmuţiră împotrivă-mi. Mă ţinură departe de orice afacere. Banii erau mereu închişi, ca şi cum aş fi fost un hoţ.

Prin propriile mele mijloace nu puteam nimic întreprinde, afară doar de-a deveni din nou salepgiu, căci economiile mele le cheltuisem aproape pe toate în cadouri de nuntă.

Şi atunci începu acea viaţă teribilă care mă îngrozeşte încă azi.

Nu pot să povestesc cu de-amănuntul. Mi-e prea dureros.

Închis în această casă de nenorociri, nu îndrăzneam să mai ies pe stradă decât foarte rar şi numai noaptea. Eram împiedicat să cobor chiar şi în prăvălie. Nici o vizită. Nici o relaţie. Nici o muncă. Tot ce spuneam, tot ce propu-neam, cădea rău. La masă parcă aş fi fost între surdomuţi.

Şi eu, în papuci şi în cămaşă, mă plimbam dintr-o cameră în alta ca un parazit, ca un caraghios, ca un fel de pensionar.

Cei doi cumnaţi veneau în toate duminicile. Le-am cerut să mă ia la Galaţi în afacerea lor în care mă pricepeam binişor. Ei îmi vorbiră de divorţ. Veţi spune, cu drept cuvânt, că ar fi fost soluţia cea mai inteligentă. Deloc.

Căci după căsătorie, nevastă-mea se răcise de familia ei. Toată viaţa îi era acum înrădăcinată într-a mea, în această viaţă mizerabilă şi schiloadă. Fără lacrimi şi fără ură, ea acceptase nenorocirea cu un curaj nebănuit.

Credea cu sinceritate că am fost „legat” de o vrăjitoare şi se ruga lui Dumnezeu cu aprindere ca să învingă pe diavol şi să se vindece bărbatul pe care-l iubea cu toate lipsurile lui.

Închişi amândoi, ne petreceam zilele în convorbiri tainice, interminabile, şi de o dragoste fără seamăn. Îi ceream iertare. Ea îmi spunea că nu mă vede întru nimic vinovat. Oh, cum aş putea să uit singura fiinţă care m-a înţeles şi a avut milă de mine? Şi cine ar putea pretinde că, fără ura care ne otrăvea, n-aş fi devenit soţul şi omul normal spre care năzuisem din toate forţele mele.

Nu mai eram atât de timid ca la început, nu mi-era frică de nevastă-mea, dispăruse groaza care-mi îngheţa sângele la apropierea ei. Aveam chiar momente când dorinţi vagi, slabe deşteptări, mici impulsuri senzuale îmi furnicau trupul şi mă făceau să roşesc când ea mă strângea în braţe, mă mângâia, mă asigura de dragostea ei.

Dar ceea ce dragostea creează cu greutate, ura distruge într-o clipă şi iată ce nu voi ierta niciodată oamenilor. În toate dimineţile, de-abia ieşit din cameră, cele două bufniţe ale nenorocirii noastre se repezeau asupra bietei femei şi o întrebau dacă s-a „petrecut” ceva. Fiindcă ea refuza să vorbească, blestematele coabe îi căpeau pe cap cu sfatu-rile lor de despărţenie şi o torturau până la disperare.

Această ciopârţire şi distrugere sistematică a puţinului bine pe care natura încerca să-l reclădească, dură zece luni. Ne înăbuşeam. Cei doi călăi de la Galaţi începură să devină ameninţători, m-au insultat şi m-au somat să-mi decid nevasta pentru divorţ. Nu mai era chip să rezist.

Strânşi unul lângă altul, refuzam de multe ori să coborâm 37 la masă, trăiam zile întregi mâncând o singură dată. Apoi pe neaşteptate, mi se născu în minte ideea de a fugi.

Ea mă întrebă dacă aş putea câştiga ce ne trebuie cu puţinii bani ce-mi rămăsese, şi la răspunsul meu înflăcărat asupra viitorului de libertate şi de iubire pe care eram în stare să i-l deschid departe de casa asta blestemată, lacrimi de fericire ţâşniră din ochii ei. Îmbrăţişaţi ca doi fraţi, pierduţi într-o lume vrăjmaşă, aveam obrajii şi hainele udate de propriile noastre lacrimi; şi am trăit aşa orele celei mai curate fericiri ce se putea gusta pe pământ.

Dar orele acestea fură şi cele din urmă ce ne-au fost date să trăim. Marele val al urii oamenilor se apropia.

Era la sfârşitul lui februarie. Aveam planul nostru bine fixat: să aşteptăm încă o lună şi, către sfârşitul lui martie, să fugim pe o corabie la Stambul.

Dar, de câteva zile, băgarăm de seamă o schimbare ciudată în atitudinea celor doi tirani ai noştri: ei încetaseră deodată să mai vină dimineaţa la nevastă-mea, n-o mai terorizau şi, cât despre mine, bătrânul îmi spuse într-o seară că pot să ies şi să vin când oi vrea. Rămăsei uluit!

Alergai la Tincuţa, dar ea izbucni în lacrimi:

— Cred că o nenorocire ne pândeşte! îmi zise ea. Visez urât, te văd noaptea înconjurat de copii care plâng şi eu

împodobită cu aur şi cu pietre scumpe. E foarte rău.

Nu mai ieşi! Cine ştie ce ţi se poate întâmpla? Suferim închisoarea asta de zece luni. S-o mai răbdăm câteva săptămâni!

La aceste cuvinte, simţii că un pumnal îmi intră în inimă şi am început să tremur. Dar, dragii mei, soarta omului e scrisă dinainte.

A doua zi, era o dimineaţă strălucitoare de iarnă liniştită. Zăpada, groasă de trei palme, acoperea lumea cu linţoliul ei curat şi clopoţeii săniilor umpleau aerul cu zăngănitul lor nostalgic. Stam la o fereastră şi mi se părea că zidurile se dărâmă peste mine. Înnebuneam! O putere de nestăpânit mă chema afară, către acel afară care era mişcarea, viaţa, năvalnicul mister al existenţei libere, pe care n-o mai cunoşteam de aproape un an. Mă aruncai la picioarele soţiei mele şi o implorai să mă lase să ies un ceas, o jumătate de ceas, cinci minute, înafara zidurilor, de sub acoperişuri, din mizerie!

Ea se îndură şi-mi dădu îngăduinţa, sfătuindu-mă să iau cu mine cuţitul şi două pistoale şi recomandându-mi să nu intru în vorbă cu nimeni. Îi sărutai papucii, îmi luai cojocul, căciula de astrahan şi coborâi în prăvălie.

Ah, ieşirea asta a fost nenorocirea mea şi a bietei Tincuţa! A fost nenorocirea noastră – fără a fi numaidecât, fiindcă nimic nu mi se întâmplă în dimineaţa aceea şi tot nimic nici când ieşii după-amiază, nici a doua zi. Dar desigur că în timpul unei astfel de treceri prin prăvălie am fost recunoscut de ochiul trădător pe care bătrânul îl ascunsese în dreptul vreunei uşi, şi care mă demască!

În seara ultimei duminici pe care am trăit-o în această casă, venind cu ochii plini de măreţia Dunării ce-şi ducea enormele sloiuri de gheaţă – îmbrăţişam pentru ultima oară femeia care a fost vreme de zece luni, cea mai drăgăstoasă dintre soţii şi cea mai curată dintre fecioare.

Eram liniştit. Dar coborând pentru a cina, o tragică împovărare ne lungea figurile şi ne ţinea la limita lacri-

milor. Ea întrebă către sfârşitul mesei: 39

— Pentru ce n-au venit fraţii?

— Trebuie să vină numaidecât, răspunse tatăl.

Ne aprinserăm narghilele şi băurăm cafeaua turcească.

Afară, noapte şi linişte. Era târziu. Deodată, surprinzând o privire semnificativă între bătrân şi mătuşă, Tincuţa izbucni în suspine.

În momentul acela, uşa se dădu de perete şi cei doi fraţi, întunecaţi ca nişte călăi, apărură aducând un om la vederea căruia pălii.

Era un grec care fusese pe vremuri prietenul meu şi care venea ca delator şi ca ucigaş.

În picioare toţi trei, înaintea uşii rămasă deschisă, prima vorbă, drept bună seara, a fost cea a trădătorului. Întinzând braţul şi arătându-mă, el zise în româneşte:

— Ăsta e domnul Isvoranu al vostru? Bineînţeles că e „legat”: ăsta e Stavru, salepgiul şi pederastul.

La această ultimă vorbă, care denumea viciul meu şi al lui, Tincuţa dădu un strigăt şi căzu la pământ, în vreme ce eu.

Înşfăcat cu cruzimea şi setea de răzbunare a cumnaţilor mei, fusei dus în prăvălie şi călcat în picioare, lovit în cap, pe faţă, pe piept, până am leşinat. Pe urmă.

Pe urmă mă trezii afară în zăpadă, înaintea porţii zăvorâte a unei curţi ce da spre un gang închis. Eram îngheţat.

Mâinile şi picioarele, pieptul, capul, zdrobite. Şi, drept îmbrăcăminte de iarnă, mă găseam în cămaşă şi cu capul gol.

Îmi adunai puterile şi mă dusei să cer ospitalitate unui turc, care îmi furniza salepul înainte vreme. Mă primi creştineşte şi mă îngriji ca un frate.

Patru zile după aceea, omul acesta cumsecade, fără să ştie cui vorbeşte, mi-aduse la patul meu de suferinţă ştirea care umpluse tot oraşul: Tincuţa fusese pescuită pe malul stâng al Dunării de către lipoveni.

De atunci au trecut treizeci şi cinci de ani şi în fiecare an, la data fatală, mă duc pe malul Dunării ce-şi poartă sloiu-

rile, ca să cer iertare Tincuţei de jignirea ce i-am adus-o…

Ţie, de asemeni, Adrian, îţi cer iertare pentru jignirea ce ţi-am adus-o.

Pe drumul către Slobozia, între două lanuri de orz, căruţa cu trei oameni mergea la trap. Înaintea ochilor calului care se scutura în răcoarea dimineţii, luceafărul scânteia pe bolta purpurie a Răsăritului.

O ciocârlie zbucni din lan şi se înălţă către cer. Stavru o urmări cu privirile, până ce o văzu căzând ca o piatră.

Cu ochii ficşi spre locul unde o văzuse căzând, el cântă, în acea limbă universală cunoscută oamenilor care n-au patrie şi pe acea melodie ce nu se poate prinde pe hârtie: Dac-aş fi o ciocârlie, Ca ea aş săgeta văzduhul, Dar n-aş mai veni pe pământ, Unde oamenii seamănă grâu, Unde oamenii seceră grâu, Unde se seamănă şi se seceră fără nici un rost!

II – CHIRA CHIRALINA.

În crângul în care căruţa celor trei se oprise în sfârşit pentru masa de amiază, Stavru se lăsă rugat de tovarăşii lui, care, de o oră, cereau să le istorisească copilăria sa şi a surorii sale, pe care o evocase la începutul povestirii lui din pod. Nu-i lipsea pofta de a istorisi, căci sufletul îi era acum dispus să evoce această depărtată amintire, dar aşa se întâmplă când vrei să te atingi de zăgazurile ruginite ce opresc trecerea apelor trecutului: îţi place să te laşi rugat.

Întinşi pe iarba moale, cei trei fumau tăcuţi, în vreme ce calul păştea iarba şi strănuta, mişcându-se cu paşi mărunţi în juru-le. Stavru se sculă, adună câteva crengi uscate şi aprinse focul, şi când jeratecul a fost gata, căută în căruţă sculele pentru preparat cafea, fierse apa şi aruncă în ibricul de aramă zahărul şi cafeaua necesară. După care, cu un talent de cafegiu, vărsă lichidul spumos şi aromatec în trei filigeane, se aşeză turceşte şi începu:

— Nu-mi amintesc nici data, nici vârsta exactă ce aveam în momentul acela. Dar ştiu că evenimentul cel mai apropiat care urmă dramei ce o să vă povestesc a fost războiul Crimeii.

Copil, mi-aduc aminte de asprimea unui tată, care bătea pe mama în toate zilele, fără să înţeleg de ce. Mama lipsea deseori de-acasă, se întorcea şi iar era bătută, înainte de plecare şi după sosire. Nu ştiam dacă era schingiuită înainte, pentru a o face să plece sau pentru a o reţine, nici dacă la sosire era din pricina lipsei ori fiindcă se întorsese.

Mi-amintesc apoi că, în vremea aceea tulbure, lângă tata se afla totdeauna fratele meu mai mare, tot aşa de aspru ca şi el, iar lângă mama se tânguia soru-mea, Chira, cu patru ani mai în vârstă decât mine şi către care mă simţeam atras.

Încet-încet, ceaţa se risipeşte, cresc şi încep să înţeleg.

Şi înţeleg lucruri ciudate. Să tot fi avut opt-nouă ani; soru-mea între doisprezece şi treisprezece şi era aşa de frumoasă că mă ţineam toată ziua lângă ea, pentru a o privi din cap până în picioare. Ea se gătea de dimineaţă până seara şi mama făcea la fel, căci şi ea era tot atât de frumoasă. Dintr-o cutie de fildeş, amândouă înaintea oglinzii, îşi făceau genele cu chinoroz înmuiat în untdelemn, sprâncenele cu un tăciune de lemn de busuioc, iar pe buze, pe obraji, ca şi pe unghii dădeau cu roşu de cârmâz.

Şi când această lungă operaţie era sfârşită, ele se sărutau, şi spuneau cuvinte de dragoste şi începeau a-mi face şi mie toaleta. Apoi, toţi trei, luându-ne de mână, dănţuiam după moda turcească ori grecească, şi ne îmbrăţişam.

Astfel, formam o familie aparte.

Acum tatăl şi fiul mai mare nu mai veneau în toate serile acasă. Erau amândoi caretaşi, cei mai mari şi mai căutaţi meşteri din tot ţinutul; şi atelierul lor se găsea în partea opusă a oraşului, în cartierul Karakioi, în vreme ce noi locuiam în Cetăţuie. Între noi şi ei se întindea tot oraşul. Casa din Karakioi era a tatălui meu. El avea acolo doi lucrători şi doi ucenici cărora le da mâncare şi casă.

Mai avea o servitoare bătrână, care se ocupa de gospodărie.

Erau şapte. Noi nu mergeam acolo niciodată şi eu de-abia cunoşteam atelierul tatei, care mă înspăimânta.

În Cetăţuie eram la mama. Nu ne păsa de nimic, toată ziua petreceam, iarna beam ceai, vara siropuri şi tot anul mâncam baclavale, sarailii, beam cafea, fumam din narghilea, ne găteam şi dănţuiam. Era o viaţă frumoasă.

Da, era o viaţă frumoasă, afară de zilele în care tata ori fiu-său, sau amândoi deodată, năvăleau în mijlocul petrecerii şi zvântau în bătaie pe mama, snopeau cu lovituri de pumni pe Chira şi rupeau bastoanele în capul meu, fiindcă acum făceam şi eu parte din horă. Cum vorbeam curent limba turcă, ei ziceau femeilor „paceauri” iar mie: „chiciuc pezevenghi”. Cele două nenorocite se aruncau la picioarele zbirilor, le înlănţuiau genunchii şi-i rugau să le cruţe cel puţin faţa:

— Nu obrajii! strigau ele. Pentru numele lui Dumnezeu şi al Sfintei Fecioare, nu loviţi faţa! Nu vă atingeţi de ochi!

Iertare!

A! faţa, ochii, frumuseţea acestor două femei! Nu era alta care să le-o întreacă! Ele aveau păr de aur, lung până-n călcâie, pielea obrazului albă; sprâncenele, genele, ochii, negri ca abanosul. Căci pe tulpina românească, din partea mamei, trei rase diferite se altoiseră: turcă, rusă şi greacă, după ocupanţii care stăpâniseră ţara în trecut.

La vârsta de şaisprezece ani, mama născu pe cel dintâi copil, dar în ziua când deschisei ochii, nimeni n-ar fi crezut că era mamă a trei copii. Şi femeia asta, care era făcută să fie mângâiată şi răsfăţată, era bătută până la sânge.

Dar dacă tata n-o copleşea cu mângâierile, amanţii ei o despăgubeau îndeajuns şi n-am ştiut niciodată dacă la început a fost bătută fiindcă îşi înşelase bărbatul sau îl înşelase pentru că fusese bătută. În orice caz, tărăboiul n-a contenit niciodată la noi, fiindcă strigătele de plăcere 44 alternau cu strigătele de durere; şi cum înceta ciomăgeala, râsetele izbucneau pe feţele udate de lacrimi.

Eu făceam de pază, mâncând prăjituri, în vreme ce curtezanii – cu purtări, de altminteri, cuviincioase – stăteau turceşte pe covoare, cântau din ghitară şi înde-mnau pe femei să joace după arii orientale, acompaniate de castaniete şi tamburină. Mama şi Chira, îmbrăcate în mătase şi săgetate de dorinţi, jucau danţul batistei, se învârteau, se legănau, se ameţeau. Apoi, cu faţa îmbujorată de căldură, ele se trânteau pe perne enorme, îşi ascundeau picioarele în rochiile lor lungi şi-şi făceau vânt. Se beau lichioruri fine şi se ardeau aromate. Bărbaţii erau tineri şi frumoşi. Totdeauna bruni, negri, ei aveau o înfăţişare elegantă, mustăţile ascuţite, bărbile foarte îngrijite, iar părul lor lins ori creţ răspândea un miros puternic de unt de migdale, parfumat cu mosc. Erau turci, greci şi câteodată români, căci naţionalitatea nu juca nici un rol, cu condiţia ca curtezanii să fie tineri şi frumoşi, delicaţi, discreţi şi nu prea grăbiţi.

Situaţia mea era foarte ingrată. Nimănui nu i-am vorbit până azi de ceea ce au fost chinurile mele atunci.

Rostul meu era să veghez, aşezat pe marginea ferestrei şi să preîntâmpin orice surpriză. Asta îmi plăcea mult, fiindcă uram de moarte pe cei din Karakioi, care ne băteau.

Dar în pieptul meu se da o luptă între datoria şi gelozia mea.

Eram gelos, grozav de gelos.

Casa era aşezată în fundul unei vaste curţi împrejmuită cu ziduri. Unele ferestre dădeau către această curte, iar altele, înapoi, erau suspendate deasupra platoului care domina portul. Nu puteai pătrunde în casă decât prin 45 unica intrare din faţă, dar pentru a fugi, de! musafirii făceau mai puţine nazuri, şi dacă povârnişul platoului ar fi putut vorbi, câţi inşi n-a văzut el căutând scăpare pe acolo!

Căţărat pe pervazul ferestrei, stăteam cu ochii pe felinarul ce lumina, toată noaptea, deasupra porţii, iar urechea mi-era ciulită să aud zgomotul zăvoarelor ruginite.

Dar ţineam să văd deopotrivă şi ce se petrecea înăuntru.

Mama şi Chira erau frumoase de te-nnebuneau. Rochia le strângea talia de le-ai fi trecut-o printr-un inel. Sânii — rotunzi ca doi pepenaşi. Părul – răsfirat din belşug pe spate şi pe umerii goi. Pe frunte aveau o panglică de un roşu aprins, iar genele lungi, clipeau drăceşte, parcă pentru a aţâţa para flăcărilor din ochii aprinşi de patimi.

Deseori, în goana lor de a se face plăcuţi femeilor, în vorbăria lor neroadă, musafirii deveneau caraghioşi. Aşa, într-o seară, unul din ei, voind să complimenteze pe mama, zise: „găina bătrână face zeama bună”. Biata femeie, jignită, îi aruncă evantaiul în cap şi plânse. Alt invitat, se ridică furios, dădu neghiobului cu tifla şi-l scuipă în faţă.

Se luară de piept, răvăşiră casa, răsturnară narghilelele.

Asta ne făcu să râdem cu lacrimi. Pentru a face pace, mama îi sărută pe amândoi.

Dar aceste sărutări, aceste îmbrăţişări, erau un mijloc al ei de a răsplăti tot felul de merite. Pentru o voce frumoasă, pentru o vorbă de haz, un joc iscusit, ea da sărutări, şi tot aşa făcea când trebuia să înveselească pe un posac, să şteargă urma unei vorbe supărătoare, să potolească un zurbagiu prea gelos, să scoată din încurcătură pe vreun prost.

Chira, pe de altă parte, strălucea în felul ei. Foarte dezvoltată fiziceşte de la paisprezece ani, ea părea cu doi ani mai mare. Nebunatecă, şireată, cu năsuşorul cam încovoiat, cu bărbia ascuţită, cu două gropiţe în care zeul dragostei picase două aluniţe aproape simetrice, Chira nemulţumea atât pe îndrăgostiţii ei, cât şi pe mine, cu zburdălniciile, înţepăturile şi glumele sale. Ei se aşteptau să obţină mult mai mult, iar eu socoteam că e prea darnică.

Ca să nu supărăm pe nimeni, le ziceam musafiri curtezanilor care veneau la noi. Una, două, musafirii îi sărutau mâinile şi sandalele. Ea îi trăgea de nas şi de barbă, le vărsa sirop pe cărbunii care ardeau deasupra tumbechiului narghilelelor, le da să bea din paharul ei şi apoi spărgea paharul pentru a-i jigni, dar revenea un minut

după aceea pentru a depune vârful pletelor ei pe buzele celor jigniţi.

Toate astea mă înfuriau, căci iubeam pe Chira mai mult decât pe mama. O adoram şi nu sufeream nici o mângâiere ce venea de la altul decât de la mine.

Mi-aduc aminte că într-o seară, spre culmea geloziei mele, nodul de la o sandală a Chirei desfăcându-se în timpul dansului, ea îşi aşează piciorul pe genunchiul unui musafir şi-i ceru să-i lege şiretul. Înţelegeţi ce fericire pentru norocosul acela! El se execută, prelungindu-şi plăcerea cât putu mai mult în vreme ce eu deschideam nişte ochi de lup. Pe urmă ticălosul începu să-i mângâie piciorul şi chiar pulpa. Şi ea, ei bine, ea nu zicea nimic, se lăsa! Atunci, furios, pierzându-mi cumpătul am strigat:

— Tata!… Fugiţi!

Cât ai clipi din ochi, cei doi musafiri încălecară fereastra şi dispărură în întuneric, rostogolindu-se pe panta dealului. Unul din ei, un grec, în graba lui, şi-a uitat fesul şi ghitara, pe care mama le luă şi le aruncă după cele două narghilele ce erau de prisos.

Scena asta a fost atât de hazlie, încât eu, odată trecută mânia, fusei apucat de un acces de râs nebun, căzui de pe pervaz, mă rostogolii pe covor şi mă făcui vânăt la faţă.

Mama crezu de-a binelea că înnebunisem de groaza sosirii tatei; bietele femei sfâşiară aerul cu strigătele lor înfricoşate, uitară de tata şi de dracu şi se aruncară asupra-mi, deznădăjduite.

— Nu vine tata! am izbutit să le spun în sfârşit, m-am supărat însă fiindcă Chira l-a lăsat să-i mângâie pulpa!

Şi m-am răzbunat! Asta-i tot!

Bucuria le făcu acum să ţipe mai tare şi mă bătură straşnic la fund tot sărutându-mă; apoi începurăm să ţopăim prin odaie, mulţumiţi că ne alesesem, ele cu spaima, iar eu cu o urechială sfârşită cu mângâieri.

Doi sau trei ani se scurseră în chipul fericit de mai sus, singurii ani ai copilăriei mele care mi-au rămas clar în

amintire. Împlinisem unsprezece ani, Chira avea cincisprezece şi eram nedespărţit de ea. O urmăream pretutindeni, ca un căţel, o pândeam când îşi făcea toaleta, îi sărutam hainele îmbibate de parfumul ei; şi biata copilă se apăra cum putea, cu gingăşie, crezându-mă nevinovat, deloc pătimaş. Vorbind drept, n-aveam nici un gând precis, nu ştiam ce voiam, muream de plăcere şi mă topeam după ea.

Trebuie să mai spun că, în casa mamei mele, trăiam în iadul dragostei. Totul era dragoste; cele două femei ca şi 48 adoratorii lor, toaletele, lichiorurile, parfumurile, cântecele şi dansurile. Chiar fuga caraghioasă şi dramatică a curtezanilor mi se părea voluptuoasă şi pasionantă. Numai sosirea tatei şi buşeala noastră cu capul de toţi pereţii erau neplăcute şi fără iubire. Dar le primeam ca un preţ: preţul plăcerii. Mama zicea:

— Orice fericire îşi are latura ei tristă; viaţa chiar o plătim cu moartea. De aceea şi trebuie s-o trăim. Trăiţi-o, copii, trăiţi-o după gusturile voastre şi în aşa fel ca să nu regretaţi nimic în ziua judecăţii din urmă.

Conduşi de-o asemenea „filosofie” e uşor de înţeles cu ce grabă ne sileam, şi eu, şi Chira, să urmăm exemplul mamei. Având averea ei personală, asigurată în mâinile fraţilor ei, contrabandişti de articole orientale, ea îşi îngăduia orice plăcere, se făcea adorată, schimba amanţii mai mult sau mai puţin satisfăcuţi, tot aşa de des ca rochiile, se lăsa să fie snopită în bătaie de tată-meu, apărându-şi numai faţa, după care trecea la o nouă distracţie.

Ea avea chiar o anumită virtute: când se ştia prea plină de păcat şi se temea ca furia bărbatului ei să nu se reverse asupra noastră, ţinea uşa închisă până ce noi izbuteam să fugim pe fereastră. Pe urmă o deschidea vitejeşte şi încasa singură şi pentru noi.

Când ne întorceam, câteva ceasuri după aceea, o găseam lungită pe sofa, cu faţa acoperită de miez de pâine albă înmuiat în vin roşu, pentru a vindeca umflăturile şi

vânătăile. Se scula râzând nebuneşte; şi, cu oglinda în mână, ne spunea, arătându-ne faţa tumefiată: 49

— Nu e aşa că nu m-a sluţit prea tare? În două zile n-o să rămână nici urmă. Şi atunci, iar o să poftim musafiri!

Nu moare cineva de-o bătaie!

Ne nelinişteam de trupul ei. Trebuia să fie groaznic, la vedere. Ea exclama:

— O, trupul! Trupul nu se vede!

Şi semnele bătăii odată vindecate, chefurile reîncepeau vârtos.

În casă nu se făcea nici un fel de bucătărie, căci mamei îi era silă de mirosul cepei prăjite. Era abonată la o locantă vecină, care ne trimitea cele trebuincioase: supe, mâncăruri, prăjituri, creme, în vase de aramă date de mama. O spălătoreasă venea luni dimineaţa să ne ia rufele murdare din timpul săptămânii şi ne lăsa altele curate. Împreună cu bătrânul turc – negustor de pomezi şi dresuri – asta e toată lumea pe care o văzui intrând în casă, afară de musafiri, fireşte, care nu erau totdeauna siguri că vor ieşi pe unde au intrat. Afară, de asemeni, de tata şi de frate-meu, care erau „musafiri nepoftiţi” şi care ne făceau vizite foarte neplăcute. Cum, de mai bine de doi ani, tata nu mai dormea la noi şi nu venea decât de trei sau patru ori pe lună pentru a ne cotonogi, casa era liniştită.

Scutite de grijile gospodăriei, cele două femei îşi petreceau vremea cu odihna, cu baia, cu toaleta, cu siropurile, cu mâncarea, cu narghilelele şi cu primirea curtezanilor.

Nu uitau nici rugăciunile, dar nu se duceau niciodată la biserică, iar timpul sacrificat lui Dumnezeu era foarte scurt. Mama se scuza, zicând:

— Dumnezeu vede bine că nu-l contrazic: rămân cum m-a făcut. Ascult, supusă, strigătele şi poruncile inimii mele.

Chira întâmpina:

— Dar, mamă, nu crezi că se cam amestecă şi dracul, câteodată?

— Nu, răspundea ea, nu cred în dracul; Dumnezeu e mai tare ca el. Şi dacă suntem cum suntem, e pentru că Dumnezeu o vrea.

Şi, desigur, mama era mulţumită de ceea ce Dumnezeu voia ca ea să facă, fiindcă el nu voia lucruri silnice.

El voia, mai întâi, ca mama şi fiica să stea în pat dimineaţa cât le-o plăcea, loc potrivit pentru a ronţăi pesmeţi cu unt şi miere şi pentru a bea cafeaua cu lapte.

Dumnezeu le poruncea apoi să se îmbăieze şi să-şi ungă corpul cu elixir de smirnă, să-şi frăgezească obrajii cu abur de lapte, fierbând la foc mic; să-şi facă părul lucios cu unt; să-şi lustruiască unghiile cu o pensulă înmuiată în esenţă de anilină de acaju. Era apoi o întreagă daraveră cu toaleta genelor, sprâncenelor, buzelor şi obrajilor. Şi când totul era gata, urmau dejunul, fumatul şi siesta. Se trezeau când soarele era la chindie, pentru a arde aromate, pentru a bea siropuri şi, în sfârşit pentru a începe marea dandana a zilei: cântecele, dansurile, cheful, care ţinea până la miezul nopţii.

Mama, era mult mai bogată decât tata; şi cu toate cheltuielile nebuneşti, averea ei, plasată în întreprinderi cam nelămurite, de către fraţi, îi aduceau venituri atât de mari, încât îi rămânea destul ca să pună deoparte în 51 fiecare lună (tot în mâna fraţilor ei) banii destinaţi Chirei şi mie.

Eu nu cunoşteam prea bine viaţa mamei mele. Mi-aduc aminte să fi auzit-o povestind că părinţii ei fuseseră hotelieri bogaţi. Tatăl său, un turc bun şi pios, fusese trimis din Stambul cu firman de la Sublima Poartă pentru a deschide un hotel în Brăila către sfârşitul veacului al XVIII-lea, cu însărcinarea de-a primi şi ospăta pe toţi demnitarii pe care Sultanul îi trimitea în paşalâcul său.

El avea trei femei: două grecoaice şi o românca. Românca a fost mama mamei mele. Celelalte două femei au dat naştere la trei copii, dintre care unul a înnebunit şi s-a

spânzurat. Dar mama, ca şi fraţii ei vitregi, nu se înţelegeau în casa părintească decât pentru a o răvăşi.

După cât se pare, nimic mai interesant nu se săvârşea în casa asta decât să se adune bani şi să se facă rugăciuni la doi Dumnezei, în trei limbi deosebite.

Cei doi băieţi se apucară de contrabandă, iar mama, încă foarte tânără, era gata să-i urmeze, când turcul se hotărî, scurt, s-o mărite cu un om aspru şi fără inimă, tatăl meu, care se îndrăgosti de ea, „probabil, zicea mama, într-un moment când Dumnezeu se scobea în nas”. Bunicul dădu tatălui meu aur mult şi lăsă moştenire mamei o mare parte din averea sa, cu dreptul de a o administra după pofta ei, cu condiţia de a rămâne măritată.

Astfel legată de un om pe care îl ura, ea ştiu să se plece voinţei turcului, de teamă de-a nu se vedea deposedată

— făcu pe pisicuţa, îi câştigă încrederea şi, la moartea lui, reuşi să-i smulgă averea ce-i era destinată, dând-o apoi în seama fraţilor, care o adorau.

Atunci începu viaţa de petreceri, de plăceri şi de amo-ruri nebune, pe care o aveam sub ochi şi pe care tatăl meu nu putea s-o împiedice, cu toată brutalitatea lui.

Mama i-ar fi făcut bucuroasă un dar din zestrea ei, dacă ar fi vrut să-i redea libertatea, dar el ţinea să se răzbune de dezonoarea ce-i făcuse. În ziua despărţirii lor, luând cu el tot ce-i aparţinea, tata zise mamei, arătându-ne pe mine şi pe Chira:

— Pe şerpii ăştia doi, ţi-i las. Ei nu sunt copiii mei, seamănă mamei lor.

— Ai vrea poate să semene şi ei tatălui lor? răspunse ea. D-ta eşti un om uscat, un mort; împiedici pe cei vii să trăiască. Mă mir că uscăciunea d-tale a fost în stare să zămislească chiar şi pe acest neisprăvit, cu care te potriveşti de minune, dar nu e fiul meu!

Şi biata mamă avea drept să spună că acest mort ne împiedica să trăim. O făcea chiar din ce în ce mai des.

Ştiind că mama ţinea la faţa ei, ca la viaţă, el o lovea totdeauna în acest centru al existenţei sale; şi, în vremea din urmă, nenorocita trebuia să se îngrijească câte opt şi zece zile pentru a face să dispară vânătăile şi rănile. În acest timp nu mai putea fi vorba de distracţie, nici de-a mai primi musafiri. Aceasta o arunca în melancolie, nu ne mai mângâia ca altă dată şi, pentru întâia oară, o văzui plângând de deznădejde.

Dar, asemenea deznădejdi o făceau să dorească răzbunarea cu o patimă înzecită, spre a face pe tiran şi mai furios; şi izbuti aşa de bine, că furia lui ne-a fost fatală.

Într-o seară, casa gemea de musafiri. Erau cel puţin şapte. Mama atârnase patru candelabre pe pereţi, fără a 53 mai vorbi de policandrul din plafon. A numărat lumânările: erau douăzeci şi patru. Lumina era orbitoare.

În ziua aceea chiar, mama chemase un lăcătuş şi puse un zăvor mare la poarta masivă a curţii, care se închidea numai cu cheia. Astfel asigurată, ea se dădu veseliei celei mai neînfrânate din câte am cunoscut. Cred încă şi azi că ea presimţea sfârşitul vieţii ei fericite şi voia să-l trăiască cu toată intensitatea.

Din cei şapte invitaţi, trei erau muzicanţi greci, renumiţi în petrecerile timpului. Deschizând balul, mama dărui fiecăruia dintre ei o mică pungă de piele cu câte zece galbeni, înveliţi în câte o batistă de mătase brodată şi le zise:

— Palicarilor! aveţi în aceste pungi de cinci ori mai mult decât e dreptul vostru, cântând toată noaptea! Nu vă covârşesc astfel numai din generozitate. În casa asta, veselia se plăteşte scump şi se poate ca astă-seară să ieşiţi pe ferestrele ce vedeţi colea. Sunteţi sprinteni de picioare?

Şi le deschise ferestrele, suspendate deasupra râpei.

Palicarii se aplecară peste pervaz, măsurară din ochi adâncimea, cântăriră greutatea aurului, săltând pungile în mâini, şi acceptară cu un curtenitor „Evallah!” Cântecul, dansul, petrecerea începură.

Cele trei instrumente: clarinetul, piculina şi ghitara erau mânuite cu îndemânare. Chira şi mama, răsturnate ca nişte cadâne pe sofa, ascultau răpite cântecul plângător, apoi tumultuos al doinelor, languroasele manele turceşti şi pastorale greceşti, acompaniate de aplauzele şi de vocile bărbăteşti ale celor patru musafiri.

După fiecare cântec, mama servea lichioruri, cafele, narghilele. Două tăvi mari cu cataif şi sarailii erau oferite ispititor ochilor celor mâncăcioşi.

Cum în seara aceea nu mai făceam de gardă, am dansat cu sora mea, cu mama, singur, şi cu amândouă până am ameţit. Dansul era cea mai mare pasiune a scurtei mele copilării acasă, precum şi un mijloc de-a dobândi de la Chira mângâierile cele mai nebune. Jocul arăbesc al pântecului, pe care l-am executat singur, a fost aşa de bogat în mişcări în seara acestei ultime petreceri, că cei trei muzicanţi, care erau cunoscători, mă lăudară şi mă îmbrăţişară cu căldură. Chira era la paroxism. Mama exclamă:

— Ei, da! Ăsta e cu adevărat băiatul meu! Nu e nici o îndoială!

În timpul unei pauze, când toţi bărbaţii, stând turceşte pe covoare, fumau zgomotos narghilelele lor, Chira întrebă ce devenise unul dintre adoratorii ei cei mai stăruitori.

— Şi-a scrântit piciorul în ultima săritură pe fereastră, răspunse musafirul.

Şi în ilaritatea generală, el explică cum bietul om gemea, în momentul ăsta, în patul lui îngrijit de un masor. Povestea puse pe gânduri pe ghitarist, care era scurt şi gros.

El se duse la fereastră şi scrută încă o dată abisul. Un musafir îl linişti, spunându-i:

— Nu e prea sus! Cel mult doi metri. Numai că nu trebuie să sari prea înainte, ci să te laşi să aluneci încetişor, apoi să te ţii dârz când începi să te rostogoleşti pe panta cea mare. În fundul ei îţi vei găsi fesul şi ghitara!

Am râs cu toţii şi dansul reîncepu.

Întâmplarea aceasta se petrecea prin luna iunie, puţin înainte de seceriş.

Înspre curte, ferestrele erau astupate cu draperii grele, pe când acelea care dădeau spre Dunăre n-aveau decât perdeluţe subţiri. Şi eram cu toţii obosiţi când, în dimineaţa aceea, aurora zvârli albul ei aurit pe geamuri. Ne înăbuşeam. Atmosfera era otrăvită de fumul narghilelelor, cu toate aromatele arse. Mama deschise o fereastră şi respiră adânc aerul parfumat. Lângă ea, Chira şi eu priveam zorile care luminau deja balta cu pădurea ei de sălcii. Apoi, întorcându-se către oaspeţi:

— Ei bine, dragii mei, petrecerea s-a sfârşit! zise ea.

La culcare!

În momentul acesta zgomotul unui corp căzând greu în curte ne făcu să tresărim, şi puţin după aceea se auzi scârţâitul zăvoarelor şi ţâţânelor de la poartă.

Mama strigă:

— Fugiţi! Au sărit zidul!

Şi în vreme ce tata şi fiu-său zgâlţâiau uşa, musafirii se zvârliră prin cele două ferestre, uitând toate precauţiile ca şi cum îi aşteptau saltele de lână. Lăutarii au fost cei dintâi care o tuliră, iar ceilalţi îi îmbrânceau de la spate, în ciuda sfatului de a nu sări prea departe. În câteva clipe, casa era goală; chefliii se rostogoleau unii peste alţii pe panta nisipoasă. Dar cât despre a ascunde urmele petrecerii, nu mai putea fi vorba.

Şi atunci, vitejeşte, mama se duse să deschidă. Ea a fost imediat înşfăcată de păr şi aruncată la pământ. Fratele făcu la fel cu Chira; şi eu, înnebunit de a o vedea pe 56 soră-mea aşa de crunt călcată în picioare, luai o narghilea şi o spărsei în capul nemerniculuі. El lăsă pe Chira, duse mâna la cap şi, plin de sânge, se aruncă asupră-mi. Avea aproape douăzeci de ani şi era foarte tare. Mă bătu până se sătură şi până mă podidi sângele pe nas şi pe gură.

În vremea asta, mama era snopită în bătaie nu alta.

Leşinată, cu îmbrăcămintea sfâşiată, cu corpul aproape gol, şi tata mai continua s-o lovească. Frate-meu se duse să-şi spele capul însângerat şi Chira alergă la un sertar, de unde se întoarse cu un pumnal în mână, dar rămaserăm împietriţi înaintea grozăviei ce ni se înfăţişa ochilor: tata luase o sanda de lemn – pierdută în fugă de vreun musafir – şi cu tocul pocnea în faţă pe biata mamă care de-abia îşi mai mişca braţele. Faţa ei, scăldată în sânge, era o rană.

Chira înaintă pentru a lovi în spate pe barbar, şovăi şi leşină. Tata o ridică, o aruncă într-un fel de dulap mare băgat în zid, numit iatac şi trase zăvorul. Pe mine mă lăsă sub paza fratelui, care îşi pansa capul cu o basma, iar el luă pe mama în spate şi ieşi în curte. După câteva minute, auzii capacul greu al pivniţei căzând zgomotos peste nenorocita pa care o închidea astfel ca într-un mormânt.

Intrând în casă, el se năpusti asupră-mi cu pumnii strânşi şi mă săgetă cu ochii în aşa fel, de crezui că ultimul meu ceas sunase. Dar nu mă atinse, ci numai zbieră:

— Aşa, hai? Spargi capul fratelui tău, iar paciaura de soră-ta voia să mă ucidă! Ei bine, acum s-a sfârşit cu voi toţi!

Ei stinseră lumânările şi mă luară cu dânşii. Trecând prin curte, aruncai o privire asupra capacului pivniţei: un lacăt mare, trecut prin două cârlige, făcea imposibilă o 57 evadare, şi am suspinat la gândul că biata mama, rănită, desfigurată, dar trăind încă, era îngropată în acel oribil mormânt, în vreme ce Chira, în iatac, se înăbuşea de deznădejde.

Afară, era ziuă. Cărbunarii turci, cu samarul în spinare şi cu bastonul ascuţit sub braţ, mergeau spre port, la lucru. Şi eu unde mergeam?

Ajunserăm la locuinţa tatei şi am fost de îndată pus să învârtesc tocila, pe care ucenicii ascuţeau barde şi dălţi.

În jurul meu, claie peste grămadă, zăceau buşteni de stejar, de tei şi de plop, printre căruţe desfăcute: roate, bucşe, spiţe, oişti, obezi, amestecate cu strujitură.

Până la prânz nu mi-au dat nimic de mâncare. Neobişnuit cu munca, mă istovisem cu totul. Frate-meu mă biciui. Apoi baba îmi aduse mâncare: pâine, măsline, apă.

Partea tristă era că ochii tuturor îmi iscodeau orice mişcare şi nu era nici un chip de fugă. După prânz mă puseră iar la învârtit, iar când mă înmuiam, frate-meu trecea pe lângă mine şi mă izbea cu botforii peste ţurloaie.

Încinşi cu şorturi de piele, ca oricare dintre calfe, tatăl său şi el lucrau, forfoteau încoace şi încolo, muţi, morocănoşi, încruntaţi, în mijlocul unei tăceri triste, în care nu se auzea decât zgomotul uneltelor. Lămuririle şi poruncile erau scurte, reci, ca sufletele lor.

Peste noapte am fost încuiat într-o odaie cu ferestrele zăbrelite. Acolo, pe un mindir aşezat la pământ, fără pic de lumină, îmi petrecui noaptea plângând şi gândindu-mă la dragile mele făpturi, care erau şi mai nenorocite decât mine.

A doua zi, vremea se scurse la fel. Mă chinuia gândul dacă nu cumva cruzimea călăilor noştri va fi mergând până acolo, încât să facă uitate pe cele două femei bătute, bolnave şi întemniţate. Spre seară, am hotărât să nu mai plâng şi să încerc să fug cu orice preţ.

În ogradă zărisem fel de fel de scări, iar în chiliuţa mea un morman de spiţe, cioplite din gros: în ele sta libertatea mea. Slujnica îmi aduse cina, pâine şi brânză, vorbindu-mi cu răutate:

— Ei, ce zici, coconaşule? Aici nu-i aşa de bine ca acasă, hai? Apoi de, vezi tu, viaţa nu-i făcută numai din plăceri!

Mai trebuie şi muncă. He! he! He, he! trebuie să mai munceşti!

Mă încuie. Eu aţipii pe dată. Când mă deşteptai, nu se luminase încă. Gândurile mă năpădiră şi începui să plâng, amintindu-mi chipul însângerat al mamei. Nu trecu mult, şi cocoşii începură să cânte. Se crăpa de ziuă. Toată casa era însă cufundată în somn. Deschisei fereastra, şi cu o spiţă încovoiai puţin zăbrelele, care nu erau prea groase.

O secure era înfiptă într-un buştean, în ogradă. O smulsei şi înşfăcai la subsuoară o scăriţă, căţărându-mă pe alta, pentru a sări peste zid. Când mă văzui afară, începui să alerg cât mă ţineau picioarele pe drumul portului.

Începuse să se lumineze de ziuă, când ajunsei la poalele povârnişului, pe creasta căruia casa noastră dormea somnul deznădejdii. Pentru întâia oară începui să urc prăvălişul acela, pe care până atunci nu făcusem decât să-l cobor în fugi vijelioase.

Ajuns pe muchie, îmi aşezai scara şi, în timp ce inima zvâcnea neînchipuit de tare, izbii geamul care sări în ţăn-59 dări. Atunci – după o clipă de sfârşeală – auzii glasul blând al Chirei, gemând din închisoarea ei:

— Tu eşti, Dragomir?

La chemarea surioarei mele, mă cutremurai şi strigai:

— Eu sunt! Am venit să vă scap!

Mă strecurai înăuntru prin spărtură şi trăsei zăvorul. Palidă, umflată de plâns, Chira îmi sări de gât, întrebându-mă îngrijorată:

— Dar mama? Ce-i cu mama?

— E închisă în pivniţă, trebuie s-o scoatem de-acolo şi să fugim!

Uşa casei era închisă cu cheia. Deschisei fereastra şi sării în curte. Cu ajutorul securii sfărâmai belciugele şi coborâi scara, urmat de Chira. Un miros greu de mucegai, de varză murată şi de legume putrede ne trăsni în nas, căci de vreo doi-trei ani nimeni nu mai coborâse în pivniţă.

Broaştele ţestoase mişunau leneşe, şi ouăle lor, ceva mai mărişoare ca ouăle păsărelelor, stăteau înşirate de-a lungul zidurilor. În această ticăloşie, mama zăcea de două zile. O găsirăm sculată în picioare, ca şi cum s-ar fi aşteptat să fie ucisă. Îşi bandajase capul cu fâşii din zdrenţele care mai atârnau de corpul ei măcelărit.

O sprijinirăm să urce scările lunecoase, iar afară, în faţa vedeniei ce mai rămăsese din mândra noastră mamă, îi căzurăm la picioare, ca înaintea unei martire. Un ochi se

ascundea sub legătură, dar ce era cu el, putea oricine să-şi dea seama, judecând după restul trupului zdrobit.

Nasu-i era strivit, buzele spintecate, gâtul şi pieptul acoperite de sânge închegat. Mâinile-i erau însângerate 60 şi un deget strivit. Ea ne ridică de jos şi ne spuse cu glasul stins:

— Să fugim cât mai repede! Luaţi cu voi câte ceva de mâncare!

Intrarăm în casă. Ele se spălară şi se îmbrăcară în grabă.

Mama îşi luă lădiţa cu bani şi giuvaiere şi scoborârăm încet povârnişul, după ce aruncarăm scăriţa înăuntru şi închiserăm ferestrele prin care atâţia dintre musafirii noştri îşi găsiseră scăparea. Fusese scris se vede ca stăpâna casei să iasă la urmă tot pe acolo!

După un ceas eram pe drumul Cazasului, pierduţi în mijlocul holdelor de grâu. La poalele celor două coline care pe vremuri se chemau „tăbii”, mama se opri. Şi acolo pe iarbă, între cele două tăbii, care ne ascundeau de drumul mare, mama ne vorbi cam aşa:

— Copiii mei. La multe m-aşteptam din partea tatălui vostru, dar nu mi-aş fi închipuit vreodată c-o să mă sluţească în halul acesta, fără să mă omoare pe loc. Trebuie să ştiţi că ochiul stâng îmi e aproape ieşit din orbită.

Pentru mine, asta-i mai rău decât moartea. Dumnezeu m-a făcut pentru plăcerile trupului, aşa cum pe cârtiţă a făcut-o să trăiască departe de lumina soarelui. Şi cum dihaniei ăsteia nu-i lipseşte nimic, ca să poată trăi pe sub pământ, tot aşa şi eu aveam tot ce-mi trebuia, ca să mă bucur de plăcerile vieţii. M-am jurat să mă omor, dacă cumva puterea omenească m-ar sili să trăiesc o altă viaţă decât aceea pe care eu o simt clocotind în sângele meu.

Azi a sosit vremea să mă gândesc la jurământul acela.

De aceea vă las. Mă duc să mă îngrijesc, departe. Dacă mi-oi scăpa ochiul şi voi izbuti să-mi tămăduiesc urmele 61 rănilor, voi trăi şi mă veţi revedea. Dacă îmi pierd ochiul, nu ne vom mai regăsi niciodată. Şi acum, iată ce mai am de

adăugat: tu, Chira, dacă – după cum bănuiesc – nu ţi-e dat să trăieşti în acea curăţenie care vine de la Dumnezeu şi aduce mulţumire, să nu fii o cinstită făţarnică, să nu faci pe virtuoasa. Nu-ţi bate joc de Dumnezeu, ci fii ceea ce te-a lăsat el – trăieşte-ţi viaţa aşa cum o simţi, fii chiar o destrăbălată, dar o destrăbălată de inimă! E mai bine aşa! Şi tu, Dragomir, dacă nu poţi ajunge om de treabă, fii ca soră-ta şi ca maică-ta, fă-te chiar hoţ, dar un hoţ cu suflet, căci omul fără suflet, dragii mei, e un mort care împiedică lumea să trăiască.

E ca tatăl vostru.

Acum, voi o să rămâneţi aici, până când o da soarele-n chindie. De-o fi să înceapă vreo ploaie cu trăsnete, să nu vă adăpostiţi pe sub copaci, ci ascundeţi-vă în groapa cea din coastă. După toacă, vor veni să vă caute doi călăreţi, şi vă vor lua sub aripa lor. Să ştiţi că aceia sunt fraţii mei, doi oameni de omenie şi de inimă. Eu mă duc la ei, dar pe voi nu vă pot lua, pentru că sunteţi încă fără minte şi-i puteţi da de gol, fără voia voastră. Dacă, până la chindie, fraţii mei nu vin să vă ia, întoarceţi-vă la târg şi cereţi găzduire, în numele meu, la locanta de unde luam mâncare, dar să nu ieşiţi din odaie până n-or veni unchii voştri să vă caute. Şi acum, am să vă mai spun un lucru. Trupul nostru e supus tuturor boalelor. Cu voia lui Dumnezeu, nici eu, nici, voi, n-am cunoscut chinurile astea, dar ele există; şi fără de număr sunt cei care pătimesc de ele. În clipele voastre de fericire, gândiţi-vă la ei, şi pe tot anul, daţi o parte din prisosul vostru aşezământului în care ei sunt îngrijiţi! Eu vă las destulă avere de la fraţii mei.

Zicând aceasta, ea scoase din besactea două inele, pe care le înnodă într-o batistă de mătase, o vârî în sânul Chirei, ne îmbrăţişă lung, lung de tot, şi plecă, învăluită în mantia ei cu glugă.

După vreo treizeci de paşi se întoarse spre noi, îşi lipi mâinile pe buze, apoi ridică braţul, arătă cu degetul spre cer, se înturnă cu spatele şi pieri.

— Ce va să zică asta? o întrebai pe Chira.

— Asta vrea să zică, frăţioare, că ne vom revedea în cer!

Îmi răspunse ea. De atunci n-am mai ştiut nimic de mama.

Rămaşi singuri, uitarăm că eram flămânzi şi am plâns, îmbrăţişaţi, până când sfârşeala şi arşiţa soarelui ne amorţiră într-un somn binefăcător. Când ne deşteptarăm, ni se păru că nu mai făceam parte din lumea asta. Simţeam că ceva groaznic se petrecuse, dar nu ne dădeam seama dacă eram prada unor halucinaţii sau dacă nu cumva viaţa noastră de până atunci fusese numai un vis.

Un lan de rapiţă din împrejurimi ne trimitea plăcutu-i parfum pe aripile unei adieri înăbuşitoare, iar fluturii, libelulele şi bondarii ne chinuiau fără încetare cu veselia lor neîmpărtăşită.

Se apropia de toacă. Lunecând spre zări, soarele îşi potolea strălucirea. Eram îngrijoraţi şi privirile noastre scrutau drumul pustiu în partea în care pierise mama. Ne urcarăm pe una din tăbii. Departe, pe şoseaua Cazasului, se ridica un nor de praf. După câteva clipe, răsăriră doi călăreţi, venind valvârtej şi lăsând în urma lor ca o dâră de fum. Îmi fu frică şi coborâi, de teamă să nu fiu zdrobit sub copitele cailor, al căror ropot ritmic ajungea până la mine. Dar Chira nu mă urmă. Ca înfiptă pe muche, cu 63 fusta fâlfâind, ea îşi flutură batista şi ţipă de fericire la sosirea vijelioasă a celor doi bărbaţi. Aceştia îşi luară caii de frâu, intrară în lan, le scoaseră zăbalele şi-i lăsară să pască între cele două tăbii, care-i adăposteau dinspre drum.

Chira scoborî în goană, îşi desfăşură tulpanul care-i învăluia capul şi, cu părul ei de aur curgând peste umeri, se aruncă la picioarele unchilor noştri necunoscuţi, care şedeau înaintea noastră, înalţi şi spătoşi, ca doi stejari.

Erau doi uriaşi de acelaşi stat, părând să aibă între patruzeci şi cincizeci de ani, unul mai voinic decât celălalt.

Pe capetele rase ca-n palmă, purtau turbane. Bărbile şi mustăţile pleoştite le streşinau gurile. Ochii lor mari

scăpărau priviri pătrunzătoare, de neîndurat, dar limpezi şi cinstite.

Mâinile păroase semănau cu nişte labe de urs. Erau ca nişte draci negri, învăluiţi în ghebele lor, care-i ascundeau de la gât până sub genunchi.

Ei rămaseră câtva timp nemişcaţi, privindu-ne: pe mine, care înlemnisem în picioare, crezându-mă în faţa unor arătări din basme; pe Chira, prosternată la picioarele lor.

Apoi îşi scoaseră mântiile, şi abia atunci văzui că erau îmbrăcaţi turceşte: cu ilice, şalvari, brâie roşii. Ceea ce mă înfricoşă însă peste măsură a fost când îi văzui înarmaţi până-n dinţi, ca pe nişte adevăraţi haiduci: cu flinte scurte în ţeavă, atârnate de umeri, pistoale şi junghere vârâte în cingătoare.

În clipa aceasta, firea pătimaşă a Chirei izbucni cu repeziciunea unui fulger. Cu o singură rugăminte făcută acestor voinici, ea zdrobi o familie, căzând ea însăşi victimă patimei răzbunătoare.

Cel mai vârstnic dintre cei doi inşi o ridică de jos pe Chira şi o privi în ochi, ţinând-o cu mâinile de umeri. O strâmbătură a clăii de păr care-i ascundea gura mă făcu să bănuiesc că dedesubt trebuia să fie un zâmbet. Un surâs mai hotărât se arătă în privirile lui. Apoi, întrebă pe româneşte, cu un glas tăios şi gros:

— Fetiţo! ia spune-mi, care din astea trei limbi o ştii mai bine: turceşte, greceşte ori româneşte?

— Româneşte, cruce de voinic! răspunse ea dârză, ţintindu-l cu o îndrăzneală de necrezut.

— Şi cum îţi zice ţie?

— Chira.

— Ei bine, Chiralina! Uite, eu te sărut ca un unchi, dar ferice de omul care ţi-o putea muşca cireşele gurii ca ibovnic!

El o îmbrăţişă şi o împinse către fratele său. Apoi se-ntoarse spre mine:

— Şi tu, Dragomir voinice, ce te uiţi atât de speriat? mă întrebă el, îmbrăţişându-mă. Iar după ce-şi aşează puşca peste ghebă, adăugă:

— Oare ţi-e teamă de bărbile noastre?

Se rostogoli în iarbă şi mă trase lângă el.

Nu crâcneam o iotă. El stărui:

— Ia spune, Dragomire, poate ţi-e frică?

— Da, abia şoptii eu.

— Şi de ce ţi-e frică?

— De armele voastre, că prea aveţi multe.

El izbucni în hohote:

— Ha, ha, ha!… Dragomir flăcăule! Să ştii că niciodată nu eşti prea înarmat, când te-ai stricat cu Dumnezeu şi cu dreptatea făpturilor lui. Dar ce înţelegi tu din astea, ţâncule?

În clipa asta, Chira căzu în genunchi, îşi împreună mâinile ca pentru rugăciune şi strigă:

— Eu pricep asta!

— Şi cam ce pricepi tu, Chiră Chiralină, floare de grădină, tânără tulpină?

— Înţeleg că oamenii sunt răi şi că tu îi pedepseşti!

— Bravo Chiralină! strigă el, pocnind din degete. Dar, ce? Nu cumva inimioara ta nutreşte vreo răzbunare?

— O sfântă şi dreaptă răzbunare! Şi vorbind aşa, ea ridică greaua flintă, o sărută şi strigă: S-o descarci, chiar astă-seară, în pieptul tatii! Şi fratele tău să judece pe frăţine-meu cel mare! Făceţi ce vă rog, pe toţi sfinţii, în numele mamei care ne-a părăsit! Răzbunaţi doi orfani şi mă voi robi vouă! Mă veţi lua cu voi!

Unchiul îi luă arma din mână, se întunecă la faţă şi vorbi:

— Chiră. Dumnezeu a greşit, făcându-te femeie! Când îmi vorbeai de răzbunare, mă gândeam le vreo păruială pe care tu o doreai vreunui îndrăgostit ce te-ar fi sărutat fără voia ta. Dar tu grăieşti lucruri la care noi ne gândeam mai dinainte. aşa că verşi ulei peste foc. Spune-mi, fiica iadului, adăugă el după un răstimp de gândire, n-ai să mori de

groază astă-seară, când vei vedea capul tatălui tău sfărâmat în bucăţi?

Cu ochii peste măsură de mari, aprinsă la faţă, Chira răspunse:

— Am să-mi înmoi mâinile în sângele lui şi-am să mă spăl cu el pe faţă!

Unchiul încruntă din sprâncene şi rămase cu privirile ţintite pe discul de pară al apusului, ca şi cum ar fi ascultat la cavalul unui cioban care plânge în depărtare.

Apoi începu să vorbească greceşte cu fratele său, scâlciind vorbele, pentru a le face şi mai de neînţeles.

În preajmă, caii ronţăiau iarba, strănutând, blânzi ca doi miei, pe când cele două tăbii se întunecau în noaptea care începuse să ne învăluie.

Tăceam. Răcoarea nopţii înfioră pe Chira. Vorbind mereu în şoapte, unchiul ne înveli în cele două ghebe.

Rămaserăm aşa până se făcu întuneric beznă. Atunci, cei doi bărbaţi se ridicară. Cel mai vârstnic vorbi surorii mele:

— Ei bine, Chiră Chiralină, şarpe ce-nvenină, pui de curviştină: fie cum ai spus! Dorinţa ta mi-a înfierbântat sângele. Vom încerca, chiar astă-noapte. Dar pentru asta, tu şi frate-tău ne veţi sluji drept nadă.

Chira îngenunchie şi-i sărută mâna. Făcui la fel, luând mâna celuilalt, care mă întrebă:

— Şi tu, Dragomire, ceri răzbunarea?

— Îi urăsc, şi pe tata, şi pe frate-meu! răspunsei.

Cel mai bătrân sări pe cal şi ridică pe Chira, aşezând-o dinaintea lui, de-a curmezişul, pe când mezinul mă aşează la spatele lui, legându-mă cu o curea de el. Ieşirăm la pas din lan, dar pe drumul neted cel dintâi îşi împintenă bi-67 diviul, care o tuli ca vântul, urmat la vreo douăzeci de paşi mai îndărăt de al nostru.

Am gonit aşa, cam cât ai fuma o ţigară. Ajunşi la marginea târgului, cârmirăm la stânga pe-un drumeag care ducea drept la Dunăre. Timp de câteva minute goana vijelioasă a cailor mă făcu să cred că nu un cal mă purta în spinare, ci

însuşi dracul. Sub blânda cernere a lunii, care arginta calea, pletele Chirei, ieşite de sub ghebă, fluturau în vânt ca un fuior desfăcut.

Curând după asta, începurăm să scoborâm un povârniş, iar când fluviul apăru în întregime, ca o panglică strălucitoare, caii îşi încetiniră goana, apoi se opriră deodată în preajma unui crâng de sălcii. Ne găseam la locul numit Catarg, cam la vreun ceas de drum cu piciorul departe de port şi de casa noastră. Fără să descalece, cei doi oameni se apropiară şi schimbară câteva cuvinte pe care nu le-am putut înţelege, apoi, cel mai vârstnic, vârî două degete în gură şi fluieră o dată lung, puternic, iar după o clipă încă de două ori mai scurt.

Pe dată, dintre salcii apăru un turc bătrân, cu barbă albă, care se apropie, târşindu-şi târligii şi făcu o temenea, cu braţele încrucişate pe piept.

— Bună seara, Ibrahim! îi răspunseră unchii mei, pe turceşte.

El luă caii de căpestre şi noi îl urmarăm. Nu departe, de cealaltă latură a salciilor, era un bordei, năruit de revărsările apelor. Bătrânul era pescar de raci şi bostănar.

Cea de a treia meserie, cred că i-o ghiciţi lesne. El legă caii sub un şopron de stuf şi intră în coliba lui, urmat de unchiul cel mai bătrân, care, apoi, ieşi singur, luă pe 68

Chira în braţe şi plecă grăbit. Fratele lui făcu la fel cu mine.

Şi, ducându-ne ca pe nişte prunci, cei doi bărbaţi se îndreptară spre port, de-a lungul ţărmului. Picioarele li se afundau în clisa moale. Vreascuri trosneau sub paşii lor.

Ajuns sub povârnişul locuinţei noastre, începurăm să urcăm. Casa era cufundată în beznă. Băgarăm de seamă că fereastra cu geamul spart fusese astupată cu scânduri bătute în cuie. Unchii îşi încordară auzul, apoi desprinseră scândurile cu lovituri de pat de puşcă şi intrarăm în casă.

Cel mai în vârstă ne spuse:

— Noi o să ieşim în ogradă şi-o să ne ascundem în pivniţă. Vom rămâne acolo, atât cât va fi nevoie, chiar până mâine dimineaţă. Închideţi fereastra, aprindeţi şase sau opt lumânări, mâncaţi ceva şi culcaţi-vă îmbrăcaţi pe divan. Auziţi? pe divan şi fără să stingeţi lumina! Dacă ei vin şi încep să vă cerceteze, răspundeţi-le ce voiţi: n-au să vă plictisească mult timp. Dar să lăsaţi desfăcute perdelele ferestrelor care dau spre curte! Asta-i foarte însemnat şi să nu uitaţi să staţi pe divan!

Cu aceste cuvinte, săriră pe fereastră.

Ah, ce noapte plină de chinuri! Daca-ar fi să trăiesc o mie de ani, şi în ceasul morţii tot mi-aş aduce aminte de clipele de groază.

Uram de moarte pe hainul meu tată, ca şi pe blestemata făptură care-i semăna, şi doream din tot sufletul să-i ia dracul pe amândoi! Ei, dar să vrei moartea cuiva e o chestie de ură, câtă vreme să iei parte la execuţia lui, trebuie să ai. ce trebuie să ai? Nu mai ştiu nimic. Voiam să zic că trebuie să fii crud, dar sunt încredinţat că Chira nu era crudă.

Atunci? Cât e de trist să fii om şi să înţelegi viaţa mai puţin chiar decât lighioanele. De ce e cu putinţă ca mila să stea alături de ură? Şi pentru ce iubim? Şi pentru ce ucidem? Pentru ce ne frământăm simţăminte care dăunea-ză altora şi chiar nouă înşine?

După ce am rămas singuri şi lumânările fură aprinse, prima mea grijă a fost să caut în ochii Chirei. O regăsii la fel de neîmblânzită în setea ei de sânge. Era în culmea fericirii, ca şu cum ar fi fost vorba de o sărbătoare. Se îmbrăcă într-o rochie decoltată şi se sulemeni, de parcă şi-ar fi aşteptat musafirii, îngânând neîncetat un cântec.

Pe umărul obrazului stâng avea o vânătaie de mărimea unei nuci.

— Sărută-mă aici tare! îmi spuse ea. În astă-seară, o descărcătură de puşcă o va face să dispară!

— Chiro, o întrebai, sărutându-i rana, n-ar fi mai bine să chemăm pe unchii noştri. şi să plecăm cu ei?

— Nu! strigă ea. Mai întâi trebuie ca ucigaşul mamei să-şi ia răsplata! Pe urmă. vom pleca.

— Dar asta trebuie să fie cumplit de văzut!

— E neînchipuit de frumos! urlă ea, deschizându-şi braţele şi strângându-mă la piept.

Clipele treceau grele, copleşitoare, ca sub stăpânirea unor visuri rele. Mă hrăneam cu nădejdea că tata şi frate-meu nu vor veni în noaptea asta şi nici în cele ce vor urma şi că unchii, plictisiţi, vor părăsi gândul răzbunării.

Dar menirea ursitelor e mai tare ca dorinţa noastră şi cine ştie dacă voinţa Chirei nu era chiar voinţa lor?

Ea alergă de la oglindă la ferestre, privindu-se şi ascultând în noapte, îşi săruta cosiţa, se juca cu vălul ei, apoi se aruncă pe pernele divanului, râzând ca ieşită din minţi.

Deodată căzu pe gânduri, se ridică, trecu într-o odaie de alături şi reveni cu un mic pumnal.

— Vezi tu asta? îmi spuse în şoaptă. Dacă dai de gol pe unchii noştri, am să mi-l vâr în inimă. Şi tu vei rămâne singur! Ţi-o jur pe mama!

Mă cutremurai. Gândul ăsta nu-mi venise încă. Mă rugai:

— Pune-l la loc, Chiro! La rândul meu, îţi jur şi eu pe mama, că n-am să scap o vorbă.

Cu toate acestea, ea ascunse pumnalul în sân.

De-abia avu timpul să-l ascundă, că ţâţânele porţii scrâşniră ca într-o plângere dureroasă, care răsună în sufletul meu ca un urlet de agonie. Chira se cutremură, ochii îi scânteiară şi se azvârli pe divan, la dreapta mea, şoptindu-mi la ureche.

— Să nu te uiţi spre ferestrele curţii, deloc, deloc…!

Cheia scârţâi în broască. Înmărmurit, pironit lângă Chira, văzui pe tata apărând, urmat de fiu-său, cu fruntea încreţită şi pumnii strânşi.

Nu avu timpul decât să ne întrebe, arătând fereastra sfărâmată dinspre vale:

— Cine a stricat asta? Unde-i maica voastră?

Două detunături, slobozite aproape deodată, ţăndăriră geamurile, cutremurară casa şi umplură odaia cu un fum gros, care mirosea a cârpă arsă şi a praf de puşcă.

Lipit de pieptul Chirei, în clipa aceea grozavă nu putui să văd altceva decât pe fratele meu prăvălindu-se pe spate şi pe tata azvârlindu-se pe fereastra dinspre port. Închisei ochii, aproape înăbuşit, dar îi deschisei pe dată ca să văd, la pământ, pe fratele meu cu capul în bucăţi, ca un pepene sfărâmat de zid, şi pe cei doi unchi, aplecaţi peste fereastra prin care scăpase tata, descărcând patru focuri de pistol pe urma lui.

Chira îmi dădu drumul şi sări în mijlocul odăii, strigând:

— Nu l-aţi nimerit! L-aţi scăpat! Doar urechea stângă i-aţi rupt-o!

Drept orice răspuns, ei stinseră lumânările, şi mezinul ieşi în ogradă, în vreme ce bătrânul ne împinse spre intrare. Ne aşeză pe un divan, în întuneric, şi ne spuse:

— Vă sărut, Chiralino şi Dragomire, poate pentru cea din urmă dată. Tatăl vostru e al treilea om care-mi scapă, şi – dacă e să-mi cred ursita – moartea mea e dat să-mi vină din mâna celui de-al treilea duşman care îmi va fi scăpat din bătaia puştii pe lună plină. Negreşit, am să-mi apăr pielea pe cât voi putea, dar. ce ţi-e scris, în frunte ţi-e pus! Şi-acum ascultaţi-mă: stăpânul hanului, de unde mama voastră lua mâncare, va veni în curând să vă ia.

La el veţi avea două odăi şi tot ce vă trebuieşte. Mâine o să vină aici să vă ia lucrurile voastre. În casa asta să nu mai călcaţi niciodată.

— Dar nu ne luaţi cu voi? întrebă Chira, cu glasul tremurând.

— Nu, n-am dreptul ăsta. Viaţa noastră e grea şi voi sunteţi crescuţi în puf.

— Apoi, atunci, tata are să ne omoare.

— N-are să vă omoare. De altfel, n-are să treacă mult şi avem să-l călcăm iarăşi, şi atunci nu are să ne mai scape; într-un fel sau altul, el va pieri, căci noi suntem doi, iar el e

unul singur. Aşadar, trăiţi după cum vă e voia, şi faceţi ca şi cum nu ne-aţi fi cunoscut vreodată; ne vom revedea numai după ce-o pieri câinele. Dacă, din când în când, veţi dori să ne aflaţi de sănătate, daţi-vă pe lângă hangiu şi şoptiţi-i numele meu: Cosma. El vă va spune ce-o şti. Dar mai multe va şti să vă spună despre noi Ibrahim, pescarul de raci de la Catagaţi, pe care, de-l auzi strigând pe sub ferestrele voastre: „Raci! racii vii, raci!” să vă scoborâţi şi să-l urmaţi până afară din cetate.

Să ştiţi că el va aduce totdeauna câte o veste din partea noastră. În sfârşit, dacă dregătoriile vă vor cerceta despre cele ce s-au petrecut în noaptea asta, spuneţi tot ce-aţi văzut, dar să nu spuneţi ce gândiţi şi. să nu gândiţi nimic!

Tăcu. În curte răsunară nişte paşi: hangiul intră.

Amândoi unchii ne-au sărutat şi au dispărut. Curând apoi plecarăm şi noi.

Hanul se afla la vreo cincizeci de paşi depărtare de casa noastră şi era, de asemenea, aşezat pe acelaşi dâmb. Dar câtă deosebire între podoaba odăilor noastre şi cele ce ni se dădură aici, cu toate că fuseseră alese printre cele mai bune.

Am plâns în hohote. Din fericire, camerele dădeau înspre Dunăre şi comunicau între ele.

Înaintea flăcării fumegânde a unei singure lumânări, printre mobilele acelea sărăcăcioase, scoarţele urâte şi 73 roase, Chira se azvârli îmbrăcată în pat, văzu zădărnicia răzbunării ei şi plânse mai amarnic decât mine.

Înspăimântat de a mă şti singur în odaia mea, cu privirile împânzite de spaimă, luai o pătură şi mă culcai pe divanul surorii mele. Adormii în curând, zdrobit de cele trei zile de zbucium, lăsând lumânările aprinse şi pe Chira în lacrimi.

Cu toate astea, a doua zi de dimineaţă, când cele dintâi raze ale soarelui năvăliră în odaie, aceasta îmi păru mai frumoasă şi am fost chiar mulţumit. Dar gândul că pot da ochi cu tata mă îngrozea. Deşteptai pe Chira, care dormea, şi i-am propus să fugim. Ea gândea la fel. Şedea pe

marginea patului, ca prostită, cu ochii roşii, cu faţa umflată de plâns. Am crezut că o năpădeau părerile de rău şi o întrebai dacă de-asta era tristă:

— Nu, îmi răspunse ea, sunt amărâtă că tata a scăpat!

Dacă ar fi cu fiu-său, am fi acum în casa noastră. Sărăcia de-aici mă îngrozeşte!

Ea îşi roti ochii dispreţuitori prin odaie. Ieşirăm. Înaintea uşii, în răcoarea dimineţii, hangiul fuma din narghilea. El se ridică şi ne făcu o temenea:

— Aş putea să ştiu ce vă face să ieşiţi atât de dimineaţă?

ne întrebă el, foarte cuviincios, pe turceşte.

— Abu-Hassan, mi-e teamă de poliţie şi de tata, răspunse Chira în aceeaşi limbă.

— Atâta vreme cât veţi sta liniştiţi în casa mea, eu răspund de viaţa dumneavoastră, domnişoară. Şi trăgând cu ochii îndărătul lui, adăugă în şoaptă: Doar pentru asta sunteţi aici!

Niciodată n-am ştiut ce era cu omul acesta, nici legăturile pe care le avea cu familia mamei mele. Ştiu însă că, în adevăr, nimeni n-a venit să ne tulbure cât am stat la el şi nici tata nu s-a mai arătat. Totuşi, cum noi ne temeam să nu fim surprinşi în ziua aceea de tata, am ieşit din han, şi atunci începu pentru noi viaţa cea mai frumoasă şi tristă, care ţinu o lună încheiată, bogată în lumină şi hoinăreli.

Felul acesta de-a trăi ne uimi ca ceva cu totul nou, o voluptate necunoscută. Era o altă viaţă: două păsăruici care scăpaseră din cuşcă şi-şi încercau puterea aripilor, avântându-se însetate spre soare!

Hanul avea o ieşire dosnică, foarte murdară, dar cât se poate de potrivită pentru noi, căci ea ne îngăduia să plecăm şi să venim fără să fim văzuţi. Era o portiţă care dădea pe o scară tăiată chiar în mal, spre port. Scara aceasta scobora pe sub ferestrele noastre. Când ne mai obişnuirăm cu noua noastră stare, spuneam râzând că aici era mai bine chiar decât acasă, unde povârnişul de sub ferestrele mamei n-avea nici urmă de scară.

Dimineaţa, după ce gustam câte ceva, o luam razna şi nu ne întorceam decât la amiază. Mâncarea ne-o aducea chiar în odaie. După-amiezile, iarăşi le petreceam afară.

Cum secerişul se sfârşise, Chira găsea o plăcere nespusă să adune spice de grâu şi să le dăruiască bietelor spicuitoare ce se îngheboşau prin mirişti. Uneori ne alungam prin pârloagele unde păşteau mii de oi, a căror masă se mişca fără încetare, lăsând în urma ei pământul acoperit cu bălegar şi smocuri de lână agăţate pe scaieţi. Babe treceau de la scai la scai, culegând lâna lăsată de ele. Făcu-răm şi noi la fel, dăruindu-le rodul ostenelilor noastre.

Odată, împinserăm hoinăreala până la cele două tăbii, unde ne părăsise mama, şi de-abia atunci descoperirăm că, în seara plecării cu unchii noştri, uitasem acolo legătura cu de-ale mâncării, pe care-o luaserăm de acasă.

Câinii fără căpătâi o sfâşiaseră şi mâncaseră tot ce conţinuse. Din ea nu mai rămăseseră decât zdrenţe.

Ne năpădiră lacrimile. Amintirea dezastrului nostru ne apăru sub o lumină cu atât mai tristă cu cât noi eram pe cale să-l uităm, şi clipele acestea de copilărească durere se împleteau fără nici o zăbavă cu ceasurile de negrăită fericire care ne umpleau sufletele.

Crescuţi în „puf”, după cum spusese unchiul Cosma, flori de seră, noi nu cunoşteam decât desfătările de sub acoperişul mamei: jocuri, cântece, răsfăţări şi belşugul hranei. O, erau frumoase acele zile! Dar acum noi descoperearn că mai există şi un „afară”, iar acest „afară”, bogat în lumină, îmbălsămat de miresme sălbatice, avea un farmec nebănuit.

Până atunci nu ştiusem ce înseamnă să alergi după un fluture, să mângâi o lăcustă verde, să prinzi un bărzăun, să asculţi viersul cântătoarelor în largul lor necuprins, greierul nevăzut în pâcla înserărilor învrăstându-şi ţârâitul cu îndepărtatul caval al ciobanului, să vezi albine ieşind de-a-ndăratelea dintr-o floare, habar n-aveam de înfiorarea pe care o încearcă inima atunci când trupul ţi-e mângâiat de

alintările molcome ale vânturilor de vară, care hoinăresc pe întinsul lanurilor.

Am cunoscut toate acestea; şi gustul dulciurilor casei a fost uitat. Uitate, de asemenea, înfrigurarea danţurilor, fumul de narghilele şi mireasma aromatelor. Uitat a fost până şi chipul desfigurat al mamei şi setea noastră de 76 răzbunare! Faţa Chirei se arămi în scurt timp, şi nicicând o fată mai frumoasă n-a cutreierat câmpiile cu ochii înro-uraţi de dragoste, cu părul fluturând în vânt ca o flamură, cu fusta indiscret ridicată, cu sânii oferiţi Zeului Soare!

În vremea asta, în mahala se înrădăcină un zvon: se zicea că, neîndoios, cei ce uciseseră pe frate-meu şi tăiaseră urechea tatii nu putură să fie decât ibovnicii mamei.

Ba, lucrurile merseră până acolo, încât erau arătaţi, pe nume, ca ucigaşi, doi dintre musafirii, care, printr-o ciudată întâmplare, se îmbarcaseră pentru Stambul în chiar noaptea crimei. Înţeleserăm atunci că tata nu crâcnise o vorbă despre taina crimei şi nu dăduse nici o jalbă.

Liniştiţi, oarecum, de nepăsarea în care ne învăluia, ne reluarăm hoinărelile cu mai mare avânt, dar deodată Chira păru că începe să se plictisească. Vezi dumneata, drăguţii de musafiri începuseră a da târcoale în preajma noii noastre locuinţe şi a face serenade sub ferestrele dinspre port, pe unde trecătorii erau foarte rari. Căţăraţi ca nişte draci pe treptele scării care se năruia mereu, ei deveneau din ce în ce mai numeroşi. Şi era nespus de hazliu să vezi roiul acela de oameni, caraghios înşiruiţi pe povârnişul malului, behăind, amestecând melodiile instrumentelor lor într-o cacofonie înspăimântătoare, înjurându-se ca nişte derbedei de bâlciuri şi câteodată rostogolindu-se la vale ca nişte saci cu lut.

Ne înveselea nespus priveliştea gloatei acesteia de nebuni, care laolaltă cerşeau câte-o „întâlnire”; Abu-Hassan le făcu chiar cinstea unor ciubăre cu apă rece, ca să-i mai răcorească, dar dragostea-i mai puternică decât apa şi ei nu se dădură bătuţi, ci continuară să ne. distreze.

Ca să-i turbeze şi mai tare, Chira îşi reluă gătelile şi cochetăriile ei, aşa că în chipul acesta eu îmi urmai singur hoinărelile de dimineaţă. O făceam bucuros, dar nu mă mai îndepărtam ca altă dată. Dunărea mă mai atrăgea cu o putere covârşitoare. Aveam unsprezece ani trecuţi, şi nu cunoşteam încă bărcile acelea ale căror vâslaşi cântă cu duioşie, furaţi de unda apei.

Pe vremea aceea, portul nu avea chei şi puteai înainta în apă zece şi chiar douăzeci de paşi, până ca ea să-ţi ajungă la piept. Ca să te urci în vreo luntre, trebuia să treci pe punţi mici de lemn. Vasele cu pânze, ancorate la adânc, îşi frecau pântecele de pontoanele care sprijineau un capăt al podului celui mare, durat din bârne şi dulapi.

Un furnicar de hamali turci, armeni şi români, cu saci în spate, se duceau şi veneau în goană pe punţile acestea care se-ncovoiau sub greutatea lor.

La început privii de departe la mişuneala aceasta, pe urmă mă amestecai printre plodurile celor patru ori cinci seminţii care locuiau oraşul şi prinsei gustul jocurilor.

Îmi plăcea mai ales să-i văd bălăcindu-se în apă, goi ca nişte drăcuşori oacheşi. Râvneam chiar să mă scald laolaltă cu ei, dar mi-era teamă când îi vedeam bătându-se în apă şi ţinându-se – unul pe altul – cu capul la fund, gata să se înăbuşe.

Într-o zi scoaseră la mal pe un mic lipovean, bălan ca şi mine, care aproape se înecase şi nu mai răsufla.

Din ziua aceea îi părăsii şi începui să contemplez bar-cagii tolăniţi în luntrele lor, care trândăveau la soare, fumând şi mormăind frânturi de cântece. Odată, mă rugai chiar de unul din ei, pe turceşte, să mă plimbe puţin pe apă. El îmi răspunse că pentru ca să te poţi 78 plimba cu luntrea, trebuie să plăteşti câteva parale. De unde eram să ştiu eu ce-i aceea să ai parale la tine şi să. plăteşti. Barcagiul mă făcu „prost” şi-mi tălmăci că el îşi câştigă pâinea purtând oamenii pe apă. Şi pe când îmi vorbea, privea îndărătul

meu, făcea cu ochiul, apoi, căutând la hainele mele noi, exclamă:

— Ah! copiii ăştia de bani gata! Habar n-au măcar că trebuie să ai parale pentru ca să poţi trăi!

Atunci mă întorsei şi dădui cu ochii de un turc bătrân, frumos şi cu haine strălucitoare, care se ţinea la o oarecare depărtare, sprijinit într-un baston noduros de corn şi care asculta convorbirea noastră.

Îmi făcu semn cu degetul şi îmi spuse:

— Tu eşti turc? Vorbeşti foarte bine turceşte.

— Nu, sunt român!

Mă cercetă îndelung, cu blândeţe şi bunăcredinţă, dar nu i-am răspuns la toate întrebările. Cu toate acestea, mi-era drag. Vai! pentru ce n-am putut să-mi dau seama de nenorocirea care mă pândea?

Înaintea mea şedea fiinţa îngrozitoare care mi-a sfărâmat viaţa mea şi pe cea a Chirei: Nazim-Efendi, proprietar de corăbii şi furnizor de marfă pentru haremuri, ca atâţia alţii de pe vremea aceea.

Monstrul s-a purtat cu mine, cum nu se poate mai bine: serios, liniştit, cuviincios. Despărţindu-se şi îndreptându-se spre luntrea lui tapisată, îmi spuse cu un aer nepăsător:

— Dacă din întâmplare îţi vine poftă să te plimbi pe apă, singur sau cu sora ta, vă dau cu plăcere barca mea!

Îşi strigă luntraşul, un arab, îi dădu poruncă şi plecă pe fluviu. Eram cât se poate de bucuros de această bunăvoinţă şi-mi părea chiar rău că nu mă folosisem pe loc de ea. Mi-era teamă că n-am să-l mai întâlnesc şi că am scăpat chilipirul.

Fugii cât mă ţinură picioarele spre han şi urcai treptele malului, trimiţând sărutări Chirei care şedea la fereastră.

— Nu eşti deloc drăguţ, îmi spuse ea. Tu te duci la joa-cele tale şi pe mine mă laşi singură, aici, să mă plictisesc!

— Mâine ai să te distrezi ca o prinţesă, în luntrea unui bei! izbucnii eu, sărutând-o. Şi, pe nerăsuflate, îi povestii minunea pe care o descoperisem.

Ah, pentru ce n-a fost măcar ea mai înţeleaptă, mai cunoscătoare decât mine în răutăţile omeneşti?! Chira sorbi cu un nesaţ vorbele mele şi se zăpăci într-atât, încât

— În dorinţa ei de a se plimba mai repede pe Dunăre într-o luxoasă luntre cu pânze – nu putu închide ochii toată noaptea.

A doua zi dimineaţa îşi pierdu vremea cu găteala ei şi a mea. Către amiază ne scoborârăm pe ţărmul apei. Arabul era acolo cu barca lui, dar bătrânul lipsea. Chira îl întrebă, îndrăzneaţă:

— Ai primit poruncă să ne plimbi?

— Da! răspunse acesta, ridicându-se în picioare. Pe când o urmam, auzii un vâslaş în urma mea, spunând vorbele acestea, de care mi-am adus aminte în nefericirea mea de mai târziu:

— Ce mai vânat!

I le spusei Chirei şi-o întrebai de rostul lor.

— Nişte proşti! făcu ea.

Sufla pe Dunăre o adiere de vis. Pentru întâia dată ne bucuram de plăcerile unei asemenea legănări.

Pânzele se umflau puţin sub bătaia uşoară a vântului.

Totuşi ţărmul se depărta şi deodată începurăm să săltăm pe valurile din larg. Pe Chira o cuprinse frica.

— Nu mai vâsli spre mijlocul gârlei! Întoarce la mal!

Arabul cârmi. Revenirăm la mal. Pe muche, casa părintească apăru într-o tristă pustietate, iar în apropierea ei se vedea hanul cu ferestrele deschise de la odăile noastre.

Luntrea le depăşi încet, precum şi furnicarul portului, nenumăratele corăbii, şlepuri şi pontoane. Când ajunserăm la capătul celălalt al cetăţii, şalupa se îndreptă spre o punte singuratică şi acostă. Pe mal, turcul ne aştepta în picioare. El făcu câţiva paşi, salută pe Chira cu o lungă închinăciune şi-o ajută să sară pe ţărm. Aceasta o încântă.

Bătrânul avea mlădiere în mişcări, o purtare elegantă cum noi nu văzuserăm încă la zăpăciţii noştri de musafiri.

Ah! biata inimă omenească! Cu ce uşurinţă se avântă pe făgaşurile bucuriei! Cât suntem de orbi! Nici azi nu înţeleg cum s-a făcut că n-am găsit suspectă prezenţa turcului la sosirea noastră, ca şi lipsa lui chibzuită la plecarea din port.

Da data aceasta se purtă şi mai cu dibăcie. Înaintea liniştei, cuviinţei şi părului său alb, Chira merse până acolo încât îl rugă să ne arate corabia lui. Atât aştepta şi el, dar se vede că era prea sigur de prada lui şi îi răspunse într-o turcească din cele mai alese: 81

— Nu imediat, încântătoare duduie! Corabia mea e ancorată de cealaltă parte a Dunării, pe braţul Măcinului, unde încarcă mărfuri, şi cum mata nu eşti învăţată cu clătinarea valurilor, poţi să te îmbolnăveşti. Dar în curând îţi voi satisface curiozitatea. Până atunci sunt foarte fericit că pot să-ţi pun la îndemână luntrea mea, şi aş fi cum nu se poate mai măgulit să vă văd folosindu-vă de ea.

După ce termină, ne salută cu un adânc salamalec, care făcu să-i onduleze veşmintele de mătase, îşi duse mâna la frunte, la buze şi la inimă şi se urcă în barcă.

Plăcerea aceasta nouă ne luă minţile. Uitarăm de mamă, tată, unchi, musafiri şi chiar de Dumnezeu. Ne dădurăm cu trupul şi sufletul în mrejele proteguitorului nostru.

Trei zile de-a rândul ne plimbarăm pe valurile Dunării, încumetându-ne din ce în ce mai departe. Într-o zi, barca se îndepărtă atât de tare, încât, fără să băgăm de seamă, ne pomenirăm de cealaltă parte a fluviului. În sfârşit, curiozitatea noastră fu potolită – ne urcarăm pe corabie.

Era mare şi nouă. Mirosul de catran ne aţâţă nările, iar din toate lămuririle pe care arabul ni le dădu despre rostul pânzelor, catargurilor, a puzderiei de funii n-am înţeles mai nimic.

Nazim Efendi ne primi în caftan şi în papuci, în bogata lui cabină-salon, aşezată lângă catargul din faţă.

Niciodată nu mai văzusem atâta bogăţie de covoare orientale, de arămării, perne cusute în fir de aur, muşa-rabiehuri în miniatură şi nesfârşite panoplii cu arme:

archebuze, hangere, pistoale, iatagane, toate în filigrane cu încrustări de aur, argint şi fildeş. Parfumuri cu miro-suri necunoscute ne îmbătau simţurile. Pe pereţii acoperiţi cu covoare se răsfăţau, la locul de cinste, portretul sulta-82 nului Abdul-Medjid şi însemnele Turciei, cadre cu versuri din Coran, într-o frumoasă scriere arabă şi chipuri de odalisce, de o frumuseţe uimitoare, care atraseră luarea aminte a Chirei.

— Cât sunt de frumoase! se miră ea.

— Şi dumneata eşti tot pe-atât de frumoasă, domnişoară! o linguşi turcul.

Ni se dădură baclavale gustoase, cafea în filigene măies-tre şi nemaivăzute narghilele, cu tumbacul parfumat.

Gazda noastră a fost foarte măgulitoare, veselă şi cum nu se poate mai bună. O cercetă discret pe Chira asupra părinţilor noştri şi – fără să-i spună tot – ea îi dezvălui mai mult decât trebuia. Mai ales se grăbi să-i spună că-i plăcea să danseze, şi Nazim Efendi, încântat de chipul cum îşi petrecuse ziua, se sculă şi ne dădu drumul, adăugând:

— Dacă vă place dansul, aici puteţi dansa oricând!

După care am fost trecuţi pe ţărmul românesc.

Eram mândru şi mulţumit de descoperirea mea. Nu bănuiam nimic. Chira era încă mai mulţumită decât mine, şi mai puţin bănuitoare. Părăsisem toate obiceiurile noastre de mai înainte, toate înclinările. Viaţa ne-a fost absorbită cu totul de corabia blestemată. Luntrea ne ducea în fiecare zi într-acolo, şi nu mai dădeam pe-acasă decât pentru a dormi şi mânca. Mai mult: Chira nu-şi mai găsea veşmintele destul de bogate, iar odăile noastre îi deveniră de nesuferit. Era nerăbdătoare ca unchiul Cosma s-o sfârşească odată cu tata, ca să poată intra în stăpânirea casei şi a averii ei, să ajungă o cocoană elegantă şi să primească şi ea – nu musafiri, ci de-alde Nazim-Efendi!

Sărăcuţa!

O săptămână încheiată băturăm cabina turcului, juca-răm şi petrecurăm. Deveniserăm prieteni şi nu ne mai ruşinam

de nimic. Chira se jura că „omul ăsta era un adevărat tată!”. El scotea de prin lăzi veşminte neînchipuit de frumoase de odaliscă şi le plimba pe dinaintea ochilor noştri uluiţi. Într-o zi chiar o făcu pe Chira să se îmbrace cu unul. Ea părea o adevărată odaliscă, în totul asemui-toare celor din rame! Pentru a nu mă face gelos, mă îmbrăcă şi pe mine ca pe-un turc: cu fes, şalvari şi un pistol la cingătoarea brodată. Împopoţonaţi astfel, nu eram departe să ne rugăm să ridice ancora şi să întindă pânzele.

Asta a şi făcut-o de altfel, dar pentru a ne robi şi mai bine, ne dezbrăcă, îşi închise straiele în sipete şi ne retri-mise şi în seara aceea acasă, cu bale la gură.

A doua zi dimineaţă – cea din urmă zi a noastră pe pământul românesc – Chira plângea amar: tata trăia încă şi unchiul Cosma nu se gândea să-i pună capăt zile-lor. Dar dacă el întârzia să făptuiască acest gest dezrobitor, era totuşi cineva care fusese răpus.

Foarte de cu vreme auzirăm un glas răguşit strigând sub ferestrele noastre:

— Raci, raci vii! În sfârşit!

Sosea poate vestea cea bună! Pescarul venea la timp!

Scoborârăm în goană. Încovoiat sub povara anilor şi, fără îndoială, sub aceea a păcatelor lui, bătrânul Ibrahim dădea târcoale pe sub ferestrele noastre, cercetându-le tâlhăreşte. Îl urmarăm spre Catagaţ şi acolo, departe de port, ne şopti în taină:

— Vai de voi! Cosma a fost împuşcat de oamenii tatălui vostru, puşi la pândă. Fratele său e rănit, dar a izbutit să scape călare.

Ah, câte lacrimi n-am vărsat atunci! Sprijinitorul nostru ucis? Ursita se îndeplinise! Ce ne facem de-acum? Nemai-temându-se de nimic, eram siguri că tata avea să vină să ne ridice.

Ne pătrunse o teamă ca de moarte. Mai bine să ne aruncăm în Dunăre, decât să ne întoarcem la han!

Tocmai bine, luntrea ne aştepta la ţărm şi, ajunşi pe corabie, ne azvârlirăm în braţele lui Nazim Efendi, ca şi cum am fi fost copiii lui.

Cu obrajii scăldaţi în lacrimi, Chira îi povesti tot adevărul, tot, cum şi dezastrul din urmă, strigând deznădăjduită:

— Mai curând ne înecăm, decât să ne întoarcem acasă!

— De ce deznădăjduiţi aşa, copii? ne întrerupse tâlharul. După bunicul vostru, voi sunteţi turci. Ei bine, am să vă iau cu mine la Stambul, unde, neîndoios, a plecat şi mama voastră să-şi îngrijească ochiul cel stricat. Acolo vom da de ea şi veţi trăi fericiţi!

După aceasta ne sărută.

— Când plecaţi? îl întrebă Chira.

— Peste câteva ceasuri de cum o apune soarele!

În culmea fericirii, deşi ne scufundam în mormânt, îi căzurăm la picioare şi-i îmbrăţişarăm genunchii. El era mântuitorul nostru! Iar seara, în zgomotul asurzitor care răzbătea dinspre punte, ghemuiţi în cabina în care fumam ciubucuri amestecate cu opium, cu minţile halucinate 85 într-o pâclă de inconştienţă şi fericire, vasul începu să se legene în aşa fel, încât crezurăm că ne ridicăm spre ceruri.

Nu ne-am îndreptat nici spre cer, nici spre Stambul ca să ne întâlnim cu mama. Fusesem răpiţi, răpiţi cu învoirea noastră, şi eram duşi să fim vânduţi ca orice marfă.

Altădată vă voi povesti peripeţiile rătăcirilor mele în căutarea Chirei, care – pe dată ce ajunserăm la Constantinopol – a fost închisă într-un harem. Eu trebui să mă încovoi plăcerilor respectabilului meu binefăcător, şi am fost pervertit pentru totdeauna. Şi pentru totdeauna o pierdui pe scumpa mea surioară, cu toate că, fugind după doi ani de zălogire, am căutat-o timp de doisprezece ani de-a rândul, vânzând salep.

Paisprezece ani mai târziu, întorcându-mă în România, am aflat că, la puţină vreme după fuga noastră, unchiul meu, care scăpase de la moarte, a dat foc într-o noapte la

amândouă casele: şi la a mamei şi la a tatei, de frică să nu-i mai scape călăul nostru.

Şi, într-adevăr, de data aceasta nu i-a scăpat, căci tata a pierit în flăcări.

III – DRAGOMIR.

Trecuseră patru ani din ziua în care Adrian ascultase, din gura lui Stavru, povestea Chirei. Cu toate cercetările şi silinţele pe care şi le dăduse pentru ca să poată întâlni pe nenorocitul limonagiu şi să-l încredinţeze de dragostea şi prietenia lui, nu izbutise să dea de el. Îl credea mort.

Şi existenţa, atât de zbuciumată acum a neastâmpăratului nostru tânăr, îşi urmă destinul.

Dar destinul acesta îl slujea de minune, cel puţin în ceea ce-l interesa mai mult în viaţă: nevoia de a privi fără încetare în gheena sufletului omenesc. Şi cu toate că aceste gheene sunt rare şi grele de descoperit în cadrul de nepătruns al mulţimii fără de nume, Adrian ştia să le caute şi să le descopere. Câteodată le întâlnea din întâmplare.

Astfel, într-o seară de plictiseală chinuitoare, el îşi târa paşii grei pe strada Darb-el-Barabra din Cairo, unde se afla de vreo lună, şi intră într-o cafenea-restaurant evreo-românească, loc cosmopolit, cercetat de indivizi de toate condiţiile şi de toate moralităţile. Între clienţii domnului Goldstein nu era nici o afinitate sufletească – se bănuiau între ei şi adesea se dispreţuiau. Ceea ce-i aduna laolaltă era ştiuca umplută evreieşte şi ţuica românească. Adrian făcea ca ei, ori de câte ori avea cu ce, şi în seara aceea avea. Dezgustul său însă pentru această ambianţă era vădit. Pentru a ocoli vreo întâmplare neplăcută, el se strecură cu ochii în pământ, până în fundul sălii, unde se adunau clienţii de mâna a treia şi unde mesele n-aveau 87 feţe de masă. De acolo îi asculta şi-i cerceta pe ceilalţi muşterii.

„Câtă asemănare între omul acesta şi Stavru!” gândi el, în vreme ce mânca ştiuca, aruncând priviri piezişe spre cineva aşezat în profil în partea cealaltă a localului.

Sărăcăcios îmbrăcat, neras de-o lună, îmbătrânit, omul acesta şedea nemişcat, cu bărbia rezemată-n palmă, şi privea în neştire spre intrare, cu un pahar de ţuică dinainte.

Avea în înfăţişarea lui acele stigmate respingătoare care produc dezgust. Totuşi, fără a bănui existenţa vreunui Stavru în Egipt, Adrian se simţi înduioşat pentru acest bătrân stingher, tăcut şi nepăsător. Ar fi voit să-l vadă la faţă, însă omul nu se clintea din loc, părea înţepenit.

Atunci, folosindu-se de obiceiul oriental care îngăduie oricui să cinstească pe orice necunoscut de teapa lui sau de mai jos, chiar şi numai aşa din senin, Adrian chemă chelnerul şi-l rugă să ducă, din partea lui, o ţuică omului care şedea în colţ. Asta trebuia să prilejuiască neîndoios un schimb de mulţumiri şi de urări. În loc de aşa ceva şi spre marea mirare a lui Adrian, necunoscutul refuză consumaţia, pe care n-o ceruse.

— E din partea domnului de colo, spuse chelnerul, arătând pe Adrian.

— Puţin îmi pasă, răspunse omul, fără să privească spre locul ce i se arăta.

Sunetul vocii însă îi ajunse lui Adrian pentru ca să recunoască pe Stavru. Se sculă, mişcat, şi-l apucă de umăr.

Cu glasul tremurând, îi şopti la ureche, aşezându-se lângă el:

— E cu putinţă? Tu eşti? Aici?

— Ce nu ştiai? întrebă Stavru, la rândul său privindu-l bănuitor.

— Cum? făcu Adrian uluit. M-ai văzut intrând şi n-ai venit să mă îmbrăţişezi? Şi încă respingi cinstea pe care ţi-o trimit din simpatie? Ce-i cu tine? Te-ai făcut atât de ursuz, de când nu ne-am mai văzut?

— Aşa se întâmplă cu oamenii la bătrâneţe, mai ales când duc o viaţă ca a mea: simpatiile nu mai ţin.

— Dar eu nu-s nimic mai mult decât o simpatie pentru tine?

— Eu vorbesc de „trataţiile” astea din simpatie, sau de simpatia care poate încăpea într-un „pahar”. Cât despre tine.

— Ei? cât despre mine?

— Deocamdată e o deosebire: tu urci colina vieţii, pe când eu o cobor, iar între noi stă culmea. Şi-apoi. Stavru privi bănuitor împrejur şi tăcu.

— Nu ţi-e foame, Stavrule? întrebă Adrian cu dragoste.

— Da, mi-e cam foame.

— N-ai vrea să mănânci şi tu ştiucă umplută? Aici se găteşte minunat.

— Ştiucă, broască ori elefant, comandă ce poţi. dar fă o „cinste” mai acătării decât un păhărel de ţuică, pe care mi l-aş fi putut plăti singur, răspunse Stavru.

Şi cu un aer plictisit, îşi petrecu palma peste chipul zbârcit.

Cam după vreun ceas, înaintea unui pahar cu vin, în odaia lui Adrian – luminată de-o lampă cu gaz – şi încălzit de sinceritatea tânărului său prieten, Stavru ardea cele din urmă picături de untdelemn din candela sfântă care susţine sufletele celor pătimaşi.

— Acum, când ţi-am făcut cunoscută ultima şi bizara mea încarnaţie de negustor de piei de cloşcă, ştiu, dragă Adrian, că dacă nu m-ai vedea în halul în care sunt, te-ai grăbi să mă întrebi ce s-a mai întâmplat cu Chira, adică să-ţi povestesc istoria micului Dragomir de altădată. Dar pentru tine sunt gata iar cu mintea în vremurile acelea de mult trăite, deşi vei fi ştiind cât te doare când răsco-leşti prin cuferele îndepărtatelor călătorii.

Când am scăpat de pe corabia lui Nazim-Efendi, la Constantinopol, trebuie să fi avut vreo cincisprezece ani.

Tânăr, frumos, şi prost, eram îmbrăcat şi împopoţonat ca un fecior de prinţ. Numai hainele de pe mine trebuie să fi preţuit cât un cal arăbesc! Dară-mi-te ceasul, comandat pentru mine şi lucrat de ceasornicarul sultanului! Dar inelele, de care îmi erau pline toate degetele! Dar fesul

cusut numai în fir de aur! Iar pe deasupra, multe lire turceşti, care îmi îngreunau buzunarele şi făceau să-mi cadă şalvarii. Aveam cu ce trăi zece ani, fără să mă obo-sesc să mişc măcar un deget.

Dar, pentru ca să trăieşti, nu-i de ajuns să ai numai avere. În suflet purtam o durere grea, şi în inimă închideam o naivitate şi mai apăsătoare – doi călăi care ajung să răpună repede o fire prea simţitoare. Durerea era şi dorul meu de Chira şi de mama, cele două fiinţe pierdute care îmi erau atât de trebuitoare în viaţă. Naivitate era 90 zadarnica mea încredere că, odată liber, oamenii mă vor ajuta să le regăsesc. Iar pentru ca să pot da de ele, eram gata de orice jertfă.

Eram gata, fără să-mi dau seama, chiar şi la jertfirea trupului meu, viciat acum şi obişnuit cu noua lui stare, căci în viaţă te obişnuieşti cu totul, şi cu viciul mult mai uşor decât cu oricare altă treabă, care-ţi pare grea la început. Şi asta e atât de adevărat încât, captiv fiind, de câte ori nu-mi spuneam: „Ah! dacă Chira şi mama ar fi cu mine, n-aş dori să mai plec niciodată de aici!” M-am simţit atât de fericit, când mă văzui scăpat ca prin minune din cuşca mea aurită, încât (Doamne, iartă-mă!) uitai şi de Chira şi de mama! Nu mă mai temeam de asupritorul meu. Corabia lui ridicase ancora chiar în clipa în care – printr-o imprudenţă a lui – izbutisem să pun piciorul pe ţărm. Şi multişor după asta, în revărsa-tul zorilor, alergând pe cheiul Bosforului, l-am blestemat în fel şi chip dându-i cu tifla:

— Du-te la toţi dracii! Împuţitură parfumată! Să dea Dumnezeu să înceapă o furtună tocmai când vei fi pe Marea Neagră şi să-ţi mănânce hoitul peştii adâncurilor!

Amin!

După ce corabia blestemată a dispărut, în suflet mi se aprinse o bucurie fără seamăn. Începui să alerg încotro vedeam pe străzile murdare ale Galatei, călcând pe coada nenumăraţilor câini râioşi, ciocnindu-mă cu vânzătorii de salep, dând peste cerşetorii orbi, şi răsturnând narghilelele

fumătorilor de pe trotuar. Asta din pricină că cele ce vedeam şi neaşteptata mea libertate mă zăpăciseră cu totul. Trecătorii mă crezură nebun, iar un ceauş mă opri, 91 fără să mă atingă, mă salută cuviincios, şi-mi spuse cu atâta politeţe, încât mă pufni râsul:

— Cuconaşule, nu vă supăraţi că îndrăznesc să vă spun, dar nu stă frumos pentru părintele dumneavoastră, beiul, cele ce faceţi! Care este ilustrul vostru nume? Unde este însoţitorul dumneavoastră?

— Ce-i acesta „ilustru” şi „însoţitor” îl întrebai, ridicându-mi şalvarii, care-mi căzuseră pe vine.

Şi fără multă vorbă, îi întorsei spatele. Un călăreţ fugea la trap, iar stăpânul calului alerga îndărătul lui, ţinându-se de coada calului. Asta-mi plăcu afară din cale, şi-o luai şi eu la goană, până mi se tăie răsuflarea.

Această primă zi de libertate a fost singura din vremurile acelea în care bucuria mi-a fost întreagă, fără cea mai mică grijă, întru nimic stingheritã. Îmi venea să fac tot felul de năzbâtii deodată: să trec peste poduri, să mă duc la Cornul de Aur, să intru în lupanare unde dansau femei cu pântecele gol, să mă urc pe străzile în pantă care duc spre Pera. În sfârşit, mă hotărâi să mă plimb călare, şi alesei calul cel mai frumos. Stăpânul lui era cuviincios şi binevoitor. Mă ajută să încalec şi-mi scurtă scările după măsură. Băgând de seamă că nu mă pricep la călărie şi că nici nu prea ştiu încotro vreau să merg, mă învăţă cum să ţin frâul şi mă întrebă unde voiam să mă duc.

— Peste tot, i-am răspuns eu, înţepenindu-mă în scări.

— Peste tot? făcu el mirat, dar luminăţia-voastră n-ar putea să meargă deodată în toate părţile. Trebuie să vă alegeţi o ţintă.

— Dacă-i aşa, du-mă spre colinele cele ce se oglindesc în Bosfor.

Şi, mânat de el, mă îndreptai spre Ildiz-Kioşc şi Dol-ma-Bakce, care m-au fermecat şi mi-au umplut sufletul cu cele mai năstruşnice închipuiri. În timpul acestor lungi şi dulci

ceasuri, vrăjit de legănările calului, care mergea la pas, şi de frumuseţile ce se perindau pe dinaintea ochilor mei, trupul, sufletul, întreaga mea fiinţă nu mai aparţineau lumii acesteia. Tot trecutul meu se topise.

Uitasem cine eram. Uitasem şi de omul care conducea calul de căpăstru şi care nu crâcnea o vorbă, după cum nici eu nu-i puneam cea mai mică întrebare; şi tot timpul cât a ţinut această plimbare de neuitat, n-am deschis gura. Ca prin vis, simţii, într-un târziu, că se opreşte calul şi auzii o voce de nerecunoscut, mieunând parcă:

— Efendi, e târziu. Acuşi se înnoptează. Mi-e foame, după cum trebuie să-i fie şi calului. N-ar fi vremea să vă duc acasă?

Înţelesei că trebuie să descalec, şi mă dădui jos aproape zăpăcit. O senzaţie dureroasă între picioare, mă făcu să-mi pierd cumpătul şi mă aşezai la pământ.

— Voiţi să rămâneţi aici? mă întrebă omul.

Îi făcui un semn afirmativ cu capul şi scosei o liră turcească pe care i-o dădui. Ştiam că trebuie să plătesc, dar n-aveam nici o idee despre valoarea banilor, nici despre aceea a celor trebuitoare în viaţă.

— Trebuie să-mi daţi trei cereci, îmi spuse el, poate aveţi mărunţiş.

Fără să-mi dau seama ce fac, vrui să-i mai dau două lire.

— Nu, efendi, mi-aţi plătit prea mult şi n-am de unde să vă dau restul.

— Nu-i nimic, păstrează tot! şoptii.

— Vai de mine, pentru banii aceştia ar trebui să mun-cesc o săptămână!

— Nu face nimic! Ia-ţi-i dumneata.

— În numele lui Allah, nu-mi trebuiesc! urlă el. Puternicul vostru părinte ar avea dreptul să-mi taie capul, de-aş face una ca asta! Nu, nu-mi trebuiesc!

Şi, deşertându-şi chimirul, îmi vărsă în braţe o sumedenie de cereci, beşlici şi metelici, ceea ce mi se păru nesfârşit de mult, apoi se plecă de nenumărate ori, încălecă şi dispăru.

Rămăsei singur pe pajiştea verde a unui drum curat şi frumos, care mergea de-a lungul unui canal. Privirea mea, aţintită asupra apei liniştite, sorbea setoasă vedenii de poveşti orientale: umbrele palatelor şi chiparoşilor pe care soarele ce apunea le culca pe luciul întunecat al Bosforului, iar mai încolo, cât cuprindeai cu ochiul, era o perindare nesfârşită de culori, aprinse, pete de aur şi de aramă, limbi de foc, mistuindu-se în depărtări, frânte de colinele cu crestele liliachii, răsturnate de oglindirea mării.

Cum, atât de frumos e pământul? Nici idee n-avusesem până atunci. Pentru întâia oară vedeam atâtea minunăţii.

Salonul mamei şi cuşca plutitoare a lui Nazim-Efendi umpluseră toată viaţa mea trecută. Atât de tare mă adâncii acum în beţia acestei zile strălucitoare şi mai cu seamă în visările sfârşitului ei crepuscular, încât se 94 înnoptase când tresării, readus în simţiri de un cântec duios ce venea dinspre o luntre cu vâsle, care luneca încet, nu departe de mine. Unde eram? Unde aveam să mănânc? Unde să dorm? Şi unde era Chira, mama?

Înspre ce inimă iubitoare urma să-mi îndrept paşii?

Mă pornii deodată într-un plâns în hohote, îmi răcnii tot pustiul sufletesc ce-l simţeam, şi lacrimi fierbinţi îmi inundară obrajii. Vâslaşul mă auzi şi cârmi spre mine, însă când fu la vreo doi metri de ţărm, îşi lungi gâtul, mă cercetă un minut, apoi se depărtă strigându-mi pe greceşte:

— Eeh! sufleţelule! Ce te boceşti aşa? Nu cred să fii atât de nenorocit, că doar te văd poleit cu aur! Din noaptea aceea, nu mă mai încred în oamenii cu vocea frumoasă.

Îmi ţipai singurătăţii toată durerea, toată jalea unei gingaşe adolescenţe, dată pradă nemiloasei vieţi. Nici aurul acesta care-mi îngreuia buzunarele, nici inelele scumpe care îmi împodobeau degetele, nici ceasul acela domnesc nu fură în stare să-mi dea vreun sfat, să-mi aducă vreo mângâiere. Valoarea lor se nărui în ochii mei. Aş fi dat totul, până şi cămaşa de pe mine, aceluia care mi-ar fi scos în cale nu pe Chira, nici pe mama, ci numai o şuviţă din părul lor,

ea mi-ar fi dat mai multă putere decât tot metalul acesta blestemat, mi-ar fi alinat inima mai mult decât toate nestematele acestea.

Îmi rezemam fruntea înfierbântată de fiecare copac al drumului întunecat ce ducea spre oraş, şi scoarţa fiecărui copac am scăldat-o cu lacrimile mele. Îi strângeam în braţe şi nepăsării lor repetam fără curmare: 95

— Mamă!… Măicuţă!… Chiro!… Surioară! Unde sunteţi?

Eu am scăpat. Şi nu ştiu încotro s-apuc. Şi-i noapte.

Şi pe-aci e atâta lume. atâţia oameni. Dar nu-i Chira, nu-i mama!

Deodată, la o cotitură, o lumină puternică îmi luă vederile. Doi „deschizători de cale”, cu pulpele goale şi cu făclii în mâini, trecură în goană, strigând:

— La o parte!

Abia am avut timpul să mă feresc din faţa unei caleşti luxoase care trecea, când un bici pocni şi simţii o arsură peste gât şi bărbie. Din vremea bătăilor tatei şi ale fratelui meu nu mai suferisem asemenea durere.

Mă ridicai bâjbâind. Drumul era acum şi mai întunecat ca înainte, şi o frică groaznică mă cuprinse. Începui să alerg cât mă ţineau picioarele, fără să scot o vorbă, temându-mă de propria-mi răsuflare şi de ţiuitul vântului în urechi. Într-un târziu începură să apară câteva case, apoi străzi curate, uliţi murdare, lume, negustori care ţipau, câini care abia se mişcau şi, în sfârşit, mă prăbuşii leşinat, undeva pe un maidan.

M-am trezit când un om a dat să mă ridice şi – la lumina lunii – zării un chip care parcă ar fi fost al lui Ibrahim, pescarul de raci de la Catagăţi. În aceeaşi clipă, în sufletul meu se redeşteptă nădejdea de a regăsi pe Chira şi pe mama. Mă agăţai de gâtul omului aceluia, care mirosea a jeg şi a tutun şi strigai, cutremurat de plâns:

— Sunt nenorocit: le-am pierdut pe soră-mea şi pe mama! Ajută-mă să le găsesc şi-ţi dau toţi banii din buzunare, toate inelele, ceasul şi hainele de pe mine.

— În numele lui Allah, nu ţipa aşa! îmi şopti bătrânul, apăsându-mă peste gură, cu palma lui jilavă. Apoi, ridicându-mă, adăugă:

— Vino cu mine! Îl urmai. Abia atunci băgai de seamă că pe braţ, ducea un coş cu rahat, cu care de bună seamă îşi câştiga pâinea.

Merserăm mai bine de-o jumătate de ceas. El tăcea; eram cu desăvârşire pierdut. Niciodată, până în seara aceea, nu mă bălăcisem printr-atât noroi, niciodată nu-mi mai fusese dat să văd mahalalele atât de murdare, nici o sărăcie atât de cumplită. În sfârşit, el mă trase într-un fel de magherniţă, unde nu erau decât o saltea şi un urcior cu apă, ambele pe pământul gol. Atâta tot.

— Acum spune-mi ce-i cu tine! îmi zise el, lăsându-şi panerul şi aşezându-se turceşte pe marginea saltelei.

În mai puţin de un ceas, îi povestii toată istoria mea, pe scurt, dar toată, fără să-i ascund nimic, începând de când eram lângă mama, până când am fugit de pe corabie.

El mă ascultă, fără să scoată un cuvânt. În sfârşit, se ridică în picioare:

— Culcă-te colo, îmi zise, arătându-mi salteaua. Asta-i tot ce-ţi pot spune în astă-seară.

Rămasei mirat, dar pe de-a-ntregul încredinţat că mă va ajuta să-mi regăsesc fiinţele dragi pe care le căutam.

Căzui ca un buştean şi adormii privindu-l pe binefăcătorul meu, care înlemnise într-un colţ, cu ochii aţintiţi asupra mea.

A doua zi mă deşteptai de cu noapte:

— Trebuie să plecăm.

— Ca să căutăm pe Chira? întrebai grăbit.

— Nu, copile, nu ca s-o căutăm pe Chira, dar pentru ca să nu ne mai întâlnim niciodată, căci aurul tău e piază rea. Sculele şi hainele tale sunt purtătoare de nenoroc.

Allah să te aibă în paza lui!

Şi după ce încuie uşa, mă lăsă afară, depărtându-se cu panerul său de rahat.

Bătrânul acesta, împreună cu ceauşul, barcagiul şi stăpânul calului luat cu chirie, au fost singurii patru inşi, singurele fiinţe cinstite, cum multă vreme n-aveam să mai întâlnesc, iar această primă zi de libertate a fost singura la amintirea căreia putui să-mi mai dezmorţesc inima.

Cel dintâi pas pe care-l făcui din clipa aceasta mă duse de-a dreptul în prăpastie.

Părăsit într-un chip atât de crud, uluiala mea a fost aşa de mare încât – crezând că bătrânul e nebun – n-avui măcar putere să plâng, să deznădăjduiesc. Nu-mi venea să cred într-atâta răutate. Primul meu gând a fost să plec cât mai curând în căutarea unor oameni cu inima mai bună. Viaţa m-aştepta la o cotitură, ca să mă servească de minune.

Nu-mi dau seama prin ce ciudăţenie copilărească îmi vârâsem în cap ideea fixă că maică-mea continua şi acum să-şi îngrijească ochiul în vreun spital din Stambul. Cu ea, îmi spuneam, trebuie să-mi încep cercetările. Cu gândul acesta înrădăcinat în creier, o pornii, întrebând pe trecători cam în ce parte era mijlocul oraşului. Toţi mă îndreptară spre Pera, unde ajunsei cu vreun ceas înainte de amiază.

Mi-era foame de nu mai puteam să mă ţin pe picioare.

Căutai ceva de mâncare într-o uliţă laterală, de unde venea miros de friptură de oaie. Lângă colţ, înaintea unei prăvălioare, un om făcea vânt deasupra unui grătar, pe care se frigeau o mulţime de frigărui. Cu un piept arămiu şi păros, negustorul îşi întorcea marfa, se învârtea într-un picior, îşi da ochii peste cap şi striga cât putea:

— Kebab! Kebab!

Intrai în prăvălia deşartă şi cerui pâine şi kebab. La o masă murdară de lemn, înghiţii aproape pe nemestecate o jumătate de pâine, trei frigărui şi băui apă. Apoi, scoţând un pumn de bani de aur, argint şi aramă, îi întinsei să ia ce-i datoram:

— Ia-ţi cât costă mâncarea, îi spusei.

Negustorul tresări, mă ţinti cu ochii, privi pe furiş spre uşă şi luă, cu îndrăzneală, o liră de aur, pe care o strecură iute

în chimir. Pe când ieşeam, mă gândeam: „Una din două: sau o masă costă cu mult mai scump decât chiria unui cal pe-o zi întreagă, sau că tâlharului acestuia puţin îi păsa că „puternicul meu tată” ar putea să-i reteze capul!”

Nerăbdător să dau cât mai curând de un om cumsecade, care să mă ajute din inimă în planul meu, mă îndreptai spre cea mai mare cafenea ce-mi ieşi înainte în piaţa aceea.

Mă gândeam: „E mai cuminte să mă adresez celor mari şi nobili: ei n-au nevoie să mă fure şi nici nu li-e teamă de găteala şi de aurul meu.”

Judecata mea a fost exactă. Mă îndreptai mai întâi spre un văcsuitor, cum vedeam că făceau şi alţi oameni cu ghetele murdare ca ale mele.

De data asta însă fusei mai dibaci: trăsei cu ochiul la cât plăteau alţi inşi văcsuitorului, şi-i dădui şi eu cât mai puţin – un metelic. Apoi, curat oglindă, intrai în cafenea.

Mă zăpăci zgomotul asurzitor al glasurilor, zarurilor şi pieselor de table. La mese, aproape n-aveai loc, toţi jucau câte un joc. În adevăr, aici nu era decât lume bună, mărimi, civili şi militari. Mă strecurai printre mese. Nimeni nu mă luă în seamă şi nu păru mirat de bogăţia de pe mine, nici chiar chelnerii.

„Cât e de plăcut să ai de-a face cu oameni bine crescuţi!

mă gândii. Aici te simţi mai la locul tău decât printre calici.”

Mă aşezai pe-un scaun, lângă doi jucători de şah, şi poruncii o cafea cu caimac şi-o narghilea. Din nou căutai să-mi dau seama cum plăteau ceilalţi consumatori. Şi care nu-mi fu mirarea când văzui că pentru un bănuţ de argint, un cerec, puteai să bei zece cafele şi să fumezi tot atâtea narghilele, cu bacşiş cu tot.

Cercetai chipurile celor doi jucători, vecinii mei, un ofiţer şi un civil, amândoi încă tineri, cu totul adânciţi în jocul lor. Ei îl fixau cu atâta atenţie, încât pe mine mă apucă durerea de cap. Îmi părură simpatici, mai ales figura cam bosumflată a ofiţerului lângă care şedeam.

Vorbeau rar, într-o turcească aleasă, ceea ce îmi plăcea cu deosebire, dar mă şi înfiora, căci şi Nazim-Efendi vorbea tot pe-atât de distins. Uniforma ofiţerului însă îmi inspiră încredere.

„Acesta trebuie să fie un viteaz”, gândii, prividu-i pieptul plin de decoraţii.

— Mă iertaţi, domnule, nu ştiţi dumneavoastră.

Fără să mă privească, îmi făcu semn cu degetul să tac.

Neizbânda asta, pricinuită de un gest atât de familiar, nu mă descurajă şi după câteva clipe mă aplecai din nou să-l întreb, însă n-apucai să deschid gura, că el mă opri cu acelaşi semn de deget, iar cu mâna cealaltă înaintă o piesă.

Atunci, îndrăzneţ, nu mă lăsai:

— Mă iertaţi, domnule, nu ştiţi dumneavoastră unde se îngrijesc oamenii care au ochii plesniţi?

— Cine are ochii plesniţi? zbieră acesta, aruncându-mi o privire care mă înspăimântă.

— Apăi. mama! bâigui eu.

— Mă-ta-i chioară? Şi cine i-a scos ochii? făcu el, măsurându-mă din creştet până-n tălpi.

— Nu pe-amândoi, zisei timid, unul singur.

— Unde? Când? Cum?

— Tata, bătând-o. la Brăila, în România. Acum doi ani.

Ofiţerul păru că-şi iese din fire. Se întoarse spre prietenul său şi repetă dispreţuitor fraza mea:

— O femeie bătută în România acum doi ani, cu un ochi scos, şi pe care o caută acum prin Constantinopol!

Tu înţelegi ceva, din asta, Mustafa?

— Cum nu? înţeleg! făcu celălalt, lucrul acesta trebuie cercetat mai de aproape, dar nu aici! Şi mângâindu-mă pe obraz, adăugă: Deocamdată ar trebui să îngrijim copilul ăsta; hai să ieşim!

Afară, el chemă o birjă în care ne urcarăm toţi trei.

Am urmat şase luni de dulci nădejdi şi de decepţii crude, de libertate relativă şi de viaţă îmbelşugată, după acest al

doilea şi ultim contact cu generozitatea lumii bune, care vorbeşte într-o limbă aleasă.

Scoborând la uşa lui Mustafa-bei, ofiţerul se despărţi de prietenul său. Omul acesta, pe care nu aveam să-l mai văd decât peste câţiva ani, în împrejurări de care voi vorbi, îmi aruncă o privire severă şi plină de dispreţ. Îl luai drept un om rău şi în avântul meu copilăresc îi spusei beiului:

— E cam mândru, prietenul dumitale.

— Da, e cam mândru, dar e un om bun. (Mai vorbea de bunătate şi Mustafa-bei!)

Locuinţa lui era o vilă uriaşă, aşezată în partea de miazăzi a oraşului. Parcul nesfârşit, care-o împrejmuia, scobora până la Bosfor. Casa era tăcută, plină de bogăţii şi de slugi care se strecurau ca nişte umbre, muţi ca mormintele. Însă aerul prietenos care umple orice locuinţă orientală mă făcu încrezător. Deosebita delicateţe a beiului a contribuit mult la aceasta. Nu avea nimic din vicleşugul lui Nazim. Fu încântător, cuviincios, familiar, tot timpul cât dură şi nădejdea mea. N-aş avea să-i reproşez nimic

— nici chiar neputinţa de a-mi îndeplini imposibila mea dorinţă – dacă, din clipa năruirii nădejdiilor mele, s-ar fi mulţumit să mă dea afară. Dar, pasiunea orientalilor este atât de înverşunată, încât falsifică inimile cele mai generoase şi le împinge – fie din răutate, fie din violenţă

— spre aceleaşi fapte scelerate.

Mustafa-bei mi-a înţeles povestea cu mult mai bine decât mulţi alţii de-atunci încoace. Sunt încredinţat că omul acesta a fost sincer mişcat de ea, căci nu de puţine ori ochii i se umplură de lacrimi în timpul istorisirii mele.

Îmi făgădui că va face pentru mine tot ce-i va fi cu putinţă.

— Dacă mama ta e în Constantinopol, îmi spuse el mângâindu-mi mâinile, voi afla-o prin spitale şi prin poliţie.

Cât priveşte pe Chira, voi trimite iscoade rafinate ca eterul şi viclene ca vulpea, să cerceteze până şi haremurile cele mai bine păzite. Dacă dăm de ea, pun capul că o scoatem.

Cu bani poţi obţine tot ce vrei în Turcia.

După asta îmi arătă odaia mea şi mă dădu în seamă unui servitor, care trebuia să îngrijească de mine. Bijuteriile şi hainele de pe mine, care – după spusa lui – „erau prea bogate şi chiar indecente”, fură înlocuite cu altele mai „demne”. În schimbul tuturor acestor atenţii, mi se ceru un singur lucru: să nu mă mai duc prin marile cafenele şi să nu prea ies atât de des în oraş.

— Asta-i în interesul tău, adăugă el. Nazim nu are să renunţe atât de lesne la prada lui şi, într-o bună zi, te poţi pomeni cu o traistă în cap, legat burduf şi îmbarcat ca un sac cu ienibahar.

O asemenea perspectivă mă băgă în toţi sperieţii. Pe loc, mă simţii legat de el şi de această semicaptivitate care se întredeschidea înaintea adolescenţei mele.

Există diferite chipuri prin care să dai pierzării un suflet pătimaş. Cel mai lesnicios e să-l iei cu binişorul.

Şi cum inima mea pe atunci era plină numai de Chira, Mustafa-bei nu-mi vorbi decât despre ea.

O făcea cu naturaleţe, căci mă iubea sincer, dar dracu s-o ia de sinceritate a pătimaşilor! De cele mai adeseori nu este decât un narcotic delicios.

Mustafa-bei a început prin a o introduce pe Chira în casă, botezând cu numele ei unele obiecte deosebite. Astfel, aflând că narghilea şi brăţară, pe româneşte, sunt nume feminine, mi-aduse, pe rând, cea mai frumoasă narghilea pe care am văzut-o vreodată, apoi o brăţară de preţ. Pe amândouă era săpat cuvântul Chira, pă care nu ştiui să-l citesc. În sfârşit, abia împlinisem o lună de şedere în casa lui şi iată că, într-o zi, pe când eram în parc, el veni aducând de căpăstru o iapă admirabilă, tânără, vioaie, capricioasă şi neastâmpărată ca şi Chira:

— Iată pe cea mai frumoasă Chiralină pe care ţi-o pot oferi, îmi zise el. Ia-o, e a ta!

Şi numaidecât mă făcu să încalec şi-mi ajută să mă obişnuiesc cu zburdălniciile ei. Încadrat între el şi servitorul

lui, toţi trei călări ieşirăm să dăm o raită prin împrejurimile pitoreşti ce se întindeau în partea de miazănoapte a vilei.

Un lucru trebuie să recunosc înainte de toate: nicicând, în această epocă de tristă îmbelşugare, desfătările n-au izbutit să mă facă să uit, trei zile de-a rândul, dezastrul copilăriei. Nu-i mai puţin drept că biata mea inimă se lăsa adesea ademenită de desfătări.

Lungile mele ceasuri de lene – hrănite de cuvintele încurajatoare ale beiului – se scurgeau între narghilea şi frumoasa mea iapă, de care nu mă despărţeam decât ca să dorm şi să mănânc şi care, prin particularităţile şi ciudăţeniile temperamentului ei mă făcea să cred că ceva 104 din dragostea Chirei îmi venea prin mijlocirea ei. La rândul lui, acest nobil animal mi se ataşase în aşa măsură, că era în stare să strice grajdul de câte ori, în loc să ies la plimbare, întârziam cu beiul la table.

În felul acesta, Chira era pretutindeni: în ochii frumoşi ai iepei, în orice lucru pe care-l atingeam, în conversaţiile noastre. Chipul Chirei era pe jumătate în casă.

Cealaltă jumătate a fost adusă de iscoadele puse s-o caute. Dihaniile acestea – una mai convinsă ca cealaltă

— veneau să mă încredinţeze că Chira se găsea în câte zece haremuri deodată.

Sub impresia descrierilor lor, de o izbitoare exactitate, în amănunţimile mişcătoare pe care mi le dădeau asupra înfăţişării cadânelor pe care le zăriseră, inima mea zvâcnea să-şi rupă coardele. Le sorbeam cuvintele cu nevinovăţia unui copil de şase ani, şi multora dintre codoaşele acestea le săream de gât, strigând:

— Ea trebuie să fie! E aidoma soră-mea! Încearcă să te apropii de ea şi şopteşte-i numele meu: Dragomir! Fă tot ce poţi şi cere-i o fotografie! Dar pentru ca să poţi vorbi cadânelor şi să capeţi o fotografie, trebuiau bani. Iar ca să închizi ochii curioşilor, să astupi urechile indiscreţilor, să deschizi uşile atât de straşnic păzite, trebuiau încă şi mai mulţi bani.

În mijlocul odăii, cu mâinile în buzunare, privind isco-ditor şi ironic, beiul asculta şi zâmbea. Eu îi cădeam la picioare, îl imploram. Şi el împărţea cu dărnicie monede de aur şi de argint, după însemnătatea misiunii.

Apoi, din nou, trecură zile îndelungi de aşteptare, ceasuri triste, goale de orice îndemn de viaţă. Deznădejdea 105 mea nu găsea alt refugiu decât sufletul înţelegător al „Chiralinei" mele. Împreună cu ea şi înlănţuit adesea de gâtu-i mătăsos, mă avântai pe căi fără de sfârşit, în dimineţi radioase sau în apusuri clocotitoare, în uitări de sine, pline de nostalgii dureroase, de plăceri ucigătoare.

Lângă mine şi ca un nonsens şi mai jignitor, servitorul călărea – înarmat până în dinţi, urmărindu-mă pas cu pas – şi prin tăcerea lui vinovată el violenta ultima expresie a iubirii mele.

În felul acesta trecu vremea din primăvară până-n toamnă, din mai în septembrie. Apoi nădejdea mă părăsi deodată.

Fotografiile ce mi se aduseseră nu erau ale Chirei şi numele lui Dragomir, şoptit la urechile nenorocitelor întemniţate, nu trezi nici un ecou în tainiţele întunecate ale inimilor lor. Nu-mi mai plecai urechea la dulcegăriile femeilor acestora, şi ele au fost date afară.

Dar o nenorocire nu vine niciodată singură. Toate cercetările făcute ca să dea de urma mamei, prin Constantinopol, rămaseră tot pe-atât de zadarnice. Mi-o mărturisi chiar beiul, plictisit de întrebările mele, şi pentru ca să-mi dovedească bunăvoinţa lui, el chemă chiar pe şeful poliţiei turceşti – un uriaş cu o înfăţişare de călău, cu mustăţile lăsate pe oală şi priviri de bandit. Acesta, după ce izbi din picior, salută şi strigă, cu o voce de tunet, care doar că nu m-a dat peste cap:

— De când e Stambulul, n-a pus picior în el o romîncă cu un ochi plesnit!

Era mai mult decât convingător.

Deznădejdea mă cuprinse de îndată ce orice iluzie se nărui în mine. Lacrimile îmi curgeau nestăpânite pe mâinile

parfumate ale beiului, pe care îl rugam să mă lase să plec. El se împotrivi.

— Ce-ai să te faci, dacă ai să te duci de aici? Ba mai ai şi nenorocirea să fii tânăr şi frumos, două calităţi cu care în Turcia nu izbuteşti decât dacă eşti şiret, şi tu n-ai arma asta. Rămâi, deci, aici. La mine ai tot ce-ţi trebuie, mai mult chiar decât naşterea ta ţi-ar fi dat dreptul să nădăjduieşti.

Eram nemângâiat. Vorbele lui răsunau ca nişte clopote de înmormântare. Beiul îşi îndoi bunăvoinţa faţă de mine.

Cunoscându-mi patima pentru călărie, îmi comandă un costum de vânătoare, îmi cumpără o puşcă admirabilă, cu patul încrustat la Damasc – pe care o şi botează „cumplita Chira" – şi astfel echipat, într-o bună dimineaţă, întovărăşiţi de doi servitori, o luarăm pe drumul mare spre Adrianopol.

— Am să-ţi arăt cuprinsurile locuite de cerbi şi de vulturi! îmi spunea beiul. Şi ai să vezi că viaţa e frumoasă şi fără de femei, căci tu nu ştii că chiar şi cea mai frumoasă femeie sfârşeşte totdeauna prin a deveni o târfă.

Ocara aceasta mă izbi ca o lovitură de pumnal şi mă făcu să-l urăsc pe Mustafa-bei. Îmi tăinuii pe cât putui simţămintele, dar pe loc mi-a venit ideea să fug.

Un prilej minunat nu întârzie să se prezinte. Plecasem pentru un ocol de vreo cincisprezece zile spre culmile cele mai apropiate ale Balcanilor şi de-a lungul Mariţei, pentru partida de vânătoare pe care beiul era obişnuit s-o facă în fiece toamnă.

Planul meu era întreit: ori izbuteam să înşel supravegherea tiranilor mei şi să fug, îmbrăcat ca un ţăran turc, ori îmi cumpăram libertatea cu bani. Iar dacă cele două încercări dădeau greş, nu-mi rămânea (în cazul cel mai deznădăjduit) decât iuţeala „Chiralinei", care, după spusa beiului, era o gonace neîntrecută. Pentru ca să mă încredinţez, cerui să-mi dea voie să mă iau la întrecere cu calul arab al lui Mustafa. Mulţumit că mă vede mai vesel, acesta primi, îmi dădu trei sute de paşi înainte şi-mi spuse

că mă va ajunge până la un sat care se zărea la o depărtare de vreo trei kilometri.

La detunătura pistolului, descărcat de bei, mi-am înfipt pintenii în coastele „Chiralinei”. Iapa se ridică în două picioare, îşi frământă zăbala şi porni ca o săgeată. Eu dădui drumul frâului şi mă agăţai de şa. Vântul şuiera atât de tare pe la urechi, încât îmi era cu neputinţă să aud goana potrivnicului meu. Nedându-mi seama în ce măsură eram ajuns din urmă izbeam cât puteam pântecele animalului. Pământul se învârtea în jurul meu, drumul alb părea că fuge ca într-o lume de basm.

În curând satul se ivi înaintea mea, apoi îl străbătui şi-l lăsai în urmă, sub privirile înspăimântate ale locuitorilor. Gâşte, găini, raţe, care – spre nenorocul lor – erau prin mijlocul drumului, fură făcute praf.

La un kilometru dincolo de sat, beiul mă ajunse din urmă. Puţin după aceea sosiră şi servitorii, aducându-mi puşca, pe care nici nu ştiam că o pierdusem.

— M-ai bătut! îmi spuse el, strângându-mi mâna.

Cere-mi ce vrei şi-ţi voi da!

— Ei bine, îi răspunsei, dă-mi un kilometru înainte şi făgăduieşte-mi că dacă nu mă ajungi, până la celălalt sat, nu mă mai cauţi!

El păru îndurerat!

— Până într-atâta te-ai scârbit de mine? Ce-ţi lipseşte?

Femei? Pot să-ţi dau oricâte vrei: din haremul meu, sau fecioare de paisprezece ani. Ţinuturile acestea mişună de femei, de toate feţele, de toate neamurile, şi care nu râvnesc altceva decât să ni se dea ca roabe, fiindcă nu-i nici o fecioară care să nu-şi găsească într-o zi neghiobul ei.

— Mustafa-bei, nu crezi că libertatea e mai scumpă decât robia şi că un „neghiob” care ţi-e drag preţuieşte mai mult decât un prinţ de care ţi-e scârbă?

— E drept asta, răspunse el. Dar ocupă-te mai puţin de ceea ce e drept. şi vezi mai bine de ceea ce e bun. Noi suntem stăpânii tuturor olaturilor acestora, cu dobitoace cu

tot. De ce n-am gusta din ceea ce ni se oferă atât de dobitoceşte poftelor noastre?

În clipa aceasta ochii mi se deschiseră pe deplin înţelegători asupra vieţii. În adevăr, în cinismul lui, beiul avea dreptate: totul se pleca „dobitoceşte” sub puterea sa. Nu era dator nici măcar o mulţumire.

Pe pământul turcesc, ca şi pe cel bulgăresc, musulmanul şi creştinul, de la sărac la bogat, nu erau decât nişte robi ascultători, şi dacă fecioarele se ascundeau la sosirea noastră, părinţii lor, pentru a obţine bunăvoinţa stăpânului, nu cerşeau decât îngăduinţa de a le jertfi, cu aceeaşi uşurinţă cu care ne ofereau patul cel mai bun şi oaia cea mai grasă.

Spectacolul acesta mă făcu să râvnesc cu atât mai mult libertatea. Mă simţeam vinovat de belşugul în care trăiam.

În sufletul meu tânăr încolţi trebuinţa de a-mi căuta o meserie independentă, care să-mi îngăduie să-mi câştig pâinea cinstit. De atunci începu să nu mă mai preocupe nimic altceva decât grija de a fugi. Însă prilejul acesta întârzia să se arate, şi orice sfârşit de zi mă găsea tot atât de deznădăjduit cum fusesem în ajun.

Eram din ce în ce mai bine păzit. Ziua, în timpul lungilor şi obositoarelor goane ale vânătoarei, eram neîntrerupt alăturea de bei sau încercuit de doi servitori. Noaptea dormeam în odaia tristului meu protector, fără speranţă de scăpare. Astfel, cel dintâi dintre cele trei mijloace de fugă se mistui. Al doilea, de a-mi cumpăra cu bani libertatea, căzu şi el. Iată cum:

Într-o zi, pe când ploua cu găleata şi în vreme ce beiul juca şah cu gazda, eu începusem o partidă de table cu servitorul meu. Eram singuri. Pentru a-mi ajunge ţinta, devenii duios, sentimental şi îl lăsai să înţeleagă dorinţa mea de fugă. El făcu pe surdul. Atunci i-am făgăduit banii şi bijuteriile pe care le aveam. M-a refuzat.

— Cum, Ahmed? Se zice că în Turcia cumperi orice pofteşti cu aur!

— Da, cumperi. îmi şopti el, dar cel care vinde trebuie să ia atâta aur, încât să-şi poată răscumpăra viaţa, la rândul său. iar tu nu ai bani de-ajuns.

Nu-mi mai rămânea decât să-mi pun viaţa în joc, într-o fugă disperată. Ştiam că pot fi ucis ca un câine, şi, cu toate acestea, n-am şovăit o clipă.

Ne găseam într-o regiune muntoasă, împădurită, foarte prielnică ţintei mele. A doua zi, dis-de-dimineaţă, începurăm să urcăm un drum greu, printre brazi, întovărăşit de cinci călăreţi, care trebuiau să organizeze o bătaie.

Pentru a nu da timp servitorului să-i spună stăpânului său ceea ce-i propusesem cu o zi înainte, m-am hotărât să-mi încerc norocul, de cum s-o ivi prilejul, şi se prezentă cum nici nu-l aşteptam.

Vânătorii poposiră la marginea unei poieni întinse, în mijlocul căreia dormea un mic lac străbătut de un torent.

— Aici e adăpătoarea ciutelor! spuse liniştit călăuza.

Şi plecă cu cei patru oameni ai săi. Ambii servitori fură aşezaţi în două locuri strategice, cu porunca să tragă când va trebui să cârmească vânatul spre puşca beiului.

Astfel, împrăştiaţi, simţeam că libertatea mea se apropie, căci era cu mult mai lesne să scapi de un singur om, decât de toată ceata.

Stăteam la pândă îndărătul unei stânci; priveliştea cuprindea partea de unde trebuia să ne cadă vânatul.

— Tu să nu tragi decât dacă mi-o scăpa mie lighioana, ori dacă ţi-o trece pe sub nas, îmi spuse Mustafa-bei, căci „cumplita Chiră” nu-i prea de demult în mâna ta!

În adevăr, eu nu ştiam să ochesc.

Trecuse cam vreun ceas, când răbufni un foc de puşcă, apoi două sau trei. Beiul, cu puşca gata, scruta împrejurimile, şi deodată, ca şi cum ar fi răsărit din pământ, un cerb apăru drept pe cărare, dar după o clipă pieri spre dreapta, unde se ţinea Ahmed.

— Nu ne scapă! răcni beiul. Fug să-l iau din coastă!

Rămâi aici şi aţine-i trecerea ca să-l abaţi îndărăt!

— Ba rămâi tu, na! ţine puşca! am strigat în urmă-i, când l-am văzut depărtându-se în galop.

Aruncând puşca şi tolba, o luai de-a dreptul spre vale, părăsii drumul şi mă afundai în brădet, iar când dădui de-un drum neted, îmi repezii iapa într-o goană vijelioasă.

De fuga aceasta atârna libertatea sau moartea mea:

— Scumpă Chira, vino-mi în ajutor!

Trebuie să fi făcut cel puţin vreo cinci leghe de la locul de vânătoare, când – în lumina duioasă de toamnă – m-am oprit într-o dumbravă de pe malurile Mariţei. Îmi lăsai iapa să pască şi să se odihnească. Zdrobit de oboseală şi zăpăcit de fericire, mă lungii pe pătura mea. Cu toate acestea, mă încercau fiorii morţii: în fuga mea fusesem văzut de locuitorii satelor şi tăietorii de prin păduri. Şi mă întrebam mereu: „Am scăpat sau nu?” Înaintea ochilor mei, pământul se întindea necuprins şi frumos, iar eu nu-mi dădeam seama dacă eram liber să mă scol şi să plec după capul meu. Umbra unei mâini nevăzute mă ameninţa – ea mă putea înhăţa în orice clipă şi să mă reţină.

Somnul mă scoase din încurcătură. Pleoapele mi se închiseră, grele. La deşteptare, mă simţii mai puţin încurcat, căci lângă mine, şezând turceşte, Mustafa-bei veghea asupra fericirii mele. În timp ce eu mă frecam la ochi, ca pentru a goni un vis urât, el îmi spuse, arătându-mi o geantă din piele de căprioară:

— Uite, Dragomire, ţi-am adus de mâncare. Trebuie să-ţi fie foame!

Iar pe când ne înapoiam în trapul cailor, adăugă:

— Aşa, hai? Eşti în stare să-mi faci şi pocinoage de-astea? Dar tu nu ştii că chiar şi Dumnezeu se lipseşte de lucrul pe care turcul pune mâna?

În câteva zile după aceea, întorcându-ne la Constantinopol, cea dintâi grijă a beiului a fost să spună celor doi servitori, chiar în faţa mea:

— De două ori pe săptămână veţi însoţi pe domnul Dragomir la plimbare, călări, timp de un ceas, mergând

numai la trap, şi veţi răspunde de el cu capetele voastre.

Vă poruncesc să trageţi în burta iepei lui, la cea dintâi încercare de fugă! Apoi se întoarse spre mine: Şi chiar acasă nu mai ai voie să umbli decât prin apartamentul tău!

„Servitorii” însă n-avură când să îndeplinească aceste gingaşe porunci, căci chiar în ziua aceea mă îmbolnăvii şi căzui la pat. Vreme de o săptămână, zăcui fără cunoştinţă, pradă frigurilor şi aiurărilor.

Când mi-am venit în fire, odaia mea era prefăcută într-o vastă infirmerie. Doi medici vegheau pe rând la căpătâiul meu. Mustafa-bei era aproape nebun.

Uitându-şi rangul, el se frământa la picioarele mele, cerându-şi iertare.

— Mă laşi să plec? l-am întrebat.

— Dar asta nu se poate, sufleţelule! Cere-mi tot ce vrei, dar nu să pleci!

— Atunci mai bine să mor! i-am zis întorcându-mă cu faţa la perete.

Da, voiam să mor. Dar nu mori când ţi-e voia. Trei săptămâni mai târziu părăseam patul, ca să intru într-o lungă convalescenţă, când, timp de o lună, nu ieşeam dintr-o criză furioasă de nervi, decât ca să cad într-o năuceală completă.

Toate darurile pe care mi le aducea beiul le călcam în picioare, le sfâşiam. Frumoasa mea narghilea o izbii de gratiile ferestrei, iar brăţara o făcui bucăţele. Chiar şi numai apariţia asupritorului meu în odaie mă făcea să-mi sfâşii hainele de pe mine.

În vremea asta, o întâmplare duioasă, nevinovată şi neaşteptată veni să pună puţină rânduială în organismul meu dezechilibrat.

Începuse iarna. Iarna blândă şi senzuală a Bosforului.

Singur, de dimineaţa până seara, tot ce puteam face era să privesc în parc prin cele trei mari ferestre ale aparta-mentului.

Pentru a mai însufleţi acest colţ pustiu al parcului, aruncam păsărilor resturile meselor mele: pâine, fructe, carne.

În curând, o sumedenie de vrăbii şi chiar de ciori începură să se apropie, pe furiş, şi să ciugulească sub ochii mei.

Într-o zi, spre marea mea mirare, un câine ciobănesc apăru printre arbori. El se opri departe de ferestre, adulme-că aerul şi auzind că-l chem, îşi vârî coada între picioare şi se îndepărtă cu un aer trist.

„Şi acesta trebuie să fi gustat din bunătatea oamenilor!” mă gândii.

În zilele următoare reveni şi se apropie ceva mai mult.

Mă ascunsei, ca să nu-l sperii, şi i-am aruncat trei sferturi din îmbelşugata mea masă. Încetul cu încetul, în sfârşit, ne împrietenirăm. La mângâierile mele, începu să dea din coadă şi plecă, lăsându-mă să înţeleg că trebuie să mă mulţumesc cu atât în ziua aceea. Îi dădeam dreptate, căci, cuminţit de propriile mele păţanii, eram eu însumi hotărât să fiu mai cu luare-aminte în alegerea prieteniilor mele, dacă Cerul s-ar fi îndurat să mă ajute să-mi redobândesc într-o zi libertatea.

Câinele acesta avea un suflet deosebit. Cu toate că era mort de foame, mânca cu delicateţe şi se ferea să-şi ia îmbucătura de-a dreptul de pe pământ, mesteca încet şi nu rodea niciodată oasele. Neîndoios, o mare durere trebuie să-i fi apăsat inima. De ce, de pildă, nu se lăsa să fie hrănit de oamenii miloşi?

Se ştie că la Constantinopol fiecare musulman are câinii lui obşteşti, care îl întovărăşesc o dată pe zi la brutărie, unde fiecare îşi capătă bucăţica lui de pâine. Va fi găsit el înjositor faptul acesta? Îi plăcea mai bine să bată câmpii, pentru a găsi o viaţă mai neatârnată? Sau poate îl scârbea promiscuitatea abjectă a semenilor săi?

Îl botezai Lupu, nume potrivit purtării lui sălbatice şi demne, şi făcui minuni de îndemânare ca să dobândesc din parte-i un început de prietenie. A fost cât se poate de

zgârcit cu avansurile pe care mi le făcu; dar fiecare dintre noi îşi are viaţa lui, durerile şi propria lui filosofie. Aşa că am respectat rezerva, în care se ţinea. Pentru ca să-i 115 dovedesc că-l înţelegeam, nu-i mai aruncam carnea de-a dreptul pe pământ, ci i-o învăluiam în hârtie.

Fără îndoială că a băgat de seamă aceasta, căci, pentru întâia oară, se hotărî să se aşeze pe picioarele dindărăt şi să mă privească în faţă, destul de departe totuşi pentru a nu putea fi ajuns de vreun băţ.

Lupu era bun, un câine de rând şi destul de voinic. Cât despre starea lui de curăţenie, de! face omul ce poate, când duce o viaţă de lup.

Ochii lui mari, negri, clipeau trist, asupra durerilor vieţii silindu-se – fără nici o îndoială – să le vadă mai bine. Expresia lor mai că nu putea fi definită. În orice caz, nu erau nici blânzi, nici chiar indulgenţi. Cât despre fruntea lui, era poate de o prea rece seninătate şi de un calm prea încăpăţânat.

— Sărmane Lupu! îi vorbeam, întinzând deznădăjduit mâna printre gratii şi cerşindu-i un semn de încredere.

Sărmane Lupu, să fi suferit tu oare atât de mult, încât să ţi se fi împietrit inima? Cred că multe ţi-a pătimit pielea – odinioară – gustând din dragostea celor tari şi că poate vei fi avut şi tu cândva frumoasa ta narghilea, brăţara ta, puşca şi iapa ta, apoi boala şi medicii tăi. Dar, oricum, tu azi eşti liber, pe când eu sunt întemniţat şi fără nădejde, în dosul gratiilor ăstora. Hai, frate Lupule, apropie-te şi lasă-mă să te mângâi!

Nu vreau să spun că în Turcia câinii înţeleg româneşte, dar pot să afirm că Lupu al meu – după ce a ascultat săptămâni întregi plângerile mele deznădăjduite – s-a apropiat într-o bună zi, cu îndrăzneală, şi şi-a pus laba 116 în palma mea. În ziua aceea mi s-a dat cea mai sinceră strângere de mână din câte am primit în viaţa mea.

Eram fericit ori, dacă vreţi, am simţit din nou bine-facerile bucuriei, care nu încearcă decât inimile nemuri-torilor,

oricare ar fi durerea ce le bântuie. M-am ferit pe cât am putut să-mi destăinui prietenia pe care o legasem cu Lupu. Pentru ca să nu mă trădeze fără voia lui, l-am făcut să înţeleagă că atunci când ferestrele erau închise nu găsea nimic de mâncare. El a înţeles atât de bine lucrul acesta, că, mai târziu, ori de câte ori le vedea închise, se întorcea de departe şi pleca. De asemenea, în convorbirile noastre, când ziceam: „Du-te, prietene, hai, du-te acuma!” el pleca pe dată ce închideam ferestrele, se îndepărta demn, prietenos, fără să se supere.

Pe Mustafa-bei şi pe servitorul lui îi primeam la anumite ore: pe cel dintâi, ca să mă vadă; pe ceilalţi, ca să mă servească. Din pricina stării mele nervoase, vizitele acestea erau cât se poate de scurte.

Îndeosebi prezenţa beiului mă făcea să-mi ies din sărite, şi, de-abia venit, se ducea la dracu. Apartamentul său era lângă al meu, dar ne despărţea un mare fumoar.

Pentru mai multă siguranţă, mă închideam cu cheia.

Cu bucuria pe care Lupu o aduse în viaţa mea, îmi schimbai atitudinea, devenind mai împăciuitor. Beiul îmi răspunse, încărcându-mă de favoruri. Astfel, îmi îngădui să mă plimb prin parc, întovărăşit, bineînţeles de servitorul meu.

Dar, cu deosebire, două din favorurile pe care mi le arătă îmi fură funeste şi avură înrâuriri incalculabile asupra restului vieţii mele.

Mai întâi, beiul introduse în casă alcoolul, care mi-era aproape necunoscut şi, din nenorocire, băutura asta dulceagă îmi plăcu peste măsură. Sub înrâurirea beţiei, creierul meu pierdu simţul tristei realităţi, mintea mea luă câmpii. Găsii o mângâiere în rachiu şi rugai să mi se dea mereu.

Beiul îmi dădu cât am vrut şi bău şi el. Ne îmbătam zilnic. Alungându-ne – în patru labe – pe covorul largului fumoar, urlam ca lighioanele. Mai ales el era de nerecunoscut. Chipul lui nu mai avea nimic omenesc, şi într-o seară – pe

când voia să-mi sfarme între dinţi un deget de la picior – îl izbii peste faţă cu un vătrai de la sobă. El stătu liniştit, la pământ, lăsă să i se prelingă sângele spre gură, şi îşi linse buzele. Atunci, de scârbă, îl scuipai în obraz. El se linse din nou.

Zilele care urmau acestor desfrâuri îmi erau de nesuferit.

Şedeam în pat până la amiază, văitându-mă. Capul îmi părea de plumb, aveam chipul palid şi tremuram din tot corpul. Lumina zilei îmi făcea rău. Mustafa-bei trăgea draperiile grele ale ferestrelor. Şi de îndată ce camera se lumina de nenumărate lumânări şi se îmbălsăma de mirt, nebuniile începeau şi mai îndârjite.

Într-o noapte pe când eram năucit de beţie, patru fete cu tamburine şi castaniete năvăliră în fumoar şi începură un joc ameţitor. Inima îmi tresări de plăcere! Ai fi jurat că sunt patru Chire gătite ca nişte domniţe orientale, cu chipurile abia ascunse de văluri.

Sării de la locul meu răsturnându-mi cafeaua, păhăruţul cu lichior şi narghileaua şi mă aruncai la picioarele lor.

Lungit în mijlocul camerei, cu ochii închişi, simţii îndelung, 118 foarte îndelung, fâşâitul rochiilor lor şi oarecari parfumuri necunoscute îmi izbiră nările cu putere, apoi.

Apoi, îmi pierdui cunoştinţa.

Când mă deşteptai, eram în pat şi nu-mi venea să-mi cred ochilor, simţurilor, respingătoarei realităţi. Patru târfe din cel de pe urmă bordel, bătrâne, zbârcite, scârbos de goale, mă mângâiau, mă hârjoneau din toate părţile, acoperindu-mi faţa şi trupul cu balele lor. Mă zbătui, ţipând după ajutor. Ele mă mângâiau şi mai de zor. Atunci mă smucii din braţele lor, înşfăcai cleştele de la sobă şi sfărâmai totul în odaie, oglinzi, vase, statui, bibelouri, tot ce mi-a stat în cale.

Înspăimântate, dezgustătoarele prostituate s-au făcut nevăzute, ducându-se să spună lui Mustafa-bei că eu mă îndărătniceam să nu recunosc pe cele patru fete de mai înainte, în aceste „cotoroanţe” cu chip de bufniţă.

După noaptea asta de desfrâu, mă închisei douăzeci şi patru de ceasuri în odaia mea, nemaiprimind pe nimeni.

Mâncarea îmi făcea greaţă. O azvârlii lui Lupu, căruia îi mărturisii decăderea mea.

În sfârşit, scârbit până în măruntaie de josnicia în care beiul voia să mă cufunde, am hotărât să mă spânzur şi chemai pe stăpânul meu pentru a-i spune că – dacă nu consimte să-mi dea drumul – îmi pun planul în executare prin orice mijloace aş găsi. Mi se răspunse că beiul plecase într-o călătorie de zece zile. Vestea aceasta a fost o nouă surpriză pentru mine şi o mare uşurare. Ideea fugii mi se înfipse în minte.

Eram în martie. A doua zi, după plecarea beiului, mă plimbam prin parc, întovărăşit de slugă, când deodată o 119 întrebare îmi trăsni în minte: „Pe unde intră câinele în parc?” Parcul era doar împrejmuit de ziduri vechi şi cu neputinţă de escaladat, iar poarta cea mare, din faţă, sta veşnic zăvorâtă. Trebuia doar să fie vreo spărtură pe undeva. Începui să cercetez cu băgare de seamă şi, în adevăr, ţinându-mă de-a lungul zidului îmbrăcat în iederă şi cătină, am găsit un loc în care frunzele erau călcate în picioare. Făcându-mă că am o nevoie oarecare, lăsai însoţitorul pe cărare şi mă strecurai în tufiş şi, la temelia zidului, am descoperit o surpătură proaspătă, care îngăduia trecerea spre latura cea mai neumblată a câmpiei. Îmi însemnai locul în minte: se găsea tocmai în faţa ferestrelor mele.

În chiar noaptea aceea, prizonier al blestematei mele fortăreţe, creierul mi se aprinse. Scăparea era acolo, la două sute de paşi de odaia mea. Dar cum să mă strecor printre gratiile acestea înţepenite în nişte usciori de stejar?

Mă străduii zadarnic, prin întuneric, până la miezul nopţii. Mă istovii încercând să lărgesc gratiile, apoi scobind la îmbucătura lor în ramă, ca să le pot smulge. Silinţă zadarnică!… Simţeam că înnebunesc. Afară: lumină de lună, linişte, spaţiu, libertate. Aici: închisoare, desfrâu, tiranie.

Întrezăream sosirile beiului şi reînceperea sara-bandei cu tot cortegiul ei. Mă simţeam zdrobit. Odaia mi se părea o cuşcă infernală, stăpânită de diavoli. Un fior de gheaţă mă furnică prin spate, sudori reci îmi acoperiră faţa, încât mi-am muşcat limba până la sânge.

Ceasul era două. O linişte de mormânt stăpânea toată casa.

Repede adunai hârtii, petece, lemnişoare, le aşezai pe pervazul ferestrei şi le dădui foc. Tremurând de spaimă, 120 priveam spre tocul ferestrei care se mistuia, în timp ce camera se îneca în fum, iar parcul începea să se lumineze.

Mă apăsam cu amândouă mâinile pe gură ca să nu strig ajutor. Într-o sforţare deznădăjduită, apucai un vătrai şi smulsei două gratii, care se prăbuşiseră înăuntru, împreună cu bucăţi de cărbuni aprinşi. Apoi, ca scuturat de friguri, am adunat ce aveam mai de preţ şi sării în parc, unde începui să alerg, cât puteam de iute, spre zid.

Dar în zăpăceala mea şi împiedicat de întuneric, nu putui să nimeresc surpătura deodată. Cuprins de groază, începui să alerg la deal şi la vale, răscolind ramurile şi însângerându-mi faţa şi mâinile. În sfârşit, cu un strigăt de bucurie, dădui de gaura salvatoare şi o zbughii afară!

După vreo două ore, în schimbul câtorva bani grei de aur, eram pe ţărmul asiatic, şi de acolo, în lumina zorilor, contemplam colţul drept al Perei, de unde flăcări uriaşe se înălţau, răzbunătoare, spre ceruri! Un incendiu mai mult în Constantinopolul acesta bântuit de incendii.

În seara acelei zile liberatoare, o diligenţă mă lăsă la uşa unui han dintr-un sătuleţ turcesc. După câteva zile mă culcam în Smirna, iar o săptămână mai târziu fumam o delicioasă narghilea pe terasa unei mari cafenele din Beirut.

Dar nu s-a sfârşit încă.

Acum mă credeam în stare să desluşesc limpede viaţa şi să nu mă las înşelat. Aveam şaisprezece ani şi oarecare experienţă. Experienţa aceasta a mea împărţea lumea în

două categorii: întâi veneau fiinţele blânde şi iubitoare, cum erau Chira şi mama, apoi sălbaticii de teapa tatălui 121 meu şi, în sfârşit, mărinimoşii de felul lui Mustafa-bei.

Trebuia deci să iau aminte.

Şi chiar de pe terasa de unde mă aflam, începui pe loc să mă feresc de vreun jucător de şah cu trăsături simpa-tice. Mă gândeam la sărmanul Lupu, care se codise atâta vreme până să se lase mângâiat de mine. Făcui la fel, îndepărtându-mă întotdeauna de mâinile care se întindeau să mângâie obrajii mei de adolescent.

Dar, vai! Mă păzii atât de bine că, fără să-mi dau seama, mă apropiai de altă prăpastie, căci viaţa nu se cuprindea toată în cele trei categorii ale mele.

Închiriasem o cameră, chiar deasupra frumoasei terase a lui „Grand Concert-Variétés", de pe unica piaţă publică din Beirut. De dimineaţă până seara, cafeneaua gemea de lumea cea mai împestriţată, dar, afară de eleganţii băştinaşi, de care mă feream, ceea ce făcea farmecul acestui local era trupa de artişti străini, angajaţi la varieteu.

Bărbaţi şi femei, tineri şi bătrâni, frumoşi şi urâţi, ei erau cu toţii oameni de viaţă. Pretutindeni n-auzeai decât glume, râsete comunicative. Pentru fiecare dintre obişnuiţii cafenelei ei aveau câte-o vorbă drăguţă, şi fiecare era mulţumit. Cum şi eu făceam parte dintre obişnuiţi, mulţu-mirea generală dădu şi peste mine şi mă nimeri de minune!

Artiştii aceştia erau italieni, greci şi francezi. Locuiau în acelaşi hotel cu mine. Pe un coridor strâmt, în faţa odăii mele, şedea o tânără pereche de greci, care cântau foarte bine. Bărbatul nu-mi plăcea, dar femeia. s-o sorbi într-un pahar de apă! Eu o sorbeam din ochi de dragă, dar. în tainä. Ori de câte ori ieşeam, nu ştiu cum se făcea, că uşa camerei lor era mereu deschisă, iar ea totdeauna singură şi aproape goală în faţa oglinzii. Asta mă făcea să mă ruşinez din cale afară şi închideam ochii cât puteam, dar. ceva mai tare decât mine, mi-i deschidea.

Şi iată că, într-o bună zi, pe când ne încrucişam prin umbra coridorului, ea mă prinse în braţe, mă sărută apăsat şi spuse:

— Dar ştii că e ruşinos tinerelul nostru! Trebuie încurajat!

Zăpăcit de întâmplarea asta, îndată ce m-am întors în odaia mea, mi-am zis: „Ei şi!… Ce primejdie poate fi într-un sărut pe care-l dă o femeie unui tinerel?” Căci, într-adevăr, acum eram un „tinerel”. Nu o spunea ea? Şi hainele, independenţa, aperitivele scumpe pe care le luam o dovedeau îndeajuns. Numai judecata mea n-o dovedea, căci începusem să-mi pierd capul. Dar cui îi pasă de judecată?

Într-o după-amiază contemplam de la fereastra mea furnicarul de oameni din piaţă, mă gândeam la jocul, la vocea, la gesturile actriţei, amintindu-mi cu durere ingenuităţile Chirei, când, deodată, uşa se deschise, şi cântăreaţa intră. Mă prinse frica.

— Nu te teme de nimic, micuţule: el e jos, prins într-un joc mare. Mi s-a aruncat de gât.

Am protestat:

— Nu vreau să staţi aici.

— Cum? Mă goneşti? Şi eu care te iubesc şi care credeam că şi tu mă iubeşti! şopti ea duioasă, sărutându-mă.

Şedeam pe pat alături de ea şi zău, nu mă simţeam rău deloc. Apoi, nu ştiu cum a făcut, dar tot mângâindu-mă, deschise uşa şi apucă repede o tavă pe care erau o sticlă de vin străin şi prăjituri. Îmi plăcură nespus. Ea porunci altele. Nu m-am dat bătut, nici de data asta, mai din lăco-mie, mai pentru a face pe grozavul. Şi ce mai îmbrăţişări!

Ce sărutări!

Dar am băgat de seamă că grecoaica prea mă pipăie şi mă ruşinai.

— Ştii ce, puişorule? îmi zise ea. Nu eşti bun de nimic!

La vârsta ta!

Şi ca să nu mă supăr schimbă vorba:

— Eşti raia?

— Nu ştiu.

— Ce acte ai?

— N-am nici un act.

— Cum, călătoreşti prin Turcia, fără hârtii? Dar asta-i cât se poate de imprudent, dragul meu: ai putea fi arestat!

Mă îngrozii. Dacă mi-ar fi spus cineva că poliţia lui Mustafa-bei e la uşă, nu m-aş fi înspăimântat mai tare.

O rugai să nu spună nimănui. Ea îmi făgădui sprijinul ei. Iar protecţie! Ce blestem! Oare nu e chip să trăieşti nicăieri pe lumea asta fără să fii protejat?

Pe loc mă cuprinseră tot felul de gânduri negre. Ea îmi mângâie degetele:

— Ce frumoase inele ai! Nu-mi dai şi mie unul?

Fireşte, n-am putut refuza un inel. protectoarei mele. Viaţa mi se întunecă. Nici cincisprezece zile nu 124 trecuseră de când trăiam în libertate. Şi iată că o mână invizibilă care parcă se întindea de la Constantinopol până la Beirut, îmi primejduia din nou viaţa.

Dar o mână foarte vizibilă şi mult mai apropiată îmi întinse, în chiar seara acelei întâlniri, o socoteală de vinuri străine şi prăjituri care egala preţul întreţinerii mele pe o lună întreagă.

Plătind nota, mi-am zis: „Asta şi cu inelul mă fac să înţeleg că libertatea mea e bolnavă rău”.

După câteva zile, am aflat cât era de bolnavă.

Nedespărţiţi la aperitiv, cântăreaţa şi bărbatul său deveniră curând comesenii şi chiar pensionarii mei. Într-o zi, pe când jucam o partidă de table, un ofiţer de poliţie se apropie şi-mi spuse:

— Dumneavoastră locuiţi aici, domnule?

— Da, domnule! şoptii, gata să leşin.

— Fiţi aşa de bun şi treceţi mâine dimineaţă pe la poliţie să vizeze hârtiile!

Şi, salutând prietenos pe tovarăşii mei, plecă. Am simţit că mă prăbuşesc într-o prăpastie.

— Nu face nimic! îmi spuse cântăreaţa. Bărbatul meu se va duce chiar acum să-l roage pe poliţai să te lase în pace.

Sunt prieteni buni!

Cu câtă căldură le-am mulţumit!

În adevăr, nimeni nu mai veni să mă supere. Chiar în ziua aceea mă frământai să găsesc un mijloc de a le 125 arăta recunoştinţa mea, altfel de cât prin mesele ce le ofeream. Prilejul mi-l dădu bărbatul însuşi:

— N-am noroc la joc, prietene! îmi spuse el, aprins la faţă. N-ai putea să mă împrumuţi cu două lire?

— Cum nu!

A doua zi a fost atât de nenorocos şi-mi mai ceru două lire. A treia zi, tot pe atât. După vreo săptămână, ghinionul lui îmi dădu de gândit, căci, dacă urma tot astfel, banii nu-mi ajungeau nici trei luni.

În aceeaşi seară, am luat drumul Damascului în tovărăşia a doi mari negustori de covoare.

Zdruncinat în colţul harabalei, mă gândeam la ciudăţeniile vieţii: „De-acum trebuie să fiu cu băgare de seamă şi faţă de femeile care au obiceiul să te sărute pe întunecimea coridoarelor!”

Damascul a fost pentru mine cu adevărat un drum al Damascului. Acolo, viaţa mea se schimbă cu totul.

Ai crede că asupra acestui oraş Dumnezeu a cernut praful din cele patru colţuri ale lumii. Ajungând aici, crezui că-mi dau sufletul.

Mă îmbrăcasem cu un costum sărăcăcios de orăşean grec, pentru a trece mai nebăgat în seamă. Celelalte lucruri le duceam la subsuoară, învelite într-o basma, iar bijuteriile şi banii mi-i ascunsesem în chimir, pe care-l încin-sesem chiar pe piele. Astfel deghizat, mă simţeam la adăpost de orice „protecţie” nedorită. Mă strecuram pe străduţele care străbăteau, ca nişte hrube, casele mahala-lei Cadem, căutând vreo odaie mai ieftină. Un hangiu 126 grec îmi spuse că pentru ca să mă coste mai puţin ar trebui să iau un pat, în vreo odaie cu două paturi. Am primit.

Când am intrat să văd camera şi să-mi las legătura, întrebai cine va ocupa patul celălalt.

— Tot unul ca tine! îmi răspunse el, morocănos.

Eram foarte tulburat. Ţara mea, Chira, mama se scufundau într-o depărtare neguroasă, pe veci dispărute pentru mine. Iar eu, pe veci smuls din cuibul meu drag, ce căutam în oraşul acesta sinistru? Cum puteam eu nădăjdui să mai dau de soră-mea? Şi ce-am să pot face, ca să-mi câştig pâinea de toate zilele, când voi isprăvi banii?

Afară de asta, n-aveam nici un act. Şi iată ce era mai grav. Puteam fi arestat oricând. Cine m-ar fi scos din închisoare?

În curtea hanului, în jurul unui havuz împodobit cu flori, o mulţime de pierde-vară şedeau tolăniţi, flecăreau, fumau şi beau un rachiu lăptos. Toţi păreau fericiţi. Oamenii aceştia erau la ei acasă. Se cunoşteau, se ajutau între ei, aveau dureri şi bucurii comune. Dar eu? Ce eram eu pentru ei? Un necunoscut. Cine intră în odaia în care zace un necunoscut (de boală sau de inimă rea), ca să-l întrebe ce-l doare sau ce-ar pofti?

Instinctiv, dusei mâna la chimir, unde îmi aveam banii, singurii mei prieteni! Dar aurul e un prieten care te părăseşte, fără să-i pese, te trădează cât ai clipi din ochi, iar eu nu cunoşteam nici un mijloc prin care să-l fac să reintre în chimir.

O fiinţă precum Chira ar fi fost cu totul altceva. Ea nu m-ar fi părăsit pentru nimic în lume. Eram nedespărţiţi.

Oare să fi fost cu putinţă să existe vreo altă Chiră pe lumea asta? Poate! Dar ele îşi aveau desigur Dragomirii lor. Pentru ele eu eram un simplu necunoscut, un trecător pe care-l priveşti o clipă cu curiozitate şi pe care-l uiţi tot atât de uşor.

Ca să mă mângâi, cerui un pahar cu rachiu, apoi altul.

Ceasul prânzului veni. Am gustat ceva şi cerui un pahar cu vin, apoi altul. Şi cu inima grea de amărăciune mă urcai în odaia mea.

Aici, un om ca de vreo treizeci de ani, pe jumătate dezbrăcat, sta pe marginea patului. Pe masă ardea o lampă.

Două scaune. Paturile, de o curăţenie îndoielnică. O oglindă afumată. Nici urmă de lavoar.

Îi dădui bună seara pe greceşte şi-mi examinai patul.

— Trebuie să-l depărtezi de perete, îmi vorbi el ca unei vechi cunoştinţe, sunt ploşniţe. Vom lăsa lampa aprinsă toată noaptea: ploşniţele, ca şi bufniţele, se tem de lumină.

— Ploşniţe? făcui eu mirat, căci într-adevăr nu văzusem în viaţa mea asemenea gângănii. Ce sunt astea, ploşniţe?

— Cum? tu nu ştii ce sunt ploşniţele? mă întrebă el uimit. Lasă, ai să afli în noaptea asta. Dar, ia spune-mi, unde ai dormit până acum de n-ai habar de ele? Eu, dimpotrivă, nu ştiu ce-i aia un pat fără ploşniţe!

— Şi fac rău ploşniţele? întrebai, înfricoşat de acest vrăjmaş.

— Oleacă, îmi răspunse el nepăsător.

Eram obosit. Voiam să mă dezbrac şi să mă culc, dar o ruşine necunoscută până atunci mă reţinu în faţa acestui străin. El înţelese, căci micşoră lumina, iar după ce mă strecurai în aşternut, se sculă şi mări flacăra.

— Parc-ai fi o fată mare! adăugă el râzând.

Această glumă îmi dădu un pic de încredere în el, şi noaptea aceea am dormit în pace, strângându-mi chimirul sub căpătâi.

A doua zi de dimineaţă nu ştiam mai mult decât în ajun ce însemnează o pişcătură de ploşniţă, dar tovarăşul meu îmi arătă o pată de sânge pe faţa de pernă. Mă îmbrăcai vesel, fără să mă mai jenez de el.

Din curte răzbăteau frânturi de vorbe şi hohote de râs.

Privii pe fereastră: în jurul fântânii, aceeaşi lume împestriţată fuma din ciubuce lungi şi sorbea zgomotos din ceşti cu cafea. Curtea era stropită şi măturată. Aerul proaspăt pătrundea adânc în plămâni, o lumină aurie, misterioasă, cum numai în Orient străluceşte, învăluia lucrurile şi fiinţele.

M-am luminat pe dată. Drăcuşorul cel duios, care dormea în adâncul sufletului meu, se trezi.

— Nu vrei să luăm o cafea împreună? îl întrebai pe necunoscut.

— Ba da, cu plăcere.

Jos, trăgând din ciubuce, care fumegau ca nişte coşuri, vorbirăm multe şi de toate. El îmi destăinui amarurile lui: n-avea de lucru, nici bani şi era dator vândut. Atunci i-am destăinuit că şi eu aveam un necaz.

— Mi-am pierdut actele. Dacă m-ai ajuta să-mi procur altele, ţi-aş da o liră turcească drept mulţumire. El se înflăcără:

— Cum nu! Se poate! Cunosc un „scriitor public” care face aşa ceva, dar cere cam scump.

— Cât? întrebai voios.

— Patru lire!

— Le dau!… Şi ţie, lira făgăduită.

După un ceas, un scrib cu o barbă lungă şi albă se jura – pe ochii lui – înaintea unui funcţionar, că mă văzuse născându-mă la Stambul, în cutare an la Egirei, că mă numesc Stavru, şi că eram deci raia, supus al sultanului, „stăpânul nostru”.

Funcţionarul ascultă, zâmbind, apoi luă o pană şi acoperi o foaie întreagă cu frumoase slove arabe, semnă, puse pe bătrân să iscălească şi el, aplică sigiliul împărătesc şi-mi înmână preţiosul talisman.

— Trebuie să-i dai un bacşiş, îmi şopti martorul.

Pusei o liră pe masă.

— N-ajunge! făcu bătrânul.

Mai dădui una. De câte ori scoteam câte o liră mă duceam într-un colţ, ca să scotocesc în chimir. Când ieşii, îmi plătii şi martorul, apoi plecai cu tovarăşul meu să hoinărim prin oraş, să mâncăm şi să bem.

Seara ne întoarserăm la culcuşurile noastre, beţi şi veseli. Am adormit buştean, bătându-mi joc de ploşniţe, dar având grijă să-mi ascund chimirul sub cap.

Când m-am trezit, mă prinse mirarea văzându-mă singur în odaie. Tovarăşul meu de cameră mă părăsise, fără să-mi

spuie un cuvânt. Dar nu numai el plecase, ci şi prietenul meu trădător, aurul, scumpul meu chimir. Mă trădase fără nici un pic de îndurare, se duseseră amândoi, lăsându-mă doar cu trei megedii în buzunar şi cu blestematul talisman!

Acum nu mai era cazul să plâng. Era moarte curată.

Şi azi simt, aici, deasupra stomacului, nodul, golul care mi-a pustiit pieptul în dimineaţa aceea, când doar că n-am murit.

Mă învârteam năuc, în cămaşă şi izmene, şi mă aple-cam peste fereastră, fără să-mi dau seama de ce fac. Ca întotdeauna, în curte fumau aceeaşi oameni, roată în jurul fântânii, dar acum parc-ar fi fost nişte gropari care păzeau un sicriu. Voind să cobor scara, mă azvârlii inconştient în gol! M-am ridicat pe dată, cu faţa însângerată şi simţind că mă înăbuş. La sosirea hangiului şi clienţilor săi, nu putui rosti decât un cuvânt:

— Chi.mirul!

Începură să întrebe toţi, din toate părţile. N-am putut îngăima nimic decât:

— Chimirul!

— Ei bine. ce-i cu chimirul?

— Chimirul!

Îmi turnară apă pe cap, îmi spălară faţa de sânge şi mă siliră să beau rachiu.

— Hai, spune acum! răcni hangiul, zgâlţâindu-mă de umăr.

— Chimirul!

— Să ştiţi, făcu el, că tâlharul care dormea în patul celălalt i-a şterpelit chimirul, drept mulţumire că l-a îndopat ieri toată ziua.

Cum nu mă mai astâmpăram la un loc, el mă aşează pe un scaun. Rămăsei răstignit, cu mâinile atârnând moi de-a lungul trupului. El încercă să mă mângâie:

— Ştiu. e o nenorocire. Ţi-a furat gologanii. Dar pentru asta trebuie să te omori? Ce-ai să câştigi atunci?

Câţi cereci aveai?

— Chimirul! repetam întruna.

— Ei, na-ţi-o bună! Băiatul ăsta nu mai ştie să spună altceva decât „chimirul”. Şi hangiul se urcă în odaia mea şi-mi aduse hainele.

— Hai! Îmbracă-te!

Mă lăsai moale ca un paralitic. El mă îmbrăcă din tălpi până în creştet. Apoi, căutându-mi prin buzunare, scoase actul de identitate şi banii rămaşi.

— Ia te uită!… Dar, după cât văd, nu eşti chiar atât de sărac! Ai trei megedii. Şi te chemi Stavru! Ei bine, Stavrule, cu banii ăştia nu mori de foame. Ce treabă ştii să faci?

— Chimirul.

— Eiii!… Lua-l-ar dracu de chimir! răcni el, înfuriat.

Şi vârându-mi averea în buzunar, plecă, bombănind: 132

— Ce dracu, doar nu vei fi avut în chimir cu ce cumpăra o cămilă, că atunci n-ai fi tras la mine!

Aveam în chimir mult mai mult decât trebuia ca să cumpăr o cămilă. Aveam optzeci şi trei de lire turceşti, de aur, nouă inele cu pietre scumpe şi ceasul! Şi, bogat, cu toată această avere, trăsesem, totuşi, la hanul lui!

Nu-i deloc adevărat că omul ar fi o creatură care înţelege rostul vieţii. Deşteptăciunea lui nu-i serveşte la mare lucru.

Că are grai, nu însemnează că nu-i un prost. Dar acolo unde prostia-i întrece chiar şi inconştienţa animalelor e când e vorba să ghicească şi să simtă durerile semenilor săi.

Nu rareori ni se întâmplă să vedem pe drum câte-un bărbat cu chipul palid şi privirile rătăcite, ori câte-o femeie plângând. Dacă am fi, în adevăr, nişte fiinţe superioare, ar trebui să oprim pe bărbatul sau pe femeia aceea şi să le oferim pe dată ajutorul nostru. Asta ar fi singura superioritate pe care aş fi dispus să i-o atribui omului asupra animalelor! În realitate însă niciodată nu facem aşa ceva.

Au trecut cincizeci de ani de la întâmplarea asta, aşa că nu-mi prea aduc aminte cum m-am sculat de pe scaun şi am ieşit în curtea hanului, nici pe unde am umblat

— cu mintea rătăcită – străbătând oraşul. Dar ceea ce ştiu e că nici o mână nu s-a pus pe umărul adolescentului

aceluia care, privind în gol, mergea în neştire; nici un glas, nici un chip omenesc nu s-a oprit să mă întrebe: „Ce ai?”. În starea aceasta de inconştienţă mă pomenii, în dimineaţa aceea de aprilie, în păduricea care este locul de plimbare al locuitorilor Damascului – numită Baptumá.

Mă dezmeticii în urletele şi înjurăturile unui vizitiu arab, care doar că nu mă răsturnase. Mă pipăii la brâu, dar chimirul nu mai era!

Simţeam cum îmi bătea inima ca unei vrăbiuţe pe care-o ţii în mână, şi în acelaşi timp un nod parcă mi se ridica din stomac şi-mi curma răsuflarea. Mişcarea aceasta devenise un tic chinuitor. Ori de câte ori îmi duceam mâna la brâu, inima îmi săgeta de o spaimă care mă sugruma şi neîncetat simţeam nevoia de a mă încredinţa că, în adevăr, fusesem victima acestei nele-giuiri şi că nu mai aveam chimirul.

În momentele de grea cumpănă, inimile simţitoare se deprind anevoie cu gândul că nenorocirea într-adevăr s-a întâmplat şi că nu mai este nimic de făcut.

Pe lângă mine treceau tot felul de oameni: perechi de îndrăgostiţi, femei cu copii, domni burtoşi, liniştiţi şi satisfăcuţi. Mă priveau şi treceau înainte. Nu vedeau nimic. Pe când eu. Eu muream. Eram singur, menit să îndur un chin prea greu pentru vârsta, pentru inima şi pentru lipsa mea de experienţă.

Mergeam întruna. Ieşii din oraş. Câmpia siriană, cu drumurile ei gloduroase şi colibele beduinilor, îmi păru ca moartă, asemenea simţurilor mele. Nu priveam un lucru fără să-mi duc mâna la brâu şi să tresar; „Nu mai am chimirul!”. Iar în clipa aceea, parcă mă strângea cineva de gât.

Un copil de arab trecu pe lângă mine, călare pe-un măgar şi trăgând de funie o cămilă împovărată de două sarcini care se legănau. Urâciunea dihaniei acesteia, cu ochii lătăreţi, ca de şarpe, mă înfioră. Mai încolo, un 134 beduin cu barba neagră, încâlcită, cu chipul ars de soare, se apropie în galop, opri şi mă întrebă ceva pe arăbeşte.

N-am ştiut ce să-i răspund. El pieri, lăsându-mi o impresie plăcută, căci mi-a amintit frumosul chip al lui Cosma.

Curând după aceea am ajuns într-un sat sărăcăcios, în care oamenii, stând la pământ, strujeau lemne, slu-jindu-se pentru treaba asta de picioarele goale, tot atât de bine cum s-ar fi servit de mâinile sale. Femei îmbrăcate în zdrenţe negre, murdare şi cu chipurile acoperite – adevărate „sperietori” – duceau pe cap ulcioare ovale, în timp ce copiii, murdari şi slăbănogi, se jucau şi ţipau ca nişte draci. Înaintea unui cuptor, făcut din lut uscat, pe jumătate scufundat în pământ, un bărbat scotea nişte lipii calde, care răspândeau un miros de cocă crudă.

Tocmai ieşeam din sat, când am băgat de seamă că un câine se luase după mine. Mă oprii. Se opri şi el şi ne privirăm în ochi. Era un câine cenuşiu, de mărimea lui Lupu, dar, sărmanul, n-avea nimic mândru şi independent în el. Nici liniştea conştientă a celuilalt. Îşi plecă umilit capul şi se piti de frică. Expresia ochilor lui era ştearsă, tulbure. Îmi fu milă şi-l mângâiai pe cap. Îmi linse mâna. Nu era mofturos.

M-am întors la cuptor, am cumpărat de doi metilici patru lipii şi i le dădui. Le înghiţi pe câte patru, fără să le mestece. Mai luai patru, le vârâi în buzunar şi o pornii în neştire. Câinele iar s-a luat după mine.

În faţa mea se ivi un deal nisipos, cu totul sterp şi pustiu. Am ajuns la el şi am început să-l urc, însă obosii curând şi mă aşezai alături de câine. Departe, în vale, Damascul, presărat cu cupole şi minarete care dominau 135 nenumăratele terase, îmi apăru ca un imens cimitir, îngropat în pulberea lui albă.

Nici un zgomot nu ajungea până la mine. În urechi nu-mi răsunau decât zvâcniturile puternice ale inimii mele zdrobite. Ochii mi s-au împăienjenit. Damascul şi lumea au dispărut. Din negura trecutului îmi răsări luminoasă casa mamei mele. Traiul tihnit al vremurilor acelora atât de îndepărtate mi se strecură sub pleoapele închise. Retrăii zilele fericite de odinioară până în cele mai mici amănunte,

din clipa cea mai întunecată a amintirilor mele, până la grozava noapte a omorului, până la răpirea noastră.

Şi deodată mi se înfipse în suflet gândul că nenorocirea mea şi a Chirei erau suferinţi izbăvitoare, pentru că am voit, am provocat şi am servit de unelte pentru înfăptuirea acelui omor. Dorisem moartea părintelui şi a fratelui.

Neîndoios, acesta era un păcat de moarte. Şi acum Dumnezeu ne pedepsea pe amândoi – pe ea prin robie, pe mine printr-o libertate plină de chinuri.

Deschisei ochii şi mă înspăimântai. La apus, cerul era roşu ca sângele. Nori grei, ca de sânge închegat, se târau aproape de pământ, luând întruchipările cele mai fantastice, una mai grozavă ca cealaltă.

M-am prăvălit la pământ, ascunzându-mi faţa între palme, înaintea micii peşteri lângă care poposisem. Mă rugai îndelung, cerând iertare lui Dumnezeu, tatei şi sufletului fratelui meu ucis.

Şi noaptea învălui în taina ei trupul unui adolescent pocăit, care căuta mângâiere în trista soartă a unui câine trimis de hazard.

Rugăciunile şi penitenţele uşurează sufletele credincioşilor. Avui câteva ceasuri de linişte. Însă în apropierea zorilor, în regiunile nisipoase se lăsă un frig de gheaţă.

Când soarele a apărut în zare tremuram din toate încheieturile şi mi-am închipuit că trebuie să mă fi îmbolnăvit de moarte.

„Dacă voi muri, mă gândeam, după această căinţă, Dumnezeu mă va ierta şi poate nu-mi va trimite sufletul în muncile iadului!”

M-am sculat şi am luat-o înapoi. Pe drum mâncai o lipie. Pe celelalte trei le dădui câinelui care era mai flămând decât mine.

După puţin, soarele începu să mă înfierbânte în spate; în mine simţeam încolţind o pace binefăcătoare. Ajunsei în sat. Nu mi se mai păru atât de urât. Aici, câinele m-a părăsit.

Asta mă duru puţin. Îl mângâiai pe cap şi m-am despărţit de el ca de-o cunoştinţă plăcută, făcută într-o călătorie scurtă.

Singur acum, mă îndreptai spre Damasc prin păduricea Baptumá, chinuit mereu de gândul chimirului meu.

În drum m-am încrucişat cu o lungă caravană de cămile, dar nu mă mai speriai de ele. Am ajuns pe aleile Baptumei puţin înainte de amiază, pe o vreme admirabilă.

Forfoteala de acolo mă minună. Bărbaţi în mândre haine turceşti, femei tinere şi negrăit de frumoase – cele mai multe neavând decât partea de jos a feţei uşor acoperită de un val străveziu – treceau încoace şi încolo, pe jos şi în trăsuri. De pretutindeni zvoneau glasuri sonore, hohote de râs, amintind clinchetul paharelor de cristal lovite cu o vărguţă, convorbiri vesele.

Eram încântat de farmecul glasurilor ca şi de pitorescul costumelor. Mi-aduc aminte că era într-o vineri, duminica musulmanilor. Femeile se salutau rar, graţios şi discret, însă efuziunile sentimentale dintre bărbaţi, salamalecurile şi nesfârşitele strângeri de mână pricinuiau opriri îndelungi celor ce se plimbau pe jos. Se vorbea foarte mult turceşte. Cu toate acestea, araba domina.

M-am oprit îndelung, admirând mişunarea mulţimii.

Cu încetul trecătorii şi trăsurile începură să se răărească.

Îmi urmai drumul, visător, tulburat, cu inima chinuită între dorinţa de a trăi, setea de veselie şi nenorocirea şi ruina mea. Curând rămasei singur, singur cu jalea care mă bântuia. O trăsură cu doi cai venea la trap din partea opusă. Când ajunse în dreptul meu, răsuflarea mi se tăie, inima-mi încetă să mai bată.

Da, şi azi mai cred că era dulcea şi iubita mea soră!

Era Chira, aşa cum o împodobise Nazim-Efendi în corabia lui, într-un maiestru vestmânt de odaliscă, de cadână de harem, semănând portretelor atârnate pe pereţi!

M-am clătinat, am bătut din palme şi am strigat pe româneşte:

— Chira!… Chiralina!… Eu sunt! Dragomir!

Tânăra femeie surâse sub vălul străveziu şi-mi făcu un semn cu mâna înmănuşată, dar vizitiul pocni din bici, eunucul de pe capră mă fulgeră cu privirile şi echipajul zbură.

Am crezut că mor! Chira era – îmi făcuse doar se-mnul! Şi fără să mai aştept o clipă, începui să alerg ca un struţ în urma trăsurii, zicându-mi: „Doamne-…Dumne-138 zeule! Abia mi-am mărturisit păcatul şi m-am căit, că îndurarea ta mi-a scos în cale pe surioara mea pierdută!” În ciuda strădaniilor mele, trăsura se îndepărta mereu.

Răsuflarea mi se tăiase şi mă temeam să nu pierd trăsura din vedere. Spre norocul meu, la ieşirea din pădurice o văzui îndreptându-se spre o bogată vilă, ale cărei porţi se deschiseră, înghiţiră echipajul şi se încuiară în urma lui.

Ţipai de bucurie. M-am repezit cu cele din urmă puteri spre poartă şi începui să lovesc cu furie, cu pumnii şi picioarele. Pe dată se deschise o portiţă şi apăru un cavas în uniformă.

— Chira!… urlai eu, în turceşte, gâfâind. Aceea-i sora mea!… Vreau să-i vorbesc!

— Ce!… Ce vrei? mă întrebă cavasul, tot în turceşte, oprindu-mă.

— Cucoana. care a intrat cu trăsura e sora mea.

Chira!

— Ce Chira, bre? Ai înnebunit?

În adevăr, înnebunisem, căci am tăbărât peste cavas, şi ţâşnind pe lângă el am răzbătut în curte. N-avui însă timp să trec mai departe. Doi inşi apărură ca din pământ, în vreme ce de la o fereastră un glas răguşit de bătrân strigă:

— Ce însemnează zgomotul acesta?… Ia să-i daţi câteva ghiaurului acela, precum şi cavasului care l-a lăsat să intre!

Fusei târât afară din ogradă, întins la pământ şi bătut cu o vână de bou, până îmi plesniră şi pantalonii şi pielea.

Apoi traseră zăvoarele şi mă lăsară pe jumătate leşinat de durere.

Ăsta-i punctul culminant al calvarului meu. Aici sfârşesc tristeţile a mai mult de trei ani de copilărie chinuită. Căci, dacă Dumnezeu a fost crud cu mine şi nu a voit să mi-o redea pe Chira, o Providenţă există totuşi, şi această Providenţă mi-a trimis un prieten.

Ridicându-mi trupul zdrenţuit, de-abia avui puterea să mă târăsc de partea cealaltă a drumului şi mă lăsai la pământ, secătuit. În momentul acela, un om între patruzeci şi cincizeci de ani, îmbrăcat într-un costum grecesc sărăcăcios, ducând într-o mână vasul cu salep, şi în cealaltă coşul cu ceşti, se apropie de mine, îşi lăsă jos povara şi încrucişându-şi braţele pe piept, oftă din fundul plămânilor:

— Ah, sărmane copil! făcu el, în greceşte. Am văzut când te băteau, dar n-aveam nici o putere! Ce supărare le-ai făcut păgânilor acestora ca să te schingiuiască aşa?

Priveam chipul acela plin de sinceritate, barba sură şi încâlcită, ochii buni şi îndureraţi sub o frunte încreţită.

Şi, turbat de durere am ţipat răzvrătit împotriva simţirilor mele:

— Du-te la dracu!… Lasă-mă în pace!

Şi izbucnii în plâns. Bunătatea lui birui:

— Pentru ce mă dai la dracu, băiatu-meu? Mi-e milă de tine şi aş vrea să te ajut, căci te văd nenorocit!

— Să mă lăsaţi în pace cu toţii, cu mila şi cu inima voastră! Sunt sătul de voi!… Vreau să mor singur!

— Vai, nenorocitule!… Atât de tânăr şi. dezgustat de viaţă!… Dar, oricum. ia bea ceaşca asta cu salep cald…!

Are să-ţi facă bine.

Am luat ceaşca cu salep fără să ştiu ce să mai cred. Ce regulă, ce înţeles trebuia să trag din scurta mea experienţă, în care atâţi oameni, care începuseră prin a se arăta buni şi generoşi, sfârşiseră prin a fi josnici şi criminali? Da, la şaisprezece ani, cunoşteam această josnicie a sufletului omenesc. Şi cu toate acestea, nu ştiam totul.

Nu ştiam, mai ales, că operele Creaţiunii sunt infinit mai complexe şi mai variate, că miile de patimi îndurate nu ne

dau dreptul să scuipăm asupra întregii lumi.

Dumnezeu însuşi a înţeles aceasta când, supărat pe-o omenire păcătoasă, s-a hotărât s-o pedepsească, fără s-o extermine, căci a scăpat de la pieire un patriarh drept şi familia lui. E adevărat că oamenii care au venit după potop n-au preţuit mai mult decât înaintaşii lor, însă asta n-a fost din greşeala lor. Asta însemnează că Dumnezeu (întocmai ca mine la şaisprezece ani) nu cunoştea bine lumea şi n-a prea ştiut ce face.

Din ziua în care soarta mi-a scos înainte pe Barba Iani, vânzător de salep şi suflet divin, am înţeles că omul care are norocul să întâlnească în viaţa lui pe un Barba Iani trebuie să se considere fericit. Nici eu, de când trăiesc, n-am întâlnit decât unul singur, dar el mi-a fost de-ajuns ca să-mi îndulcească întreaga viaţă şi să mă facă adesea s-o binecuvântez, să-i ridic osanale.

Căci bunătatea unui singur om este cu mult mai puternică decât răutatea miilor de oameni. Răul piere în aceeaşi clipă cu moartea celui care l-a săvârşit, binele continuă să-şi reverse strălucirea şi după dispariţia celui drept.

Întocmai ca soarele care goneşte norii şi aduce bucuria pe pământ, Barba Iani trăsni răul care-mi rodea inima şi mi-o umplu de sănătate. Nu de puţine ori împotrivirea 141 mea îl răni, dar care inimă – oricât de zdrobită ar fi de întâmplările vieţii – poate rezista inimoasei bunătăţi?

Trebuii să mă las copleşit; şi providenţialul salepgiu cunoscu toată drama fragedei mele vieţi. Leacul său m-a tămăduit fulgerător.

— Stavrache – vorbi el, adoptând, din prudenţă, falsul meu nume – deocamdată trebuie să renunţi de-a mai căuta pe sora ta într-un chip atât de puţin înţelept. Trebuie să ştii că mai curând smulgi o căprioară din colţii tigrului decât pe o femeie închisă într-un harem. Iar dacă izbuteşti să-ţi înfrânezi această slăbiciune a inimii, restul e uşor ca bună-ziua! Tu ai trei megedii. Ei bine, banii aceştia îţi ajung ca să-

ţi cumperi un ibric şi ceşti pentru salep, adică ceea ce vezi că am şi eu şi-mi îngăduie să trăiesc

— de douăzeci de ani – în deplină libertate. După asta, cu ibricul într-o mână şi cu panerul în cealaltă, cu Barba Iani lângă tine, vom bate uliţele, pieţele, vom străbate locurile de petrecere şi bâlciurile, strigând voioşi: „Salep!

Salep! Salep! Iată salepgiul…!” Îngăduitorul pământ al Levantului se va întinde larg şi liber înaintea ta. Da, liber, căci – orice s-ar spune despre acest pământ absolut turcesc – nu este altul pe care să poţi trăi mai liber, cu o singură condiţie însă: să te faci mic, să dispari în mulţime, să nu te deosebeşti prin nimic de alţii, să fii surd şi mut.

Atunci şi numai atunci te vei strecura pretutindeni, nezărit.

Porţile cele zăvorâte nu se deschid când vrei să le forţezi.

Nu mai departe decât a doua zi, împovărat cu ibricul şi panerul cu ceşti, strigam, cu tărie, alături de Barba Iani: „Salep!… Salepgiul!”.

Atunci am înţeles în ce chip izbuteşti să faci să revină în chimirul tău banul, prietenul acela trădător şi fără inimă, 142 care te părăsise. Din toate părţile ne cădeau gologani, libertatea intra în punga mea, şi seara, frânt de oboseală, gustam din fericirea omului care poate trăi, fără să aibă buzunarele pline cu aur. Fumându-ne narghilelele pe câte o terasă, mă pătrundeam tot mai mult de bunătatea pe care o răspândea făptura lui Barba Iani. I-am fost recunoscător şi l-am iubit aşa cum iubeşti un părinte şi un prieten. Şedeam la el, lucram amândoi. Masa o luam laolaltă, ceasurile de hoinăreală le gustam împreună, astfel că am ajuns nedespărţiţi. O prietenie strânsă ne legă cu timpul, altoind mlădiţa tânără pe trunchiul arbo-relui copt.

Barba Iani, ca să nu-mi pară misterios, merse cu bunătatea lui până a-mi dezvălui trecutul său. Trecutul acesta nu era nici fără pată, nici fără amărăciuni.

Daskalos (învăţător) într-un orăşel din Grecia, săvârşise un păcat pasional, care-i adusese doi ani de închisoare şi

pierderea titlului. La ieşirea din puşcărie trebuise să-şi părăsească oraşul şi rătăci mai mulţi ani, făcând negoţ, cunoscând toate greutăţile, legând prietenii şi sângerându-şi inima. O altă aventură amoroasă era cât pe ce să-l coste şi viaţa. Atunci trecu în Asia Mică şi trăi singuratic, în independenţă, aproape în înţelepciune.

Era un om care ştia să vorbească, precum ştia să tacă, îi plăcea să facă bine, fără să cadă în slăbiciune, şi când nu-i plăcea vreo mutră, era inutil să i-o vâri în suflet.

Cunoştea toate dialectele Orientului Apropiat, şi tot timpul liber şi-l petrecea citind, hoinărind, spălându-şi rufele. Nu mă îndemna la nimic, îmi arăta numai ceea ce era bine, folositor şi cuminte de făcut. De la el am învăţat să citesc şi să scriu greceşte. Văzându-mă atât de fidel 143 ataşat lui, nu-mi precupeţi dragostea. La început îi ziceam „domnule”, el îmi spuse să-i zic „Barba”, adică „unchiule”.

În curând, uitând de pierderea chimirului – cu întreaga lui comoară – am devenit discipolul său, singurul lui prieten şi mângâierea bătrâneţelor lui.

Dar deocamdată mai aveam o grea încercare de trăit.

O trăirăm împreună.

Dacă uitasem pierderea chimirului, nu mă puteam obişnui cu aceea a soră-mi. Mi-era drag Barba Iani, dar pe Chira o adoram. Şi cum eram încredinţat că ea trăieşte îndărătul porţilor lângă care mâncasem bătaia aceea de neuitat, demonul mă împinse să trec iar pe acolo.

Era în mijlocul verii, la vreo lună de la nenorocita plimbare la Baptumá. Dădui târcoale – fără ştirea lui Barba Iani – în mai multe rânduri, afurisitei vile, ocolind-o pe departe, pândind, spionând. Nimic. Tot felul de femei ieşeau la plimbare în trăsură. Chira pierise.

Încurajat de îndemânarea pe care o întrebuinţam, într-o seară am hotărât să fiu mai îndrăzneţ. Îmi procurai o scară şi, favorizat de o noapte întunecoasă, mă dusei s-o rezim de zidul înalt care împrejmuia curtea. Căutam cu orice preţ mijlocul să privesc înăuntrul haremului, unde ştiam că

femeile umblă fără văl. Dar nu dădui decât de obloane închise. Mă încăpăţânai, făcui înconjurul zidului şi sfârşii prin a da de-o fereastră luminată. Dar asta nu era decât o cameră mare, bogat luminată şi în care nu era nimeni. Am aşteptat, cu inima zvâcnind, în capul scării, nădăjduind mereu să zăresc trecând vreo femeie.

Deodată, treapta pe care şedeam plesni şi fu cât pe ce să cad. Îngheţat de frică, mă agăţai cum putui mai bine, 144 când o zguduitură neaşteptată mă aduse în simţuri. Scara mi-a fost smulsă, iar eu căzui în braţele unui cavas, care, fără să scoată o vorbă, mă zdrobi sub o ploaie de pumni.

Am fost legat burduf, aşezat într-un cărucior tras de un măgar şi dus la Damasc, unde mă aruncară în arestul preventiv.

Închisorile preventive, în Turcia vremurilor acelora, erau adevărate morminte pentru supuşii otomani. Nenorocitul care intra acolo, mai ales pentru vinovăţii grave ca a mea, habar n-avea când avea să fie judecat, dacă vreun om cu vază n-ar fi alergat, sfănţuind în dreapta şi în stânga şi implorând graţia unui înalt funcţionar. Dar cea mai mare suferinţă nu era atât pierderea libertăţii, cât îngrozitoarea viaţă pe care trebuia s-o ducă acolo cel închis, mai ales când era un tânăr.

În celula mea eram o duzină. Patul comun – o lungă înşiruire de scânduri goale – ocupa trei sferturi din încăpere. Într-un colţ, un hârdău mare de lemn, cu capac, în care ne făceam nevoile, împrăştia o putoare înăbuşitoare.

Păduchi de toate felurile, ploşniţe fără număr şi şobolani mişunau puzderie. Nu se obosea nimeni să-i mai ucidă: pentru asta ar fi trebuit o viaţă de om.

Faptele cele mai scârboase se petreceau în văzul tuturor.

Turci, greci, armeni sau arabi nu mai păreau oameni.

Abjecţia omenească era fără seamăn, aşa că n-ar putea fi comparată decât cu ea însăşi, căci singură specia umană, dintre toate făpturile pământului, poate să se degradeze până într-atât.

Şi eu căzusem tocmai în iadul acesta pământesc, în mijlocul acestor monştri. Ce pleaşcă pe ei!

Nimeni nu mi-a luat apărarea, nimeni nu m-a ocrotit, nici musulmanii, nici chiar creştinii. Mai mult, se bătură pe prada proaspătă, îşi smulseră bărbile, se însângerară.

Dacă ar fi avut arme, s-ar fi ucis! Astfel, timp de o lună, cunoscui cele mai cumplite batjocuri ce se pot închipui.

Azi nu-mi pare rău de tot ce am păţit. Numai astfel am putut cunoaşte fiinţa omenească până în adâncurile ei.

Dacă am rămas bun, în ciuda tuturor celor ce am văzut, celor ce am suferit, e doar pentru a putea să-mi aduc prinosul de recunoştinţă celui care a creat Bunătatea, a făcut-o rară şi a aşezat-o printre bestii – ca unică justi-ficare a vieţii.

Mă socoteam îngropat de viu şi mă gândeam la moarte.

Se povestea că unii întemniţaţi, nemaiputând îndura chinurile la care erau supuşi, se spânzuraseră de gratiile ferestrelor, cu fâşii din hainele lor, în timpul nopţii, pe când toţi ceilalţi dormeau. M-am hotărât să fac şi eu ca aceşti martiri.

Cu toate acestea, un glas lăuntric mă îmbărbăta. Ştiam că nu mai eram singur pe lume, ca mai înainte. Un om inimos, un prieten rar, se afla undeva, afară. Era sărac şi fără protectori, dar bun şi inteligent. Neîndoios că el se gândea la mine, că lucra la libertatea mea.

Judecasem bine. Într-o zi, uşa celulei se deschise, paznicul intră şi îndărătul lui se ivi Barba Iani!… Câtă nespusă fericire! Numai apariţia Chirei m-ar fi putut face atât de fericit. Însă în acelaşi timp, câtă tristeţe! Într-o lună, părul bietului om albise! M-am aruncat în braţele lui, plângând. Drept orice compătimire, în faţa acestei scene dureroase, un grec, tolănit pe pat, strigă: 146

— Ei, moşneguţule! E al tău băiatul? Bună bucăţică pentru un loc ca ăsta!… Ne-am înfruptat cu toţii! Tu i-ai luat caimacul?

Galben ca ceara, Barba Iani mă strânse în braţe şi-mi spuse cu glasul tremurător şi înăbuşit:

— Fii tare!… Fii tare! Mâine vei fi scos de aici pentru a fi deportat.

— Deportat? strigai eu. Să mă despart de tine?

— E pedeapsa cea mai uşoară pe care am putut-o obţine.

Greşeala ta e gravă: ai voit să intri noaptea într-un harem.

De altfel, mângâie-te, eu te voi întovărăşi. Lumea-i largă, vom fi liberi şi – dacă în viitor te hotărăşti să mă asculţi

— vei fi fericit pe pământul turcesc. Hai, la revedere!

Pregăteşte-te pentru mâine dimineaţă, în zori!

N-am putut dormi toată noaptea. În faptul zilei, am fost scos afară. Doi jandarmi călări, înarmaţi cu puşti şi iatagane, aşteptau la poarta închisorii, cu o căruţă.

Abia atunci băgai de seamă că eram trei condamnaţi la deportare. Barba Iani era în faţă cu bagajele noastre.

Căruţa fu încărcată şi convoiul porni spre Diarbekir.

O viaţă de om nu se poate istorisi, nici scrie. O viaţă de om, care a iubit lumea şi a străbătut-o, e şi mai cu neputinţă de povestit. Dar când acesta a fost un om pasionat, când el a cunoscut toate formele fericirii şi ale nenorocirii, străbătând pământul, atunci e aproape o îndrăzneală să încerci să redai o imagine vie despre ceea ce a fost viaţa lui. Mâi întâi, e o imposibilitate pentru el însuşi; de asemeni pentru cei ce trebuie să-l asculte.

Farmecul, pitorescul, partea interesantă a vieţii unui om cu temperament puternic, zbuciumat şi, în acelaşi timp, aventuros, nu stă totdeauna în faptele izbitoare ale acestei vieţi. Frumuseţea trebuie căutată de cele mai multe ori în amănunte. Dar cine stă să asculte amănunte? Cine le poate gusta? Şi, mai ales, cine le-ar putea înţelege?

Iată pentru ce am fost totdeauna vrăjmaşul lui: Povesteşte-ne ceva din viaţa dumitale!

Mai este o dificultate: când iubeşti, nu poţi trăi singur.

Nu poţi trăi singur, nici chiar atunci când nu mai vrei să fii iubit, cum este cazul meu astăzi. Asta e adevărat cel puţin

pentru pătimaşii care încă n-au încetat să trăiască din amintire, căci nu poate fi nici o amintire, fără de prezent.

Poţi, mult şi bine, să vrei să mori. Eu am voit-o, de-a binelea, de mai multe ori în viaţa mea. Dar chipurile frumoase ale trecutului meu mi-au răsărit vii în minte, m-au înduioşat, au înlocuit amărăciunea prin bucurie şi m-au silit să caut mereu veşnicul balsam pe feţele oamenilor.

Una din aceste măreţe figuri a fost Barba Iani.

Despre el nu pot povesti nimic, sau aproape nimic: opt ani din viaţa mea fură alipiţi de a sa. Diarbekir, Alep, Ankara, Sivar, Erzerum, sute de târguri şi de sate fură străbătute de cele două umbre ale noastre. N-am vândut numai salep. Covoare, mătăsuri, cuţitărie, balsamuri, dresuri, parfumuri, cai, câini, pisici, toate au trecut prin mâinile noastre, dar tot bietul salep era acela care ne scotea din nevoie. Când vreo afacere neizbutită ne lăsa cu buzunarele goale, dam fuga la ibrice, la sărmanele ibrice ruginite. Şi, atunci: „Salep! Salep!… Haai la salepgii”.

Ne uitam unul la altul şi ne înveseleam.

Râdeam, da, pentru că Barba Iani era un prieten de nepreţuit, dar cauza ruinei eram totdeauna eu, neasemuitul făcător de boroboaţe. Între multe alte năzbâtii, îmi amintesc de una care le-a întrecut pe toate.

Băgaserăm toţi banii în doi cai frumoşi, pe care-i cumpăraserăm dintr-un bâlci mare, la vreo cincisprezece kilometri de Ankara. Eram mulţumiţi, făcuserăm o afacere minunată. La întoarcere, pe drum – mai din mulţumire, mai din cauza oboselii – îmi veni gustul să mă opresc înaintea unei crâşme. Era noapte, Barba Iani se împotrivi:

— Lasă, măi Stavrache!… Hai să mergem acasă! Acolo vom ciocni un păhăruţ.

— Nu, Barba Iani, eu vreau aici!… Un minut numai…!

Am chef să ne cinstim norocul!

Bietul om se dădu bătut. Ne legarăm dobitoacele afară de un stâlp. Şi, cu ochii ţintă spre fereastră, cinstirăm un păhărel. Apoi mai luarăm unul. Ne prinse foamea,

îmbucarăm ceva. Apoi o sticlă, apoi alta, căci Barba Iani ştia şi el doar ce-i aia trai bun!… Capetele ni se înfierbântaseră. Începurăm să cântăm greceşte: Iar te-ai îmbătat, trăsnilă!

Iar îmi spargi paharele!

Ce animal slut mai eşti!

Dar, deodată, Barba Iani tăcu. Calm, cu ochii aţintiţi pe geamurile întunecate, el îmi zise:

— Cred şi eu Stavrache, că eşti un „animal urât”, căci animalele noastre cele frumoase ori au pierit, ori nu mai văd eu bine!

Dintr-o săritură am fost la uşă, dar nu mai putui prinde decât un tropot de galop nebun, care răsuna în noapte.

Un ceas după aceea, orbecăind şi poticnindu-ne prin toate gropile, Barba Iani îmi strigă, în chip de mustrare:

— Ai vrut să. cinstim norocul!… Ei bine, umblă acum pe jos, copil afurisit şi încăpăţânat ce eşti!… Ca să-ţi treacă de necaz, hai, ia mai cântă-mi. Iar te-ai îmbătat, trăsnilă!

Ferice de cel ce-şi simte inima zvâcnind pe bunul pământ omenesc, pe glia asta de calitate superioară, care-şi transmite seva ei dătătoare de viaţă!… Vai de acela care nu ştie ce e bun!

Vreme de ani îndelungaţi, în timpul cărora viaţa mea fu una cu a lui Barba Iani, natura însăşi a avut o înfăţişare atrăgătoare, frăţească, poetică. Totul îmi părea frumos şi demn de a fi trăit. Urâciunea îşi pierdea repulsia, prostia se lovea de batjocurile noastre, şiretenia era demascată, violenţa celor tari îmi părea suportabilă. Când contactul cu cei de rând ne înăbuşea, ne adânceam în lumea gândurilor, în viaţa în care natura singură vorbeşte ochilor şi inimii.

Barba Iani era în stare să meargă o zi întreagă fără să scoată un cuvânt. Doar din câte o singură privire îmi indica ceea ce merita să fie văzut. El zicea că asta înseamnă „să iei o baie dezinfectantă”. Era foarte adevărat.

Opera mută a Creaţiunii îl purifică şi-l redă însuşi pe omul umilit de josnicii. Şi nu e om, oricât de puternic, care să poată trece prin ticăloşii, fără să se-ntineze.

Mai mult, acest neasemuit tovarăş al adolescenţei mele era un cunoscător al antichităţii şi al filosofilor ei. Toate disertaţiile lui asupra vieţii – marea lui plăcere în ceasurile de odihnă – erau împestriţate de pilde scoase din înţelep-
150 ciunea grecească. El nu era un înţelept, dar cultiva liniştea conştientă a sufletului.

— Mai curând sau mai târziu, omul inteligent ajunge să înţeleagă deşertăciunea zbuciumului sentimental, care tulbură pacea şi consumă viaţa, îmi zicea el. Ferice de cel ce ajunge să înţeleagă aceasta mai de timpuriu: cu atât mai mult se va bucura de existenţă!" Într-o zi rece de toamnă eram pe un câmp de manevre, în apropiere de Alep. Băutura noastră caldă fu luată cu asalt de către soldaţi. Chiar ofiţerii veniră să se împărtăşească din ea; şi cum sub ibricele noastre era jăratec, rămaseră să se încălzească şi să mai vorbească. Un ofiţer superior povestea unui subaltern al său anecdota în care un general, prieten al lui Alexandru cel Mare, se declara partizan pentru pacea propusă de Darius:

— Eu aş accepta, dacă aş fi Alexandru", spuse cel dintâi, la care marele cuceritor îi răspunse: „Şi eu aş accepta, dacă aş fi. dacă aş fi." Ofiţerul turc se încurcă:

— Ah, făcu el, cum se chema ofiţerul acela al lui Alexandru?

— Parmenion! răspunse Barba Iani, care trăgea cu urechea la convorbirea lor.

— Bravo, moşule! exclamă ofiţerul. Dar de unde ştii tu asta? Când vinzi salep, nu prea te întâlneşti cu Alexandru cel Mare.

— Cum să nu? îi replică prietenul meu. Tot omul are nevoie să se încălzească, după cum vedeţi!

Aluzia aceasta cu îndoit înţeles îi plăcu ofiţerului. El binevoi să vorbească cu noi. În clipa aceea, privirea mea se încrucişă cu a lui.

— Parcă te-am mai văzut undeva. Figura ta îmi e cunoscută! îmi zise el.

— Da! îi răspunsei, înroşindu-mă. Am fost în aceeaşi trăsură cu Mustafa-bei, la Constantinopol, acum cinci ani.

— Pe Allah!… E-adevărat!… Tu eşti băiatul ce căuta pe maică-sa, care avea un ochi vătămat. Ei bine, nefericitule, trebuie să fi îndurat multe de la blestematul acela de satir!

— Multe!… De unde era să-l cunosc?

— Dar cum poţi să te încrezi aşa, în cel dintâi venit, care începe să mângâie obrajii unui copil?

Ofiţerul ne vorbi îndelung şi-mi dezvălui toate ticăloşiile făptuite de Mustafa-bei. Apoi începu să-l descoase pe Barba Iani şi fu mişcat de câte află. La despărţire ne strânse mâinile cu dragoste şi ne rugă să primim câte o liră turcească de aur.

— Să n-o luaţi drept bacşiş. Asta e ca să vă arăt că preţuiesc înţelepciunea bătrânului şi deplâng suferinţele tânărului!

Întorcându-se acasă, Barba Iani îmi spuse:

— Vezi tu, Stavrule? Pretutindeni sunt rătăciţi, dar inteligenţa înlătură barierele dintre oameni, chiar atunci când e învestmântată într-o uniformă militărească!

Între timp, Barba Iani îmbătrânea.

O boală de inimă îl făcu din an în an mai neputincios să-şi câştige pâinea de toate zilele. Oboseala îl dobora.

Întristarea punea din ce în ce stăpânire pe el. Eu aveam douăzeci şi doi de ani, eram puternic, curajos, şi dezgheţat.

Câteva mici economii, pe care izbutiserăm să le ago-nisim, m-au decis să-l rog să se mai odihnească; iar pentru ca repausul acesta să-i priască bine, alesei, ca loc de retragere, o ţară necercetată încă de noi: Libanul.

O, frumosul şi tristul Liban! Numai gândindu-mă la anul acela petrecut acolo, inima mi se înfioară de plăcere şi sângerează în acelaşi timp!… Ghazir!… Şi tu, Dlepta…!

Şi tu, Hermon!… Şi tu, Malmetein! Şi voi cedri cu lungi braţe frăţeşti, care voiţi să cuprindeţi întreg pământul!

Şi voi, rodii, care vă mulţumiţi cu trei pumni de muşchi îngrămădit în crăpătura unei stânci pentru a putea oferi

călătorului rătăcit rodul vostru zemos!… Şi tu, Mediterană, care te dai, voluptoasă, mângâierilor zeului tău înflăcărat şi care-ţi desfăşori imensitatea fără de pată înaintea sărmanelor ferestre ale căsuţelor libaneze, suprapuse în faţa infinitului!… La toate şi tuturor vă zic: adio!… De astăzi nu vă voi mai revedea, dar ochii mei vor păstra de-a pururea amintirea unicei şi blândei voastre lumini.

Lumina aceasta s-a mohorât în amintirea mea. Viaţa n-a voit ca bucuria să-mi fie deplină.

Dar, Doamne, unde şi când ne dăruieşte viaţa bucurii depline?

Ne-am oprit la Ghazir, un sat pitoresc, cum e aproape întreg Libanul, şi aşezat pe un platou adăpostit. Eram singurii chiriaşi ai unei femei în vârstă, şi bolnavă de artrită, Set Amra, o arabă creştină, ca mai toţi locuitorii Libanului, care trăia în singurătate.

Cu toate că eram ortodocşi şi ea catolică, fiind tot creştini, furăm bine primiţi.

Şi-acum iată încă o întâmplare, căci viaţa mea e bogată în întâmplări.

La Ghazir hotărâsem să lucrez numai eu. Barba Iani, suferind, se plimba, căutând rodii şi omorând mici şerpi.

Cu Set Amra aveam lungi convorbiri când ne fumam narghilelele. Astfel aflarăm că şi ea avea o durere.

Era prea singură pe lume, şi singurătatea asta îi rodea inima. Unicul ei copil – o fată de vreo douăzeci de ani

— era în Venezuela, unde plecase cu tatăl ei ca să facă avere, după cum e obiceiul locuitorilor din Liban. Dar tatăl murise de vreun an, iar după moartea lui scrisorile din America veneau tot mai rare. Selina – tânăra fată

— nu era săracă. Conducea o bună afacere cu bijuterii.

Cu toate acestea, inima ei nu se prea prăpădea în atenţii pentru maică-sa. O uita, şi Set Amra era nevoită să trăiască zile întregi cu pâine goală.

Ne-a fost milă de ea. Din ceasul acela, mâncarăm laolaltă. Set Amra deveni sora şi mama noastră. Ea se înfruptă cu

bune bucăţele de friptură de oaie şi narghileaua i-a fost totdeauna îndopată cu tumbac. Asta era tot ce-i trebuia. Ea îi mulţumea lui Dumnezeu de-a ne fi adus sub acoperişul ei şi i-a scris fiică-si scrisori pline de recunoştinţă duioasă. Selina răspunse mulţumind „celor doi necunoscuţi”, cu inimă frăţească.

Şi timpul trecea în fericire.

Dar câştigând din ce în ce mai puţin, economiile noastre începură să scadă văzând cu ochii. Toamna veni, şi ea aduse o răceală lui Barba Iani. Plecai la Beirut după un 154 medic. Îngrijirile date îmbunătăţiră starea scumpului meu prieten, dar banii se mistuiră.

Iarna a fost grea pentru nişte ţinuturi ca ale Libanului.

De-abia izbuteam să scot cele trebuitoare, ca să nu crăpăm de foame. Ne lipsirăm de carne. În casa noastră, de trei ori pe săptămână, nu găseai decât pâine goală. Ca să facem şi mai mare economie, nu mai aprindeam decât o singură narghilea, al cărei ciubuc trecea din mână în mână şi de la gură la gură.

O duceam greu. Totuşi, cu chiu cu vai, ieşirăm în martie, când o veste ne umplu inimile de bucurie. Selina îşi anunţă plecarea din Venezuela şi întoarcerea la căminul părin-tesc, peste vreo trei-patru săptămâni.

Chiote!… Îmbrăţişări nesfârşite!

— Ştiţi ceva? ne spuse într-o zi Set Amra, în taină.

Stavru e băiat frumos. Desigur, Selina se va îndrăgosti de el şi atunci bunătatea voastră faţă de mine va fi răsplătită cu prisosinţă. Ei, ce zici tu, Stavrule?

Ce să zică Stavru?… Nimic alta, decât că îşi pierdu capul, ca de obicei. Ba îl făcu chiar şi pe Barba Iani să şi-l piardă, şi tustrei, împreună cu Set Amra ne puserăm să jucăm o horă, ca să sărbătorim apropiata mea nuntă cu Selina, care habar n-avea de toate astea!

Eu o luasem razna, ca un cal surd. Considerând casa drept o viitoare proprietate a mea băgai de seamă că terasa acoperişului se înmuiase, lăsând să picure în odăi apa

ploilor. Deci, după obiceiul libanezilor, mă suii pe acoperiş, cu tăvălugul de piatră şi în hazul nestăpânit al vecinilor, mă încăpăţânai să alerg în lungul şi largul 155 terasei, târând după mine greul cilindru, care-mi zdrobea călcâile şi mă trântea în nas.

Ah! afurisită de inimă, la câte prostii nu m-ai împins!

Mersei mai departe. Într-o zi, arătând lui Barba Iani buzele încă rumene şi cărnoase ale Set Amrei, care sugeau cu voluptate din ciubuc, îi zisei:

— Ei, Barba Iani! Ce zici de buzele astea? Cine ştie?

Poate că ele mai ştiu să sărute şi altceva, afară de chih-limbarul narghilelei! Şi se prea poate să jucăm la două nunţi deodată!

Da, două nunţi, înţelegi dumneata! Căci, cât despre nunta mea cu Selina, ea era sigură şi aievea, ca şi sărăcia noastră.

— Ah! Stavrache! oftă sărmanul meu prieten. Are să treacă multă apă pe gârlă până vei ajunge să cunoşti lumea!

A fost prooroc.

Selina sosi. O oacheşă cu ochi de diavol şi cu păr bogat, înaltă, voinică, neastâmpărată ca argintul viu, dar suflet de negustor şi minte depravată. Din prima zi ea ne-a umilit pe toţi. Mulţumirile ei fură scurte şi reci. Găsea că viaţa pe care o duceam era „dezgustătoare” şi n-a lipsit mult ca ea să ne învinovăţească chiar de sărăcia maică-si.

Ea ne arătă dispreţul ei, închiriindu-şi o casă aparte, venind să ne facă zilnic câte o vizită de un sfert de oră şi înmânând Set Amrei o sumă ridicolă de bani, care ne fu dată drept „despăgubire”. Gătită cu vestminte exotice şi cu bijuterii de preţ, ea se afişă ca o marfă în ochii râvnitori ai satului.

Într-o zi, o vecină alergă să ne spună că un frumos vântură-lume sosise cu trăsura de la Beirut, ca s-o viziteze pe Selina. Pe Selina, logodnica mea!

— Ah! Barba Iani, ce plină de dezamăgiri e viaţa! am hohotit eu, prăbuşindu-mă pe umărul singurului meu

prieten pe care îl aveam.

— Nu ştiai asta, Stavrache? Ei bine, afl-o acum! Până una-alta, caută ibricele de salep, hai să ne strângem catrafusele şi. la drum! Să plecăm: pământul e plin de frumuseţi!

Plecarăm, lăsând-o pe biata Set Amra cu lacrimile în ochi. Şi trei luni în şir băturăm superbele meleaguri ale munţilor Libanului, adăpându-ne din izvoarele lor limpezi şi adăpând pe libanezi cu veşnicul nostru salep.

— Salep! Salep! Hai la salepgiu!

— Nu-i aşa, Stavrache, că pământul e veşnic frumos?

— Ah! Barba Iani! Câtă dreptate ai!

Pământul e frumos? Da’ de unde! Şi asta e tot o minciu-nă! Toată frumuseţea lui se răsfrânge din inimile noastre, atâta timp cât inimile acestea sunt pline de bucurii. În ziua în care bucuria îşi ia zborul, pământul nu mai e decât un cimitir.

Iar frumosul ţinut al Libanului a fost un cimitir pentru inima mea şi pentru trupul lui Barba Iani.

Într-o zi, în apropiere de Dlepta, prietenul meu a suferit un brusc şi neaşteptat atac, care îl doborî la pământ cu capul înainte.

— Barba Iani!... Aman, Barba Iani!... Ce ai? Ţi-e rău?

Nu! Lui Barba Iani nu-i mai era rău. Răul rămăsese întreg pentru mine.

El a fost viermele care mi-a ros toată viaţa mea după aceea. Nostalgia acestei prietenii pierdute, precum şi dorul de a afla – împotriva tuturor piedicilor – o iubire caldă, m-au hotărât, câţiva ani mai târziu, să mă întorc în ţara mea, să mă lipesc de-o fiinţă gingaşă şi s-o iubesc aşa cum o iubeam pe Chira, pe mama, pe Barba Iani.

Dar asta a fost, după cum vă amintiţi, povestea lui Stavru.

SFÂRŞIT